

ชาวบ้านติดสติ๊กเกอร์
จัดลำดับความสำคัญ แนว
ทางแก้ปัญหา

ครั้งที่ 2 จัดเวทีให้แก่กลุ่มเป้าหมายบ้านในสอย ในวันที่ 25 มกราคม 2547 ณ ศาลา
เอนกประสงค์โรงเรียนบ้านในสอย มีผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วย

1. กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกงา	จำนวน 33 คน
2. สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน	จำนวน 1 คน
3. เจ้าหน้าที่จากสถานีอนามัยในสอย	จำนวน 1 คน
4. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน	จำนวน 1 คน
5. ทีมวิจัย	จำนวน 3 คน
รวมทั้งสิ้น	39 คน

การจัดเวทีในครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์หาค่าศักยภาพ สาเหตุของปัญหาและกำหนด
ทางเลือกในการแก้ปัญหา ซึ่งประเด็นศักยภาพและปัญหาข้อมูลเช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู ส่วนกำหนดทาง
เลือกในการแก้ปัญหา กลุ่มเป้าหมายกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา 1 ทางเลือก คือ การรวมกลุ่มผู้ผลิตงาโดย
ความสมัครใจ มีสมาชิกเริ่มก่อตั้งจำนวน 23 คน

4. การประเมินผลการจัดเวทีโดยทีมวิจัยพบว่า ทีมวิจัยซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกใน
การประชุมขาดทักษะในการตั้งคำถามที่จะกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชื่อมโยงและ
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในการพูดคุยแลกเปลี่ยน และวิเคราะห์ข้อมูลยัง
น้อยอยู่ และขาดบุคคลที่จะเติมเต็มข้อมูลหรือความรู้ประสบการณ์ทางด้านการทำเกษตรแบบปลอดภัยเคมีหรือ
ด้านอื่น ๆ เช่น การประกันราคาผลผลิต การแก้ไขปัญหาหนี้ ฯลฯ ให้แก่เกษตรกรสำหรับใช้ในการคิด
วิเคราะห์ และกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา

กิจกรรมข้อที่ 4.2 จัดเวทีคืนข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรที่
ปลอดภัยและมี

วัตถุประสงค์

เพื่อให้สมาชิกกลุ่มแปรรูปได้ทราบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบยืนยัน และเพิ่มเติมข้อมูลให้ถูกต้อง และเป็นจริง ทำให้กลุ่มทราบถึงศักยภาพ ข้อจำกัด ปัญหา และทางเลือกในการแก้ปัญหาของกลุ่ม

กลุ่มเป้าหมาย

1. สมาชิกกลุ่มแปรรูป จำนวน 6 คน
2. สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 คน
3. ทีมนักวิจัย จำนวน 3 คน

รวมทั้งสิ้น 8 คน

หมายเหตุ นักวิจัย 2 คน เป็นที่ปรึกษากลุ่มแปรรูป 1 คน และเป็นประธานกลุ่มแปรรูป 1 คน

วิธีการและขั้นตอน

1. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการจัดเวที
2. ประสานงานนัดหมายผู้เข้าร่วมเวที
3. จัดเตรียม สื่อ และวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเวที
4. จัดเวที
5. สรุปผลการจัดเวที
6. จัดทำหลักฐานการเงินสำหรับเบิกจ่ายงบประมาณ

เครื่องมือที่ใช้

1. สื่อที่เป็นชาร์ต ประกอบการจัดเวที
2. การพูดคุยแลกเปลี่ยนโดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม
3. แผนที่ความคิด
4. การจัดลำดับความสำคัญโดยใช้สติ๊กเกอร์ติดที่ประเด็นข้อความ
5. การจดบันทึก และการบันทึกเทป

ผลการดำเนินการ

1. จัดเวทีคืบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรที่ปลอดภัยมีจำนวน 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2547 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 8 คน

ครั้งที่ 2 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 8 คน

ครั้งที่ 3 วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2547 มีผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 8 คน

2. ประเด็นข้อมูลที่ได้คืบให้กลุ่มและให้กลุ่มวิเคราะห์ตรวจสอบยืนยัน และเพิ่มเติมข้อมูลให้ถูกต้อง และเป็นจริง ดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม

2.2 วัตถุประสงค์

2.3 โครงสร้างและการบริหารจัดการกลุ่ม

2.4 จำนวนสมาชิกกลุ่ม เริ่มก่อตั้งและปัจจุบัน

2.5 กิจกรรมกลุ่ม

2.6 งบประมาณ และแหล่งงบประมาณ

2.7 ปัญหาของกลุ่ม

2.8 ความต้องการของกลุ่ม

สำหรับรายละเอียดข้อมูลกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยอยู่ในบทที่ 4 หน้า 182

3. กิจกรรมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัย ดังนี้

1) การรักษาคุณภาพน้ำมันงา

2) สร้างความเข้าใจกับกลุ่มผู้ปลูกงาเรื่องการปลูกงาแบบปลอดภัย

3) สร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ปลูกงาทั้ง 2 หมู่บ้าน

4) ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ได้แก่ ป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ วารสาร โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และการบอกเล่าปากต่อปาก

5) กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการให้ชัดเจนและปฏิบัติได้

6) การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ คือ อาหารและยา หรือ อย. ภายในปี

พ.ศ. 2547

กิจกรรมข้อที่ 4.3 จัดเวทีวิเคราะห์บทเรียน สถานการณ์ทั้งหมด และกำหนดแผนกิจกรรมในช่วงต่อไป ดำเนินการจัดเวทีจำนวน 3 ครั้ง ดังนี้

4.3.1 จัดเวทีวิเคราะห์บทเรียน สถานการณ์ทั้งหมด และกำหนดแผนกิจกรรมในช่วงต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์บทเรียน บทเรียน สถานการณ์ทั้งหมด ทั้งในด้านศักยภาพ ข้อจำกัด ปัญหาทางเลือกในการแก้ปัญหา และกำหนดแผนกิจกรรมในช่วงต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย

1.กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านปางหมู	จำนวน 18 คน
2.กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านในสอย	จำนวน 22 คน
3.กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู	จำนวน 19 คน
4.สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน	จำนวน 1 คน
5.เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	จำนวน 4 คน
6.ที่ปรึกษาโครงการ	จำนวน 3 คน
7.ทีมวิจัย	จำนวน 3 คน

รวมทั้งสิ้น

จำนวน 58 คน

หมายเหตุ นักวิจัยเป็นสมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ จำนวน 2 คน

วิธีการและขั้นตอน

1. รายละเอียดเช่นเดียวกันกับข้อ 1 กิจกรรมการจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการวิจัย และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำหรับรายละเอียด การนำเสนอประเด็น/เนื้อหาในการจัดเวที (ดูตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 แสดงการนำเสนอประเด็น / เนื้อหาในการจัดเวทีวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2547

ที่	กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์	ผู้รับผิดชอบ
1	- ทักทาย/กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมเวที - ชี้แจงความเป็นมา/วัตถุประสงค์ และ กำหนดการจัดเวที	20 นาที	ชาร์ทประกอบ	สุดาณี
2	แนะนำตัว - ทีมวิจัย และอาสาสมัครเก็บข้อมูล - เจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน	30 นาที	-	สุดาณี

	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ปรึกษาโครงการ - ผู้เข้าร่วมประชุม 			
3	<p>ชี้แจงโครงการวิจัยโดยย่อและเปิดโอกาสให้ซักถามประเด็นที่น่าสนใจ</p> <p>1.1 ชื่อโครงการวิจัย</p> <p>1.2 วิทยุวิจัย</p> <p>1.3 วัตถุประสงค์</p> <p>1.4 กลุ่มเป้าหมาย</p> <p>1.5 รายงานผลการดำเนินการ</p>	15 นาที	ชาร์ตประกอบ	จินตนา

ตารางที่ 26 (ต่อ) การนำเสนอประเด็น / เนื้อหาในการจัดเวทีวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2547

ที่	กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์	ผู้รับผิดชอบ
4	<p>คืนข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล</p> <p>1.1 กลุ่มผู้ปลูกงา 2 หมู่บ้าน</p> <p>1) แผนที่รอบในเน้นพื้นที่ทำการเกษตร (นาและสวน)</p> <p>2) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน</p> <p>3) ปฏิทินการเกษตร</p> <p>4) ข้อมูลทั่วไป</p> <p>5) ข้อมูลการปลูกงา</p> <p>6) การใช้สารเคมีในการปลูกงา</p> <p>7) ปริมาณผลผลิต และต้นทุนการปลูกงา</p> <p>8) ภาวะหนี้สิน/สาเหตุที่เป็นหนี้และแหล่งเงินกู้</p> <p>9) ปัญหาของกลุ่มผู้ปลูกงา</p> <p>1.2 กลุ่มแปรรูป</p> <p>1) ความเป็นมาของกลุ่ม</p> <p>2) วัตถุประสงค์ของกลุ่ม</p>	3 ชั่วโมง	<p>1. แผนที่รอบใน</p> <p>2. เส้นแบ่งเวลา (Time line)</p> <p>3. ปฏิทินการเกษตร</p> <p>4. ชาร์ตประกอบ</p>	<p>1. จันทศรี</p> <p>2. จินตนา</p>

	3) กิจกรรมของกลุ่ม 4) สมาชิกกลุ่ม 5) ต้นทุนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ 6) ปัญหาของกลุ่ม			
5	กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป 5.1 นำเสนอแนวทางแก้ไขของปัญหาของกลุ่มปลูंगा 2 หมู่บ้านและกลุ่มแปรรูปที่ได้กำหนดไว้	3 ชั่วโมง	ชาร์ทประกอบ	1. จินตนา 2. สุดาณี 3. จันทรีศรี

ตารางที่ 26 (ต่อ) การนำเสนอประเด็น / เนื้อหาในการจัดเวทีวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2547

ที่	กิจกรรม	ระยะเวลา	สื่ออุปกรณ์	ผู้รับผิดชอบ
	5.2 แบ่งกลุ่มกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผลิต 2 กลุ่ม (ตามหมู่บ้าน) และกลุ่มแปรรูป 5.3 ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอ กิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญ 5.4 กำหนดผู้ประสานงานของแต่ละกลุ่ม 5.5 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายทั่วไป			
6	ประเมินผลการประชุม	10 นาที		จันทรีศรี
7	กล่าวปิดและขอบคุณผู้เข้าร่วมเวที	5 นาที		สุดาณี

ชาวบ้านแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเวที

นักวิจัยนำเสนอผลการดำเนินกิจกรรม
ให้ชุมชนทราบ

2. คัดเลือกข้อมูล และให้กลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ละประเด็นตามที่ได้กำหนดไว้ โดยการนำเสนอข้อมูลในแต่ละประเด็น เมื่อจบประเด็นเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์ข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ชักถามและเพิ่มเติมข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง

3. แบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผลิต 2 กลุ่ม โดยแยกกลุ่มตามหมู่บ้าน และกลุ่มแปรรูป 1 กลุ่ม ให้ทั้ง 3 กลุ่มกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาและกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป

4. นำเสนอข้อมูล ทั้ง 3 กลุ่ม และหลอมรวมประเด็น

5. กำหนดผู้ประสานงานของทั้ง 3 กลุ่ม สำหรับติดต่อประสานการทำงานในระยะต่อไป และเป็นตัวแทนของทั้ง 3 กลุ่ม ในการเข้าร่วมประชุมกำหนดรายละเอียดของแผนกิจกรรมในช่วงต่อไป

6. ประเมินผลการประชุมโดยผู้เข้าร่วมเวที

เครื่องมือที่ใช้

1. สื่อที่เป็นชาร์ทประกอบการพูดคุย นำเสนอ และวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็น
2. แผนที่รอบในของหมู่บ้าน
3. ปฏิทินด้านการเกษตร
4. เส้นแบ่งเวลา (Time line)
5. การพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล แบบมีส่วนร่วม
6. แผนที่ความคิด
7. การจดบันทึก และการบันทึกเทป

ผลการดำเนินการ

1. กลุ่มผลิต และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้กำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป ดังนี้

1.1 กิจกรรมกลุ่มผลิตบ้านปางหมู และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม (ดูตารางที่ 27)

1.2 กิจกรรมกลุ่มผลิตบ้านในสอย และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม (ดูตารางที่ 28)

ตารางที่ 27 แสดงกิจกรรมกลุ่มผลิตบ้านปางหมู

ที่	กิจกรรม	คะแนน
1	การปรับปรุงบำรุงดิน สำหรับเพาะปลูกพืชให้มีคุณภาพ รวม	48
	1.1 อบรมการทำปุ๋ยชีวภาพ	20
	1.2 ใช้สารเคมีชีวภาพ ทดแทนการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร	28
2	เสริมแนวคิด และความรู้ให้แก่เกษตรกร ในการทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี โดย จัดให้มีการศึกษาดูงาน	7
3	ทำแปลงสาธิตการปลูกงา	1
4	มีการรวมกลุ่มผู้ปลูกงาด้วยความสมัครใจ	0
5	สร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มปลูกงากับกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์	0
6	การประกันราคาผลผลิต	0
7	สร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มแปรรูปภายในอำเภอเมือง	0

ตารางที่ 28 แสดงกิจกรรมกลุ่มผลิตบ้านในสอย

ที่	กิจกรรม	คะแนน
1	จัดอบรมการทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมีให้แก่เกษตรกรตามหัวข้อ ดังนี้	
	1.1 หาสารธรรมชาติ ทดแทนยาคุมหญ้า	16
	1.2 ทำน้ำหมักจุลินทรีย์	15
	1.3 ทำสารไล่แมลง	12
	1.4 ทำปุ๋ยหมัก	11
	1.5 ปลูกพืชตระกูลถั่วแล้วไถกลบ	0
	รวม	54
2	ผลิตของสำหรับบริโภคและอุปโภคในครัวเรือน ได้แก่	10
	1.1 ปลูกพืชแบบปลอดสารเคมี เช่น ข้าว , ผัก ฯลฯ	
	1.2 การทำน้ำยาเอนกประสงค์ เช่น น้ำยาสระผม , ครีมนวดผม , สบู่ , น้ำยาซัก	

	ผ้า และน้ำยาล้างจาน	
3	การแปรรูปผลิตภัณฑ์ รวม	7
	1.6 ผลิตภัณฑ์น้ำมันงา	7
	1.7 ถั่วเน่าแผ่น	0
4	การแก้ไขปัญหาหญ้ารก โดยการปลูกพืชที่สามารถควบคุมหญ้าได้ เช่น พืชตระกูลถั่ว ได้แก่ ถั่วเขียว ถั่วแระ ถั่วตาแดง ถั่วเขียว โดยปลูกช่วงใกล้เก็บเกี่ยว	0

1.3 กิจกรรมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม (ดูตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 แสดงกิจกรรมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมี

ที่	กิจกรรม	คะแนน
1	สร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ปลูกยางและเครือข่ายอื่น รวม	11
	1.1 สร้างความเข้าใจกับกลุ่มผู้ปลูกยางในการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์	11
	1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มผลิตและกลุ่มแปรรูปอย่างน้อย 2 ครั้งต่อปี	0
	1.3 เชื่อมเครือข่ายกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน	0
2	การรักษาคุณภาพน้ำมันงา รวม	6
	1.1 วัตถุดิบที่ใช้แปรรูปต้องสะอาด และแห้งสนิท	2
	1.2 อัดน้ำมันงาจนแน่นได้ที่	1
	1.3 ต้องพักน้ำมันให้ตกตะกอน จนน้ำมันที่ได้มีความใส	1
	1.4 ใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน	0
	หมายเหตุ มีผู้เข้าร่วมเวทีติดสติกเกอร์ที่ประเด็นการรักษาคุณภาพน้ำมันงา 2	
	คะแนน	
3	การประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ทุกรูปแบบ รวม	3
	3.1 วิจัยจัดโดยเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน	
	3.2 วารสารเกษตรธรรมชาติ	
	3.3 แผ่นพับ	
	3.4 หนังสือพิมพ์	
	3.5 โทรทัศน์	

	3.6 ป้ายประชาสัมพันธ์ 3.7 การพูดคุยหรือบอกเล่าปากต่อปาก	
4	การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ คือ อาหารและยา หรือเกษตรอินทรีย์ รวม 1.1 ประสานงานกรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนการตรวจหาสารเคมีตกค้างใน ผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบ 2 1.2 สร้างมาตรฐานสินค้าในระดับต่าง ๆ 1 1.3 ประสานงานกับสำนักงานพัฒนาที่ดินสนับสนุนแก้ไขปัญหาดินเสื่อม 0	3
5	การคัดเกรดคุณภาพ และกำหนดราคาผลผลิตในแต่ละเกรด	0
6	สร้างเครือข่ายกับกลุ่มแปรรูปอื่น ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	0

ชาวบ้านติดสติ๊กเกอร์ลำดับ
ความสำคัญของกิจกรรมที่จะ
ดำเนินในช่วงต่อไป
พร้อมนำเสนอ

2. กำหนดผู้ประสานงานของกลุ่มผลิตและกลุ่มแปรรูป ดังนี้

2.1 ผู้ประสานงานกลุ่มผลิตบ้านปางหมู จำนวน 3 คน คือ

- 1) นางกิ่งคำ ชวงค์
- 2) นายนิทัศน์ คำบุญ
- 3) นางฉวีวรรณ สุกสกา

2.2 ผู้ประสานงานกลุ่มผลิตบ้านในสอย จำนวน 3 คน คือ

- 1) นางจันทร์จิต สุนกใจ
- 2) นางศรีฟอง มะณีศรี
- 3) นางอนงค์ คำอ่อง

2.3 ผู้ประสานงานกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ จำนวน 3 คน คือ

- 1) นางศรีออน รักเรียน
- 2) นางสุพิศ กรุณาอินันท์พร
- 3) นายชัชวาลย์ คำดี

3. กำหนดให้จัดการประชุมเพื่อกำหนดรายละเอียดของแผนกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 10.00 น. ณ บ้านนางศรีฟอง มะณีศรี บ้านในสอย โดยให้ผู้ประสานงานทั้ง 3 กลุ่ม เป็นตัวแทนของกลุ่มเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้

4. ประเมินผลการจัดเวทีโดยผู้เข้าร่วมเวทีจำนวน 28 คน จากผู้เข้าร่วมเวทีทั้งหมด 55 คน คิดเป็นร้อยละ 50.91 ผลการประเมิน ดังนี้

4.1 กระบวนการจัดเวที มีผู้ประเมิน จำนวน 3 คน

1) ข้อมูลมีมาก การสังเคราะห์ข้อมูลในเวลาจำกัดทำให้หลงลึกในรายละเอียดไม่ได้มากอยากให้สังเคราะห์ข้อมูลก่อนนำเสนอโดยคัดกรองข้อมูลที่เป็นหัวใจ ได้แก่ ศักยภาพ และสาเหตุปัญหามาเชื่อมโยงกันให้ชัดเจน เพื่อเห็นแนวทางการทำกิจกรรมต่อ

2) วิธีการนำเสนอข้อมูลต้องร่วมกับการวิเคราะห์/แลกเปลี่ยนเสมอไม่ใช่เสนอไปเรื่อยๆ ต้องถามต่อ ซึ่งข้อมูลเชิงปริมาณจะสะท้อนปรากฏการณ์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจะอธิบายปรากฏการณ์ให้เห็นสาเหตุปัญหา มันเป็นอย่างนั้นได้อย่างไร ทางออกในการแก้ปัญหา คือ อะไร และทางออกในการแก้ปัญหาที่เป็นจริงได้ หรือแก้ได้ คืออะไร

3) อยากให้มีการนำข้อมูลจากงานวิจัยไปใช้อ้างอิง และใช้เป็นแนวทางในการทำกิจกรรมต่อไป

4) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านดีมาก แต่การเปิดใจยังไม่เต็มที่ที่ต้องกระตุ้นเพิ่มและเสริมแนวคิดเชิงบวก

5) เวลามีน้อย ควรจัดเวทีเพิ่มอีก 1 วัน เพื่อให้ได้แผนกิจกรรมที่สำเร็จเลย

6) กลุ่มปลูกองุ่นและกลุ่มแปรรูปได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทำให้ทราบปัญหา

4.2 การเสริมแนวคิดและความรู้ มีผู้ประเมิน จำนวน 16 คน

- ได้รับความรู้ในเรื่องต่างๆ ซึ่งมีประโยชน์มากทำให้เข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ เช่น การทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี โดยเฉพาะเรื่องปุ๋ยชีวภาพที่สามารถแก้ปัญหาดินเสื่อมได้ จึงอยากทราบวิธีการทำปุ๋ยชีวภาพ

4.3 การทำงานในระยะต่อไป

- อยากให้การทำงานเป็นรูปธรรมมากขึ้น และมีความต่อเนื่อง
- ขอให้ทำงานวิจัยต่อไปและยินดีให้ความร่วมมือทุกกิจกรรม
- อยากให้มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและกิจกรรมที่ทําอยากให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคน

- ได้ทุกอย่าง
- ต้องมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาทำให้มีพลังและมีปัญญา ซึ่งจะแก้ปัญหา
- เฉพาะประเด็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ
- อยากให้กลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านมีเวทีพูดคุยกันในลักษณะเช่นนี้ บ่อยๆ โดย

4.4 อื่น ๆ

- ดีใจและภูมิใจมากที่ได้เข้าร่วมเวที
- ได้รู้จักเพื่อนใหม่ ซึ่งเป็นคนต่างถิ่น
- อยากให้จัดกิจกรรมแบบนี้อีก
- อาหาร เครื่องดื่มดี และบริการดี
- ไม่ทำวิจัยต่อแล้ว เนื่องจาก ไม่มีเวลาและเหนื่อย (1 คน)

กิจกรรมข้อที่ 4.3.2 การจัดประชุมผู้ประสานงานกลุ่มผลิต และกลุ่มแปรรูป เพื่อ
พิจารณากำหนดรายละเอียดของแผนกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้ประสานงานกลุ่มผลิต และกลุ่มแปรรูปได้พิจารณากำหนดรายละเอียดของแผน
กิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย

1. ผู้ประสานงานกลุ่มผลิต 2 หมู่บ้าน และกลุ่มแปรรูปกลุ่มละ 3 คน รวม จำนวน 9 คน
2. นักวิจัย จำนวน 3 คน

รวมทั้งสิ้น 12 คน

วิธีการและขั้นตอน

1. กำหนด วัน เวลา และสถานที่ ในการประชุม
2. ประสานงานนัดหมายผู้เข้าร่วมประชุม
3. จัดเตรียมสื่อ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประชุม
4. เตรียมทีมวิจัย
5. จัดประชุม
6. สรุปผลการประชุม
7. จัดทำหลักฐานการเงินสำหรับเบิกจ่ายงบประมาณ

เครื่องมือที่ใช้

1. สื่อที่เป็นชาร์ทแผนที่ความคิดประกอบการพูดคุย และพิจารณากำหนดรายละเอียดของแผนกิจกรรม

2. การพูดคุย แลกเปลี่ยน โดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม
3. การจดบันทึก และการบันทึกเทป

ผลการดำเนินการ

1. ผู้ประสานงานกลุ่มผลิตและกลุ่มแปรรูปได้พิจารณากำหนดรายละเอียดแผนกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป จำนวน 11 กิจกรรม ดังนี้

1) การรวมกลุ่มผู้ผลิตงาด้วยความสมัครใจ และยึดหลักการสัจจะ ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการและพัฒนากลุ่มคือ

1.1 จัดประชุมแกนนำกลุ่ม 1 ครั้งต่อเดือน

1.2 หาแกนนำกลุ่มเพิ่ม

1.3 การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่มและการทำงานของกลุ่ม

2) การสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผลิตและกลุ่มแปรรูป ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน และพัฒนาเครือข่าย คือ

2.1 กำหนดแกนนำเครือข่าย คือ ผู้ประสานงานกลุ่มผลิต และกลุ่มแปรรูป จำนวน 9 คน ระยะต่อไปค้่อยหาแกนนำเพิ่ม

2.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนในเครือข่าย

2.3 การสร้างเครือข่ายกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) การแก้ปัญหาญว้ารกในแปลงที่ปลูกงา ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการคือ

3.1 ปรับระบบการปลูกพืชในแปลงที่ปลูกงา เช่น ปลูกพอเทือง

3.2 ใช้สารธรรมชาติทดแทนสารเคมีที่ใช้ในการกำจัดวัชพืช โรคและแมลงศัตรูพืช รวมถึงปุ๋ยเคมี

3.3 เสริมความรู้ และทักษะในการแก้ไขปัญหาญว้ารก และให้เกษตรกรได้ทดลองทำในแปลงของตนเอง

4) การปรับปรุงคุณภาพเมล็ดงา เพื่อให้เมล็ดงามีขนาดใหญ่ขึ้น และผลผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการ คือ

4.1 จัดอบรมทำปุ๋ยชีวภาพ และสารชีวภาพที่ใช้ในการป้องกัน กำจัดโรค และ แมลงศัตรูงา

4.2 ประสานงานกับสำนักงานพัฒนาที่ดิน ให้ความรู้แก่เกษตรกร เรื่องการปรับปรุงคุณภาพดินที่ไม่ใช้สารเคมี และนำดินในแปลงที่ปลูกงาไปตรวจวิเคราะห์ เพื่อหาธาตุในดิน

5) การเสริมแนวคิด ความรู้ และทักษะ การทำการเกษตรแบบปลอดภัยสารเคมี โดยการ

5.1 ศึกษาดูงาน

5.2 จัดอบรมทำปุ๋ยชีวภาพ และสารชีวภาพที่ใช้ในการป้องกันและกำจัดโรค และแมลงศัตรูพืช

5.3 มีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในชุมชน ให้เกษตรกรได้เห็นจริง

6) การประกันราคาผลผลิต ทำเฉพาะภายในเครือข่ายกลุ่มผลิตและกลุ่มแปรรูป ให้มีการคัดสิ่งเจือปนกับเมล็ดงาออกให้หมดโดยการคัดให้ดี และให้มีการจัดซื้อผู้ขายผลผลิตงา ลงบนกระสอบ และจะนำไปตรวจสอบหาสารเคมีตกค้างในงา ซึ่งประเด็นการประกันราคาผลผลิต ที่ประชุมซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มไม่สามารถตัดสินใจแทนเกษตรกรได้ และประเด็นการทำการแปรงสาธิต ซึ่งกลุ่มเป้าหมายอยากทราบรายละเอียดขอให้เชิญเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมาชี้แจงหลักเกณฑ์เงื่อนไขการทำการแปรงสาธิตให้เกษตรกรทราบด้วย ดังนั้นที่ประชุม จึงได้กำหนดให้มีการจัดประชุมขึ้นอีก 1 ครั้งในวันที่ 10 มีนาคม 2546 ณ วัดปางหมู เวลา 19.00 น.

7) การทำการแปรงสาธิตสำหรับปลูกงา

8) การผลิตของกินและของใช้ภายในครัวเรือน เหลือถึงขาย เพื่อประหยัดรายจ่ายเพิ่มรายได้ รักษาสิ่งแวดล้อม และทำให้สุขภาพของคนดีขึ้น ซึ่งได้กำหนดแนวทาง ดังนี้

8.1 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน เช่น น้ำมันงา , ถั่วเน่า ฯลฯ

8.2 การปลูกข้าวปลอดภัยสารพิษ

8.3 จัดอบรมทำนํ้ายาเอนกประสงค์ ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การทำนํ้ายาสระผม ครีมนวดผม , นํ้ายาซักผ้า และนํ้ายาล้างจาน ซึ่งในวันที่ 6 มีนาคม 2547 เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะจัดอบรมเรื่องนี้ และการทำปุ๋ยชีวภาพให้แก่สมาชิกเครือข่าย และ ผู้สนใจทั่วไป ที่ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาบ้านหนองปากอ อำเภอขุนยวม เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน กำหนดให้ส่งเกษตรกรที่สนใจจะเข้าร่วมอบรมหมู่บ้านละ 3 คน รวม 6 คน โดยขอให้แจ้งรายชื่อได้ที่ นางสาวสุดาณี คำดี ประธานเครือข่าย

9) การรักษาคุณภาพนํ้ามันงา โดยการอัดนํ้ามันให้แก่นจนได้ที่ และการปล่อยทิ้งไว้ให้ตกตะกอนเป็นระยะเวลานาน ๆ ก่อนที่จะนำนํ้ามันงาไปบรรจุในบรรจุภัณฑ์

10) การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ จำนวน 3 มาตรฐาน ได้แก่ อาหารและยา หรือ อย. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือ มผช. หรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

11) การตลาด โดยแสวงหาตลาดใหม่ และรักษาตลาดเดิมไว้ โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านทางช่องทางสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

2. การดำเนินกิจกรรมในช่วงต่อไปนั้นได้ให้ผู้เข้าประชุมพิจารณาว่าจะดำเนินงานในรูปแบบใด อาทิเช่น

2.1 ทำในรูปแบบงานพัฒนา โดยกลุ่มเป้าหมายขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง หรือแหล่งทุนอื่น ๆ

2.2 ทำในรูปแบบทำงานกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน และกลุ่มเสนอขอของบประมาณไปยังแหล่งทุนต่าง ๆ โดยผ่านทางเครือข่าย

2.3 ทำในรูปแบบงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น

ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้พิจารณาและตัดสินใจว่าจะดำเนินงานในรูปแบบของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต่อไป โดยให้ผู้ประสานงานของกลุ่มผลิตและกลุ่มแปรรูปเป็นทีมงานวิจัย และมีผู้มาทำหน้าที่ด้านวิชาการให้ เช่น การจัดเวที , งานเขียนเอกสาร ฯลฯ

กิจกรรมข้อที่ 4.3.3 การจัดประชุมกลุ่มผลิต และกลุ่มแปรรูปเพื่อตัดสินใจและพิจารณา กำหนดรายละเอียดของแผนกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ตัดสินใจและพิจารณากำหนดรายละเอียดของแผนงานกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย

1. กลุ่มปลูกงาบ้านปางหมู จำนวน 15 คน
2. กลุ่มปลูกงาบ้านในสอย จำนวน 18 คน
3. กลุ่มแปรรูป จำนวน 5 คน
4. ทีมวิจัย จำนวน 3 คน
5. สมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 คน
6. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 2 คน
7. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จำนวน 1 คน

รวมทั้งสิ้น 45 คน

วิธีการและขั้นตอน

1. กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการประชุม

2. ประสานงานนัดหมายผู้เข้าร่วมประชุม
3. ติดต่อสถานที่ในการประชุม
4. จัดเตรียมสื่อ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประชุม
5. เตรียมทีมวิจัย
6. จัดประชุม
7. สรุปผลการประชุม
8. จัดทำหลักฐานการเงินสำหรับเบิกจ่ายงบประมาณ

เครื่องมือที่ใช้

1. สื่อที่เป็นชาร์ตแผนที่ความคิดประกอบการพูดคุยและพิจารณา กำหนดรายละเอียดของแผนกิจกรรม
2. การพูดคุยแลกเปลี่ยนโดยใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม
3. การจดบันทึก และการบันทึกเทป

ผลการดำเนินการ

1. กลุ่มเป้าหมายได้ตัดสินใจและพิจารณากำหนดรายละเอียดแผนกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงต่อไป จำนวน 9 กิจกรรมหลัก ดังนี้

1) จัดอบรมให้แก่กลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในหัวข้อ ดังนี้

- 1.1 การทำปุ๋ยชีวภาพ และสารชีวภาพที่ใช้ในการป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช
- 1.2 การทำน้ำยาเอนกประสงค์ ได้แก่ การทำน้ำยาสระผม , ครีมนวดผม , น้ำยาซักผ้า และน้ำยาล้างจาน
- 1.3 การหารูปแบบการทำให้แปลงสาธิตสำหรับปลูกงาโดยจัดอบรม 2 รุ่น ๆ ละ 2 วัน ดังนี้

รุ่นที่ 1 จัดอบรมให้แก่กลุ่มเกษตรกรบ้านในสอย ใน วันที่ 22 และ 25 เมษายน 2547 ณ วัดในสอย

รุ่นที่ 2 จัดอบรมให้แก่กลุ่มเกษตรกรบ้านปางหมู ใน วันที่ 23-24 เมษายน 2547 ณ วัดปางหมู

2) การทำให้แปลงสาธิตสำหรับปลูกงา โดยมีเกษตรกรที่สนใจอยากทำแปลงสาธิตทั้ง 2 หมู่บ้าน ดังนี้

2.1 กลุ่มเกษตรกรบ้านปางหมูจำนวน 10 คน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นางสุมิตร รุ่งกมลวิชัย

2. นางอุทิน สกุลดีมหาทรัพย์
3. นางเกษร รูปนามธรรม
4. นายวิสัย ล้วนลักษณ์
5. นางเยาวเรศ วรสุเมธี
6. นางนิลเหยน ศิริน้อย
7. นางพินิจ ปัญญา
8. นางสุพรรณ คำแสน
9. นางนาง วิद्याสกุลวัน
10. นางโสภาพรรณ คำแสน

2.2 กลุ่มเกษตรกรกรบ้านในสอย จำนวน 15 คน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นางอนงค์ ประเสริฐ
2. นายจันท์ มั่นคง
3. นายสมฤทธิ์ วรรณโน
4. นางศรีฟอง มะณีศรี
5. นางศรีสุข มะณีศรี
6. นายน้อย แชนดำ
7. นางพวงเพชร สันติกรรม
8. นายน้อย มั่นคง
9. นางจุฬาวัลย์ ชัยสม
10. นางหย่า วิจิตร
11. นางโหล่ง สุริยะ
12. นายกมล สันติกรรม
13. นายสมคิด ไม่มีชื่อสกุล
14. นายเต็ง ปัญญา
15. นางจันทร์จิต สุนใจ

3) การประกันราคาผลผลิต กลุ่มผลิต 2 หมู่บ้านตกลงจะขายผลผลิตให้แก่กลุ่มแปรรูป ให้ผู้ผลิตทำความสะอาดเมล็ดงา โดยการคัด เอาสิ่งเจือปนออกให้หมด และเขียนชื่อผู้ผลิตติดกระสอบงา กำหนดการประกันราคาผลผลิตถึงละ 230 บาท ถ้าราคางาต่ำกว่า 230 บาท กลุ่มแปรรูป จะซื้อในราคาถึงละ 230 บาท แต่ถ้าราคางาในท้องตลาดมากกว่า 230 บาท กลุ่มแปรรูป จะซื้องาตามราคาท้องตลาด แต่มีเงื่อนไข คือ ต้องเป็นงาปลอดสารเคมี และจะมีการตรวจสอบหาสารเคมีตกค้างในงาด้วย

- 4) การรวมกลุ่มผู้ผลิตด้วยความสมัครใจ และยึดหลักการสัจจะ และพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง
- 5) สร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผลิตและกลุ่มแปรรูป และพัฒนาเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง
- 6) จัดให้มีการศึกษาดูงานที่กลุ่มเกษตรยังยืนบ้านแม่ทาจังหวัดลำพูน และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการตลาดที่จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณต้นเดือน มิถุนายน 2547
- 7) การรักษาคุณภาพน้ำมันงา โดยการอัดน้ำมันให้แก่นจนได้ที่และการทิ้งไว้ให้ตกตะกอนเป็นระยะเวลานาน ๆ ก่อนที่จะนำน้ำมันงาไปบรรจุในบรรจุภัณฑ์
- 8) การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์จำนวน 3 มาตรฐานได้แก่ อาหารและยา หรือ อย. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือ มผช. หรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
- 9) การตลาดโดยแสวงหาตลาดใหม่ ๆ และรักษาตลาดเดิมไว้โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านทางช่องทางสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

หมายเหตุ เนื่องจากเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองไม่ได้เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มเป้าหมายในครั้งนี้ จึงไม่ได้วางแผน เรื่องการทำแปลงสาธิตสำหรับปลูกงา

บทที่ 4

ผลการดำเนินงานวิจัย

(บริบทชุมชน และ ศักยภาพ – ข้อจำกัดของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและแปรรูปน้ำมันงา)

บ้านปางหมู หมู่ที่ 1 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเดิมเป็นชุมชนบ้านป่า ไม่มีผู้ปกครอง มีแต่ชาวไทยใหญ่จากประเทศพม่าที่อยู่ติดชายแดนเข้ามาอาศัยอยู่และทำมาหากินในบางฤดูกาลเป็นครั้งคราว ซึ่งชาวไทยใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจาย เป็นหย่อม ๆ และมีจำนวนไม่มาก โดยเฉพาะในสมัยนั้น ถือกันว่าดินแดนทางแถบนั้นเป็นอาณาเขตของเมืองใด ก็เป็นอาณาเขตเมืองนั้นไปเลย ผู้ใดจะมาสร้างบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานใหม่จะต้องได้รับอนุญาตก่อน มิฉะนั้นอาจถูกขับไล่ออกไปจากอาณาเขตนั้น ความสำคัญสมัยนั้นเป็นเพียงทางผ่านของกองทัพพม่าที่เดินทัพผ่านไปตีกรุงศรีอยุธยาหรือหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี

หมู่บ้านปางหมู เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีชาวไทยใหญ่ในรัฐฉานอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนและอาศัยอยู่เป็นครั้งคราว โดยเฉพาะในฤดูเพาะปลูก เนื่องจากบ้านปางหมูเป็นบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีที่ราบอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปาย พื้นดินเหมาะแก่การเพาะปลูก และบริเวณที่เป็นภูเขาและลำห้วยมีดินโป่ง ซึ่งมีรสเค็มสัตว์ป่าหลายชนิดชอบมากินอยู่เป็นประจำ ดังนั้นในฤดูเพาะปลูก ชาวไทยใหญ่จะเข้ามาปลูกพืช จั๋งสัตว์และกลับออกไปเมื่อเก็บเกี่ยวพืชเสร็จแล้ว

ประมาณปี พ.ศ. 2510 มีการก่อตั้งบ้านปางหมูเป็นครั้งแรก แต่ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ก่อตั้ง และหลังจากก่อตั้งหมู่บ้านได้ไม่นาน บ้านปางหมูได้ร้างไปช่วงหนึ่ง และวัดปางหมูได้ก่อสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2510 และถูกปล่อยให้ร้างไปเช่นเดียวกัน (อ้างอิงจากบันทึกบนแผ่นไม้ของวัดปางหมู)

ต่อมา ประมาณปี พ.ศ. 2374 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้ามโหตรประเทศราชาธิบดี (พระยาเสียงใหม่มหาวงศ์) เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 5 อยากทราบความเป็นไปของเหตุการณ์ชายแดนด้านตะวันตก และมีความประสงค์จะได้ช้างมาไว้ใช้งานและทรงทราบว่า บริเวณเมืองแม่ฮ่องสอนมีช้างป่ามากมาย จึงมีบัญชาให้เจ้าแก้วเมืองมาออกมาสำรวจและจับช้างป่า เจ้าแก้วเมืองมาพร้อมกำลังช้างต่อและหมอควาญได้เดินทางเข้ามาทางเมืองปาย โดยเลียบตามฝั่งแม่น้ำปายลงมาทางใต้จนพบพื้นที่ราบป่าโปร่งแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำปาย มีทำเลดี น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ มีโป่งเป็นแห่ง ๆ และเป็นบริเวณที่มีหมู่ป่าลงมากินดินโป่งเป็นจำนวนมาก เจ้าแก้วเมืองมาเห็นว่าเป็นทำเลดี เหมาะสมที่จะตั้งเป็น

บ้านเมือง จึงหยุดพักไพร่พล แล้วรวบรวมชาวบ้านซึ่งเป็นคนไทยใหญ่ (คนไต) ที่อยู่กระจัดกระจายเข้ามารวมกันเป็นหมู่บ้าน และแต่งตั้งให้ชาวไทยใหญ่ชื่อ “พะกำหม่อง” เป็นเหิงปกครองหมู่บ้าน (คำว่า “เหิง” หมายถึงกำนัน) และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโปงหมู” หมู่บ้านได้เจริญรุ่งเรืองมาเป็นลำดับ และบ้านโปงหมูได้ถูกเรียกชื่อเพี้ยนไปเป็น “บ้านปางหมู” ปัจจุบันบ้านปางหมูมีอายุหมู่บ้านรวม 173 ปี (นับจากปี พ.ศ.2374 ถึง พ.ศ. 2547) ซึ่งถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีความเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ้านปางหมูมีการจัดการปกครองในรูปแบบหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้าน หรือ ปู่ก้าง และกำนัน หรือ ปู่แคน เป็นผู้ปกครองดูแล ซึ่งบ้านปางหมูมีรายชื่อผู้ปกครองจำนวน 12 คน ดังนี้

<u>ลำดับที่</u>	<u>ชื่อ – นามสกุล</u>	<u>ตำแหน่ง</u>	<u>ช่วงระยะเวลาดำรงตำแหน่ง</u>
1.	พ่อเฒ่าจอมหม่อง	ผู้ใหญ่บ้าน	ไม่ทราบข้อมูล
2.	พ่อเฒ่าก้าง	ผู้ใหญ่บ้าน	ไม่ทราบข้อมูล
3.	พ่อเฒ่าจ้วย	ผู้ใหญ่บ้าน	ไม่ทราบข้อมูล
4.	นายสงคำ	กำนัน	ไม่ทราบข้อมูล
5.	นายจอละ	กำนัน	ไม่ทราบข้อมูล
6.	นายน้อยหม่อง	กำนัน	ไม่ทราบข้อมูล
7.	นายจិនะ	กำนัน	ไม่ทราบข้อมูล
8.	นายน้อยหม่อง	กำนัน	พ.ศ. 2492 – 2494
9.	นายวงศ์ ตีะวงศ์	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2494 – 2496
10.	นายผล (หว่าหล้ามะ) สุทธเวช	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2496 – 2510
11.	นายปิ่น สะอาดจิต	กำนัน	พ.ศ. 2510 – 2530
12.	นายเหน่ คำแสน	กำนัน	พ.ศ. 2530 – ปัจจุบัน

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ นางแหลง ภูมิรักษ์ นายน้อยอ่อง ชูวงศ์ นางศรีพรรณ เกยพุดทรา
นายกมล ปฐมดำรงกุลและนายนิทัศน์ คำบุญ

สำหรับรายชื่อเจ้าอาวาสวัดปางหมู มีจำนวน 11 รูป ดังนี้

<u>ลำดับที่</u>	<u>ชื่อ – นามสกุล</u>	<u>ตำแหน่ง</u>	<u>ช่วงระยะเวลาดำรงตำแหน่ง</u>
1.	พระจิก๊ะ	เจ้าอาวาส	ไม่ทราบข้อมูล
2.	พระมะซ้า	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2405 – 2420
3.	พระคำ	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2420 – 2431

4.	พระลือ	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2431 – 2452
5.	พระพงษ์	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2453 – 2478
6.	พระเตหิงตะ	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2478 – 2492
7.	พระสุวรรณ	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2492 – 2507
8.	พระกมล โกมโล	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2507 – 2508
9.	พระอธิการเล็ก ยตุตธมโม	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2508 – 2516
10.	เจ้าอธิการคำอู่ โกวิท	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2516 – 2535
11.	พระปรตปิยะศักดิ์ ปณฺทิต	เจ้าอาวาส	พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน

ที่มา : จากการสัมภาษณ์ พระปรตปิยะศักดิ์ ปณฺทิต

2. ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านปางหมูตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตัวอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีระยะทางห่างจากตัวอำเภอเมือง 6 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 3,225 ไร่ (ดูตารางที่ 30) มีอาณาเขต ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดทุ่งนาและบ้านทุ่งไม้สัก

ทิศใต้ ติดเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนและบ้านชานเมือง ม.12 ต.ปางหมู

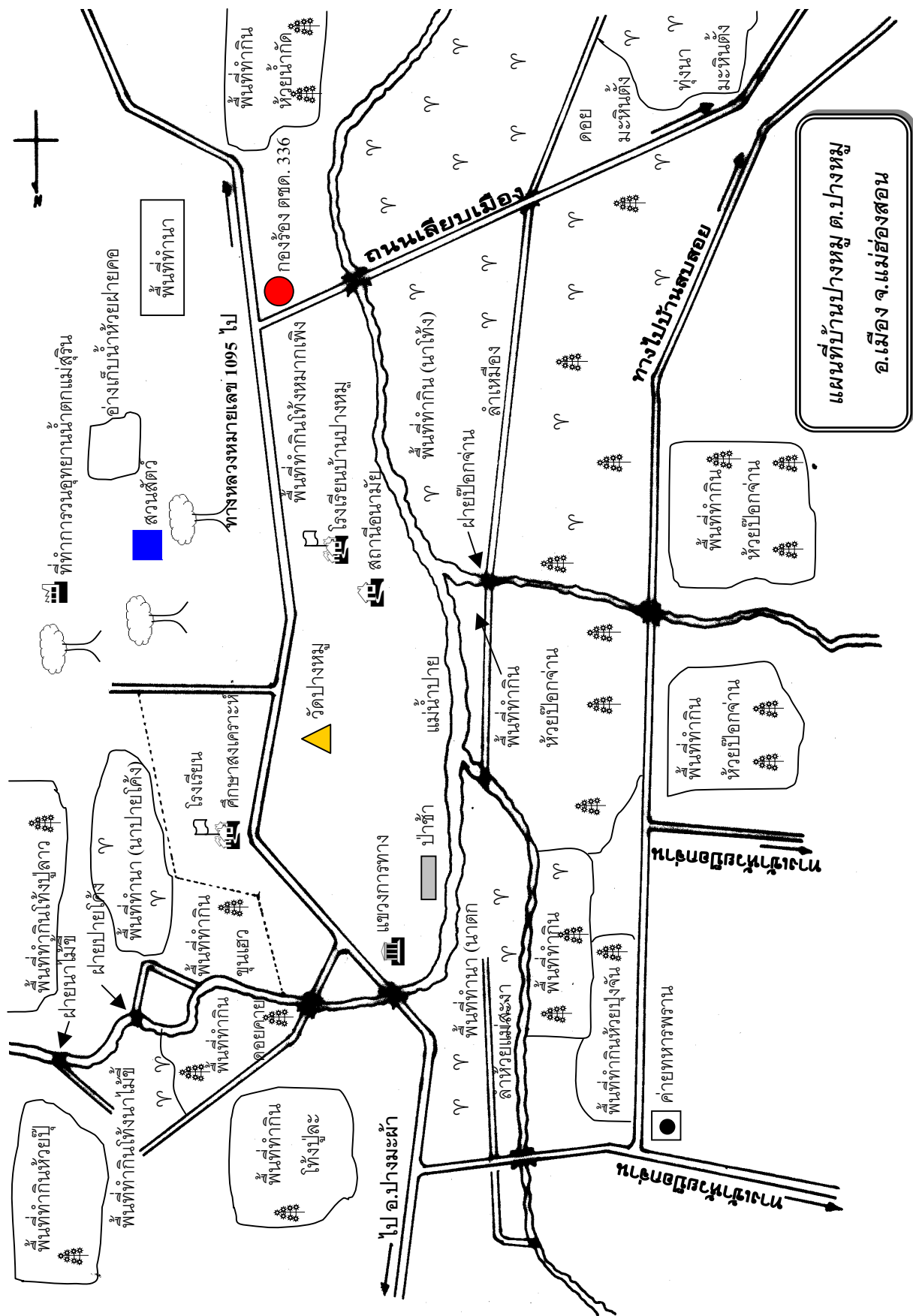
ทิศตะวันออก ติดตำบลห้วยปูลิง

ทิศตะวันตก ติดหมู่บ้านทุ่งกองมูและบ้านสบสอย

ตารางที่ 30 แสดงพื้นที่บ้านปางหมูจำแนกตามการใช้ประโยชน์

ที่	ประเภทการใช้ประโยชน์	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
1.	พื้นที่อยู่อาศัย	300	9.30
2.	พื้นที่ทำการเกษตร	2,725	84.50
3.	พื้นที่สาธารณะประโยชน์	195	6.05
4.	พื้นที่ทิ้งขยะ	5	0.15
รวม		3,225	100

ที่มา : คนไต่บ้านปางหมู : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร โดยศาสตราจารย์ดร.ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัยปี พ.ศ. 2544 และรายงานการปฏิบัติงานโครงการเรียนรู้ร่วมกันสรรค์สร้างชุมชน ทบวงมหาวิทยาลัยและสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2545

3. ลักษณะทางภูมิศาสตร์

3.1 สภาพภูมิประเทศ

บ้านปางหมูตั้งอยู่บนพื้นที่ราบเชิงเขา และพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำปาย และริมแม่น้ำแม่สะงา ทอดยาวจากทิศเหนือลงไปทางทิศใต้ ซึ่งพื้นที่ราบเชิงเขาจะเป็นที่อยู่อาศัยบ้านเรือน ตั้งอยู่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวจากทางทิศเหนือลงไปทางทิศใต้ ส่วนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำปายและริมแม่น้ำแม่สะงา เป็นพื้นที่ทำการเกษตร แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ พื้นที่ทำนา และพื้นที่ทำสวน ซึ่งพื้นที่ทำนามี 4 แห่ง คือ ที่นาที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือริมฝั่งแม่น้ำปาย ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปในหุบเขาเรียกว่า “นาปายโค้ง” สำหรับที่นาอีก 2 แห่ง เป็นพื้นที่นาที่มีขนาดใหญ่ แห่งหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านติดกับแม่น้ำปาย เรียกว่า “นาตากปาย” อีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน เรียกว่า “นาไทรง” และที่นาอีก 1 แห่ง มีพื้นที่ไม่มาก อยู่บริเวณทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ติดกับลำน้ำปาย เรียกว่า “นาตอย” ส่วนที่สวนจะเป็นพื้นที่ริมเขา ใกล้ทุ่งนาและหมู่บ้าน อยู่กระจัดกระจายออกไปทั่วพื้นที่รอบ ๆ หมู่บ้านมีจำนวน 12 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ทำกินห้วยปู่ ไทรงปู่ลาว ไทรงนาไม้ซี้ ดอยคาย ไทรงปู่ละ ชุนเฮว ไทรงหมากเพิง สวนทางทิศตะวันตกน้ำแม่สะงา ห้วยปุงจัน ห้วยปือกจัน ห้วยน้ำกาด และพื้นที่สับห้วยปือกจัน

ด้านทิศเหนือของหมู่บ้านมีแม่น้ำปายไหลผ่านอ้อมหมู่บ้านไปทางทิศตะวันตก ด้านทิศตะวันออกเป็นเทือกเขาทอดยาวไปตามถนน ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 109 ตรงข้ามหมู่บ้านด้านตะวันออก บนภูเขาไม้เจดีย์และวิหารเล็ก ๆ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้าน

หมู่บ้านปางหมูเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ มีความเจริญมาช้านาน อยู่ใกล้ทางหลวงและตัวเมืองสามารถติดต่อสื่อสาร และรับข่าวสารจากโทรทัศน์ได้ ประกอบกับประชาชนมีฐานะค่อนข้างดี และประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง ดังนั้นพื้นที่อยู่อาศัยบ้านเรือนจึงค่อนข้างทันสมัย บ้านเรือนแบบดั้งเดิมไม่ค่อยมีให้เห็นมากนัก บ้านเรือนชาวปางหมูปัจจุบันเป็นบ้านไม้ ผสมคอนกรีต และบางบ้านสร้างด้วยคอนกรีตรูปทรงแบบตะวันตก และแบบผสมผสานไทยกับตะวันตก รวมทั้งในหมู่บ้านมีโรงแรมและรีสอร์ทถึง 2 แห่ง ไว้คอยต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาพักในหมู่บ้าน

การคมนาคมเข้าสู่บ้านปางหมู โดยใช้เส้นทางหรือเดินทางไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 109 แม่ฮ่องสอน – เชียงใหม่ หรือ เส้นทางหมายเลข 1095 สายอำเภอเมือง- อำเภอปางมะผ้า ผ่านดู่ยามบ้านทุ่งกองมู สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน ได้ทั้งรถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ โดยใช้เวลาเพียง 10 นาที ก็ถึงหมู่บ้าน หรือยังสามารถใช้บริการรถประจำทางสาย แม่ฮ่องสอน – เชียงใหม่ ซึ่งมีบริการวันละ 8 เที่ยว และถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด

3.2 สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศบ้านปางหมู จัดอยู่ในภูมิอากาศแบบฝนตกชุก สลับแห้งแล้งในฤดูร้อนที่เรียกว่า Tropical Savanna Climate Ckoppen “AW” โดยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพภูมิอากาศแบบภูเขา ทำให้ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ และความชื้นสัมพัทธ์แตกต่างกันไปตามตำแหน่งและความสูงของพื้นที่ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีจำนวน 3 ฤดู ในแต่ละฤดู จะมีระดับอุณหภูมิที่แตกต่างกัน มีการแบ่งช่วงฤดูต่างๆ ตามระยะเวลาดังนี้

ฤดูร้อน ตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม รวมระยะเวลา 3 เดือน 15 วัน ระดับอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน อุณหภูมิเฉลี่ย 41.6 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน ตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม รวมระยะเวลา 5 เดือน มีปริมาณน้ำฝนมากที่สุด เดือนสิงหาคม น้ำฝนสูงสุด เฉลี่ย 38 มิลลิเมตร

ฤดูหนาว ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลา 3 เดือน 15 วัน ระดับอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคม อุณหภูมิเฉลี่ย 9.5 องศาเซลเซียส

4. ทรัพยากรธรรมชาติ

4.1 ดิน

ลักษณะดินของบ้านปางหมูเป็นดินตะกอนที่มีการระบายน้ำเร็ว (AL – P) ส่วนผสมของดิน เกิดจากตะกอนลำน้ำพัดมาทับถมกัน บริเวณที่ราบลุ่มหรือที่ราบของหุบเขามีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว มีก้อนกรวดและเศษหินปะปนในเนื้อดิน ที่ดินทำกินของหมู่บ้านปางหมูที่ชาวบ้านใช้ในการเกษตรแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 ที่ดินสองฝากฝั่งแม่น้ำปายเป็นที่ราบ ผืนดินอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจะทอไร่ ชาวบ้านจะปลูกพืชจำพวกถั่วลิสง ถั่วเหลืองและพืชอื่นๆ เช่น พริก มะเขือ พักทอง ข้าวโพด และแตงกวา

ลักษณะที่ 2 ที่ดินที่เป็นทุ่งนา ในอดีตที่ดินที่เป็นทุ่งนา มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจะทอไร่ 2 ครั้ง ได้ผลดีมาตลอด แต่ในปัจจุบันชาวบ้านมีความต้องการปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น โดยเฉพาะกระเทียมและถั่วเหลือง เกษตรกรจึงมีการใช้ปุ๋ยและยาที่เป็นสารเคมีในปริมาณที่สูงในการทำนาและปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าว ซึ่งส่งผลทำให้ดินแข็ง และต้นทุนการปลูกข้าวและพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ สูงตามไปด้วย

ลักษณะที่ 3 ที่ดินที่เป็นที่ทำไร่ริมทุ่งนา ปลายนา และบริเวณเนินเขา ซึ่งไม่สูงมากนัก ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนกรวดปนทราย นิยมปลูกงา ถั่วเหลือง และถั่วลิสง

4.2 แหล่งน้ำ

บ้านปางหมู มีแหล่งน้ำกิน น้ำใช้และแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตรของหมู่บ้านเพียงพอลดปี เนื่องจากมีแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่ราษฎร และทางราชการได้จัดสร้างขึ้น ซึ่งแหล่งน้ำกิน น้ำใช้ ชาวบ้านบางส่วนใช้น้ำจากบ่อที่ได้ขุดไว้เกือบทุกบ้าน บางส่วนใช้น้ำประปาจากสำนักงานการประปาจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกพืช โดยเฉพาะพื้นที่นาที่ปลูกข้าว และพืชอื่นๆ เช่น ถั่วเหลือง กระเทียม ใช้น้ำจากฝายทดน้ำจากแม่น้ำปาย และฝายทดน้ำจากแม่น้ำแม่สะงา ส่วนที่เป็นพื้นที่ไร่ริมทุ่งหัวไร่ ปลายนา และเนินเขาอาศัย น้ำฝนตามฤดูกาล

4.2.1 แหล่งน้ำบ้านปางหมูสามารถจำแนกได้ดังนี้

1) แหล่งน้ำตามธรรมชาติ

1.1) แม่น้ำปาย มีจุดกำเนิดที่บ้านหัวปายในพื้นที่อำเภอปาย ซึ่งเป็นบริเวณจุดบรรจบระหว่างเทือกเขาแดนลาวกับเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก ห่างจากช่องเมืองเหนือไปทางทิศตะวันตกประมาณ 8 กิโลเมตร ที่ประมาณละติจูด 19 องศา 41 ลิปดาเหนือ ลองจิจูด 98 องศา 34 ลิปดาตะวันออก ไหลผ่านพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ ตำบลเวียงใต้ ตำบลแม่ฮี้ ตำบลสบสา และเข้าสู่พื้นที่อำเภอเมือง ก่อนจะไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน ในประเทศพม่า แม่น้ำปายในช่องของบ้านปางหมูมีขนาดกว้าง ประมาณ 60 เมตร ลึกเฉลี่ย 2 เมตร และมีความยาวประมาณ 2,000 เมตร สภาพลำน้ำปายไหลมาตามเชิงเขา พื้นที่สูงคดเคี้ยวลงมาตามหุบเขา ผ่านที่ทำการวนอุทยานน้ำตกแม่สุรินทร์ แม่น้ำต้นขึ้นเป็นบางส่วน บางส่วนลึกเป็นร่องน้ำ พื้นที่ท้องแม่น้ำส่วนล่างจะเป็นหิน กรวด และทราย ริมด้านข้างแม่น้ำปายจะมีวัชพืชปกคลุมตลอดริมแม่น้ำ เช่น ไมยราบยักษ์ ต้นอ้อ หญ้าไทร มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ชุกชุมทั่วไปตามวัง และแม่น้ำส่วนลึก เช่น ปลาหมอ ปลาสร้อย ปลาเกล็ด ปลาไหล ปลาพอง ปลาหมอน ปลาดอง ปลากดหัวเสียม กุ้ง และหอย

1.2) แม่น้ำแม่สะงา เป็นแม่น้ำสายหลักในการเกษตร มีขนาดกว้างประมาณ 30 เมตร ยาวประมาณ 3,000 เมตร ลึกเฉลี่ย 1.50 เมตร ไหลมาจากบนดอยบ้านห้วยขาน ฝ่ายบ้านหมอกจำแป่ ผ่านบ้านกุงไม้สัก และบ้านปางหมูทางทิศใต้ สู່ฝ่ายที่เก็บกักน้ำแม่สะงา สภาพโดยทั่วไปคดเคี้ยว พื้นที่ต้นและลึกเป็นช่วง ๆ มีสัตว์น้ำชุกชุม เช่น ปลาหมอน และกุ้งหอย ต่าง ๆ

1.3) ลำห้วยจอง สภาพไหลจากที่สูงบนดอยปางหมู ผ่านมาทางอ่างเก็บน้ำห้วยฝายคอ และอุทยานป่าไม้แม่สุรินทร์บ้านปางหมู ไหลลงสู่หมู่บ้านมีขนาดกว้างประมาณ 15 เมตร ยาวประมาณ 2,000 เมตร ลึกเฉลี่ย 1.00 เมตร สภาพทั่วไปคดเคี้ยวไปตามสภาพของที่

ราบเชิงเขา น้ำลึกและตื้นเป็นช่วงๆ พื้นลำห้วยเป็นหิน กรวดปนทราย ด้านข้างของลำห้วยมี วัชพืชปกคลุมทั้งสองฝั่ง เช่น เฟิร์น มอส ผักกูดผักแว่น มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ เช่น ปลา กุ้ง เขียด ปลากัง ปลาป๋อก ปลาดำและปลาไฟ น้ำจากลำห้วยใช้ในการเกษตรเป็นส่วนใหญ่

1.4) ลำห้วยฝายคอ ไหลผ่านทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ต้นน้ำมาจากภูเขาสูง ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยฝายคอด้านทิศตะวันตก มีขนาดกว้างประมาณ 15 เมตร ยาวประมาณ 2,000 เมตร ลึกเฉลี่ย 1.50 เมตร สภาพทั่วไปโค้งไปตามสภาพของเชิงเขา น้ำลึกและตื้นเป็นช่วง ๆ พื้นลำห้วยเป็นหิน กรวดปนทราย สภาพด้านข้างของลำห้วยมีวัชพืชปกคลุมตามสองข้างทางของลำห้วย เช่น เฟิร์น มอส หญ้าไทร น้ำจากลำห้วยใช้ในการเกษตรเป็นส่วนใหญ่

1.5) ลำห้วยป๋อกจ่าน ไหลผ่านทางด้านทิศใต้ของตำบลปางหมู ต้นน้ำมาจากห้วยหก ต้นน้ำบ้านในสอยไหลมาบรรจบกับลำห้วยแม่สะงา มีขนาดกว้างประมาณ 20 เมตร ยาวประมาณ 3,000 เมตร ลึกเฉลี่ย 1.00 เมตร สภาพทั่วไปคดโค้ง ไปตามสภาพของเชิงเขา น้ำลึกและตื้นเป็นช่วง ๆ พื้นส่วนล่างของลำห้วยเป็นกรวด หินปนทราย มีวัชพืชปกคลุมด้านข้างตลอดเส้นทางน้ำจากลำห้วยใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร

1.6) ลำห้วยโป่งจันทร์ ไหลผ่านทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านปางหมู ต้นน้ำไหลมาจากห้วยคำเต็ง บ้านกุงไม้สักแล้วไหลสู่ลำห้วยโป่งจันทร์ ลงมาบรรจบกับแม่น้ำแม่สะงาที่บ้านปางหมู กว้างประมาณ 25 เมตร ยาว 3,000 เมตร ลึกประมาณ 1.20 เมตร สภาพโค้งไปตามพื้นที่นาของเกษตรกร สภาพสมบูรณ์มีวัชพืชพวกหญ้าไทร ปกคลุมโดยทั่วไป

2) แหล่งน้ำที่จัดสร้างขึ้น

2.1) อ่างเก็บน้ำห้วยฝายคอ เป็นแหล่งน้ำที่ทางชลประทานได้จัดสร้างขึ้น สามารถเก็บน้ำได้ 1,100,000 ลูกบาศก์เมตร เพื่อกักเก็บน้ำใช้ในด้านเกษตรในหมู่บ้าน ในช่วงหน้าแล้ง และเป็นแหล่งอาหารโปรตีนของหมู่บ้าน

2.2) คอรับน้ำ จากภูเขาสร้างเข้ามาในอ่างเพื่อเก็บกักมีการก่อสร้างคันดินกว้างประมาณ 8 เมตร ยาวประมาณ 500 เมตร เรียงหินก้อนใหญ่ทั้งสองข้างพื้นผิวดินบดอัดแน่น มีฝายน้ำล้น ทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก เพื่อระบายน้ำออกในฤดูฝน มีประตูปิด เปิด เพื่อปิดและเก็บกักน้ำไว้ใช้ในด้านเกษตรในฤดูแล้ง โดยมีการแต่งตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ คอยดูแลรักษาโดยรอบของอ่างมีวัชพืชปกคลุมโดยทั่วไป

2.3) ฝายนาทุ่งกองมู กว้างประมาณ 10 เมตร ยาว 40 เมตร ลึกเฉลี่ย 1.25 เมตร เพื่อเก็บกักน้ำเข้านาสำหรับการปลูกข้าวของเกษตรกร เป็นฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก สร้างเมื่อปี

พ.ศ. 2522 มีร่องระบายน้ำสองข้าง มีประตูเปิดปิดหน้าฝาย เพื่อระบายน้ำเข้าสู่คลองและลำเหมือง เข้าสู่นาของเกษตรกร

2.4 ฝายนาตกปาย กว้างประมาณ 10 เมตร เป็นฝายหินทิ้ง ราษฎรร่วมกันก่อสร้างขึ้นเอง เพื่อทดน้ำเข้าเหมืองนาของเกษตรกร

2.5 ฝายนาไม้คี่ มีขนาดกว้างประมาณ 15 เมตร ยาว 70 เมตร ลึกเฉลี่ย 1.20 เมตร เป็นฝายไม้หินทิ้ง ราษฎรร่วมกันก่อสร้างขึ้นเอง เพื่อทดน้ำเข้าเหมืองนาของเกษตรกร

2.6 ฝายนาปายเก็ง มีขนาดกว้างประมาณ 10 เมตร ยาว 70 เมตร ลึกเฉลี่ย 1.20 เมตร เป็นฝายไม้หินทิ้ง ราษฎรร่วมกันก่อสร้างขึ้นเอง เพื่อทดน้ำเข้าเหมืองนาของเกษตรกร

2.7 ลำเหมืองนาตกปาย มีขนาดกว้างประมาณ 3 เมตร ยาว 3,000 เมตร ลึกเฉลี่ย 1.00 เมตร เป็นลำเหมืองดิน ที่ชาวบ้านขุดขึ้นเอง เพื่อรองรับน้ำจากฝายนาตกปาย เข้าสู่ทุ่งนาของเกษตรกรเพื่อทำการเกษตร สภาพคดโค้งไปตามพื้นที่นาของเกษตรกร มีน้ำไหลตลอดปีทำการเกษตรได้ทุกฤดูกาล

2.8 บ่อน้ำตื้น เป็นบ่อที่ราษฎรขุดขึ้นมาเพื่อเก็บกักน้ำจากน้ำซึม และน้ำซับ ตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านของราษฎรเอง จำนวน 150 บ่อ กว้างประมาณ 1 เมตร ลึกประมาณ 10 เมตร โดยใช้ท่อซีเมนต์วางเรียงซ้อนกันขึ้นมาเพื่อป้องกันดินพังทลายด้านบนของท่อเทปูนโดยรอบสูงประมาณ 1 เมตร เพื่อป้องกันเด็กสัตว์เลี้ยงตกลงไปในบ่อ การทำบ่อน้ำตื้นเพื่อใช้น้ำจากบ่อขึ้นมามีโรค และใช้สอยในครัวเรือน

แหล่งน้ำจำแนกตามการใช้ประโยชน์

1. น้ำเพื่อการบริโภคและอุปโภคมีดังนี้

1.1 น้ำประปา ในหมู่บ้านมีการใช้น้ำประปา จำนวน 300 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่จะใช้ในการอาบ และใช้สอยในครัวเรือน

1.2 น้ำบ่อตื้น ในหมู่บ้านมีบ่อน้ำตื้นจำนวน 150 หลังคาเรือน ประโยชน์ในการใช้สอย ใช้ในการซักผ้า ล้างถ้วยชาม รดต้นไม้ และคั่มกิน

2. น้ำเพื่อการเกษตร

2.1 ลำน้ำปาย พื้นที่บริเวณสองฝั่งข้างแม่น้ำ เป็นพื้นที่ในการปลูกข้าว พืชไร่ และพืชสวน เนื้อที่รวมประมาณ 800 ไร่ น้ำสามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล

2.2 ลำน้ำแม่สะงา ไหลเข้าสู่เหมืองฝายทุ่งกองมูให้เข้าที่นาของเกษตรกรด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ของหมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล

2.3 ลำห้วยต่าง ๆ เช่น ลำห้วยฝายคอก ลำห้วยปือกจ่าน สำหรับลำห้วยโป่งจันทร์ ลำห้วยจอง เกษตรกรสามารถใช้น้ำในการปลูกพืชไร่ พืชสวน และการทำงาน

ในส่วนบนของพื้นที่บ้านปางหมู บางลำห้วยไม่สามารถใช้ได้ในฤดูแล้ง เพราะน้ำมีไม่เพียงพอเนื้อที่กระจายรอบหมู่บ้านประมาณ 200 ไร่

2.4 แหล่งน้ำที่ทางราชการสร้างขึ้น ได้แก่ ห้วยฝายคอ เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร ปลูกพืชระยะสั้น เช่น ถั่ว กระเทียม หอมแดง

2.5 แหล่งน้ำที่ราษฎรจัดสร้างขึ้น ได้แก่ บ่อน้ำตื้น ฝายคลองส่งน้ำ ประโยชน์ในการใช้สอยด้านการเกษตร การปลูกข้าว และการเลี้ยงสัตว์

4.3 ป่าไม้

ป่าไม้รอบ ๆ หมู่บ้านปางหมูเป็นป่าโปร่ง แต่เดิมเป็นป่าไม้แบบป่าเบญจพรรณและป่าดงดิบ เมื่อหมู่บ้านมีความเจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมากขึ้น ความต้องการใช้ไม้มีค่าจำพวก ไม้สัก ไม้แดง ไม้เต็ง และไม้พะยูง ทำให้ป่าที่สมบูรณ์กลายเป็นป่าโปร่งไม้ใหญ่หมดไป เหลือแต่ไม้เต็งหรือป่าไม้พลวง ซึ่งให้ประโยชน์ทั้งใบและลำต้น สำหรับไม้สักเหลือเฉพาะบริเวณริมถนนเท่านั้น ป่าของหมู่บ้านปางหมูไม่ได้แยกเป็นป่าใช้สอย หรือสวนป่า เนื่องจากมีหน่วยงานของป่าไม้ คือ ที่ทำการวนอุทยานน้ำตกแม่สุรินทร์ตั้งอยู่ใกล้หมู่บ้าน และมีหน่วยงานอ่างเก็บน้ำห้วยฝายคออยู่ด้วย จึงช่วยดูแลป่าไม้ของหมู่บ้าน ป่าที่อยู่ห่างไกลหมู่บ้านออกไปยังคงเป็นป่าที่สมบูรณ์

4.4 สัตว์น้ำ

สัตว์น้ำที่พบในแม่น้ำปาย ได้แก่

ปลาน้ำปายมีอยู่หลายชนิดด้วยกัน ในบรรดาปลาน้ำปายที่รู้จักดีคือ ปลาสะแงะ หรือ ปลาตุนานาหูเหลือง ซึ่งมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Anguilla Marmoata* หรือที่เรียกว่า ปลาไหลมีหู ที่แม่ฮ่องสอนนั้นปลาอพยพเข้ามาทางแม่น้ำสาละวิน และอาศัยตามแม่น้ำหลายสายที่เชื่อมกับแม่น้ำสาละวิน ช่วงที่จับมีอยู่สองช่วงคือ ช่วงน้ำลดซึ่งปลาจะขุดรูอยู่ และอีกช่วงในน้ำหลาก ต้นฤดูฝน เป็นช่วงที่ปลาอพยพย้ายถิ่นมา

นอกจากนี้ในน้ำปายและลำน้ำสาขา ยังมีปลาชนิดอื่น ๆ อาศัยอยู่ เช่น ปลาพลวง (ปลามุง) ปลาซ่อนนุ่เห่า ปลากดหัวเสียม ปลากิ้ง เป็นต้น

พันธุ์ปลาน้ำจืดที่พบในแม่น้ำปาย ที่สำคัญทางเศรษฐกิจอย่างยังมีประมาณ 11

ชนิด

1. ปลาสะแงะ *Anguilla bengalensis*
2. ปลาแก้มขี้ *Systemus* sp.
3. ปลามุมหมาย *Systemus stoliczkae*
4. ปลาเวียน *Tor tambroides*
5. ปลาพลวงหิน *Neolissocheilus stracheyi*

6. ปลาม่อน *Scaphiodonichthys burmanicus*
7. ปลากดหัวเสียม *Aorichthys sengkhal*
8. ปลาเกิ้ง *Hemibagrus microphthalmus*
9. ปลาชะโอนหนวดสั้น *Ompok pabo*
10. ปลาช่อนงูเห่า *Channa marulius*
11. ปลาไข่ออง *Osteobrama alfrediana*

พันธุ์ปลาที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของแม่น้ำปาย

1. ปลาสะแงะ *Anguilla bengalensis*
2. ปลาไข่ออง *Osteobrama alfrediana*
3. ปลาชีวกวายนม่า *Rasbora daniconius*
4. ปลาหางเหลือง *Mystacoleucus argenteus*
5. ปลาแก้มขี้ *Systemus* sp.
6. ปลามุหมาย *Systemus stoliczkae*
7. ปลาเวียน *Tor tambroides*
8. ปลาพลวงหิน , มุง *Neolissocheilus stracheyi*
9. ปลาซิ้ง *Chagunius bailiayi*
10. ปลาม่อน *Scaphiodonichthys burmanicus*
11. ปลาหัวบัว , บัว *Labeo dyocheilus*
12. ปลาหมูละวิน *Botia berdmorei*
13. ปลารากกล้วย *Acanthopsis* sp.
14. ปลากดหัวเสียม *Aorichthys sengkhal*
15. ปลาเกิ้ง , กดคัง *Hemibagrus microphthalmus*
16. ปลาชะโอนหนวดสั้น *Ompok pabo*
17. ปลาแค้หมี *Erithistes maesotensis*
18. ปลาติดหิน , ก้องแก้ง *Glyptothorax trilineatus*
19. ปลาเยะปุย *Gagata dolichonema*
20. ปลาช่อนงูเห่า *Channa marulius*
21. ปลาค้อแม่น้ำปาย *Schistura maepaiensis*
22. ปลาเลื้อยถ้ำ *Homoloptera thamicola*

23. ปลาค้อตาบอด Schistura oedipus

24. ปลาสังกะวาดหน้าหนูปากมน Eutropiichtys sp.

5. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ประเพณี

5.1 ประชากร

บ้านปางหมูมีจำนวน 560 หลังคาเรือน มีประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนจริงรวมทั้งสิ้น 1,968 คน แยกเป็นชาย 1,057 คน และหญิง 911 คน (สถานีอนามัยปางหมู, 2546 ดูตารางที่ 2) ประชากรส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดบ้านเป็นคนไทยใหญ่ หรือคนไต จำนวน 1,925 คน ร้อยละ 97.82 สืบทอดเชื้อสาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตมาจากคนไทยใหญ่ที่เป็นบรรพบุรุษที่เข้ามาอาศัย และสร้างวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยแรก และมีส่วนหนึ่งที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ช่วงหลังตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2526 เป็นต้นมา และมีประชากรส่วนหนึ่งที่เป็นกระเหรี่ยง แต่มีจำนวนน้อยมาก (ดูตารางที่ 31)

ตารางที่ 31 แสดงจำนวนประชากรบ้านปางหมูแยกตามโครงสร้าง อายุ ประชากร

ช่วงอายุของประชากร	จำนวน คน	ร้อยละ
1 วัน – 5 ปี เต็ม	109	5.54
5 ปี 1 วัน – 12 ปีเต็ม	217	11.03
12 ปี 1 วัน – 19 ปีเต็ม	256	13.01
19 ปี 1 วัน – 50 ปีเต็ม	1,006	51.12
50 ปี 1 วัน – 60 ปีเต็ม	176	8.94
60 ปี เป็นต้นไป	204	10.36
รวม	1,968	100

ที่มา : ข้อมูลกลุ่มประชากรบัญชี 1 งวดที่ 4/2546 (เดือนกรกฎาคม – กันยายน 2546) ของสถานีอนามัยปางหมู

ตารางที่ 32 แสดงชาติพันธุ์ประชากรบ้านปางหมู

ที่	ชาติพันธุ์	จำนวนคน	ร้อยละ
1.	ไทยใหญ่ / ไทย	1,925	97.82
2.	กระเหรี่ยง	43	2.18
รวม		1,968	100

ที่มา : ข้อมูลชาติพันธุ์ประชากร บัญชี 1 งวดที่ 4/2546 (เดือนกรกฎาคม – กันยายน 2546) ของสถานี
อนามัยปางหมู

5.2 โครงสร้างพื้นฐาน

บ้านปางหมูมีโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ รายละเอียด (ดูตารางที่ 33)

**ตารางที่ 33 แสดงข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ
บ้านปางหมู**

ที่	ประเภท	จำนวน
1	โรงเรียนประถมศึกษา	1 แห่ง
2	โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา	1 แห่ง
3	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1 แห่ง
4	วัด	3 แห่ง
5	สถานีอนามัย	1 แห่ง
6	โรงแรมและรีสอร์ท	2 แห่ง
7	องค์การบริหารส่วนตำบล	1 แห่ง
8	ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบล	1 แห่ง
9	ส่วนมาลาเรียที่ 8	1 แห่ง
10	ที่ทำการวนอุทยานน้ำตกแม่สุริน	1 แห่ง
11	กองร้อย ตชด. 336	1 แห่ง
12	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมือง	1 แห่ง
13	หอกระจายข่าว / เสียงตามสายในหมู่บ้าน	2 แห่ง
14	ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.)	1 แห่ง
15	ศาลาหมู่บ้าน	1 แห่ง
16	ตู้โทรศัพท์สาธารณะ	4 แห่ง
17	จานรับสัญญาณโทรศัพท์ของ DTAC	1 แห่ง
18	ตู้ไปรษณีย์	1 แห่ง
19	ถนนสายหลัก	1 สาย
20	แม่น้ำสายหลัก	2 สาย
21	แม่น้ำสาขา	7 สาย
22	อ่างเก็บน้ำและฝาย	5 แห่ง
23	สวนสัตว์	
24		

25	ปั้มน้ำมัน	1 แห่ง
26	ไฟฟ้า	1 แห่ง
	ประปา	1 หมู่บ้าน
		1 หมู่บ้าน

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจของทีมวิจัย

5.3 ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี

ความเชื่อ

1. ชาวบ้านปางหมูนับถือศาสนาพุทธ มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางศาสนา เชื่อในการทำความดี ทำสิ่งใดที่เป็นคุณงามความดีจะได้รับสิ่งดีตอบแทน หากทำสิ่งที่ไม่ดีงามจะได้รับสิ่งที่ไม่ดี งามตอบแทนด้วย ดังนั้นชาวบ้านทั่วไปจึงนับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ในวันพระตลอดทั้งปีจะไปทำบุญที่วัดประจำหมู่บ้าน และจะทำเป็นพิเศษในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันขึ้นปีใหม่ (เดือนเมษายน) และในวันจัดงานตามประเพณีของหมู่บ้าน เช่น งานประเพณีปอยส่างลอง งานประเพณีบูชาเจดีย์ทราย หรือ ปอยจ่าตี งานปอยเหลินสิบเอ็ด
2. การจัดงานบุญกุศล เช่น งานปอยทั่วไป ปอยส่างลอง การทำบุญบ้าน ทำบุญหมู่บ้าน การสร้างบ้าน การซื้อของใช้ที่สำคัญ เช่น รถยนต์ เรือ อื่น ๆ จะต้องดูวันดี ดูฤกษ์ ดูยาม ก่อน เพราะเชื่อว่าหากไม่ดูฤกษ์ ดูยาม ดูวัน จะเกิดความเสียหาย ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่หวัง
3. วันม้วยและวันผิกินคน การทำพิธีมงคลอะไรก็ตามจะต้องดูให้วันทำพิธีต้องไม่ให้ตรงกับวันม้วยและวันผิกินคน คือวันขึ้น 2 ค่ำ และวันแรม 4 ค่ำ ห้ามทำพิธีเป็นมงคล และวันม้วย คือ วันขึ้นหรือแรมบวกกับวันทั้ง 7 คือ วัน 1 วันอาทิตย์ วัน 2 วันจันทร์ วัน 3 วันอังคาร วัน 4 วันพุธ วัน 5 วันพฤหัสบดี วัน 6 ศุกร์ และ วัน 7 วันเสาร์ ถ้าตรงกับเลข 13 พอดี ถือว่าเป็นวันม้วยไม่เหมาะจะทำพิธีมงคล
4. วันต่อผีหัวหลวง เชื่อว่าเป็นวันไม่ดี ไม่เหมาะห้ามเดินทางหรือย้ายที่อยู่ไปตามทิศนั้น

วันอาทิตย์และวันศุกร์	ห้ามเดินทางไปทิศตะวันตก
วันจันทร์และวันเสาร์	ห้ามเดินทางไปทางทิศตะวันออก
วันอังคารและวันพุธ	ห้ามเดินทางไปทางทิศเหนือ
วันพฤหัสบดีและวันพุธ	ห้ามเดินทางไปทางทิศใต้

5. วันผีกินไก่ ห้ามทำเล้าไก่ หรือเอาไก่มาเลี้ยง เชื่อว่าจะทำให้ไก่ตายหมด ไม่ประสบผลสำเร็จ คือวันขึ้น หรือ แรม 13 ค่ำ และวันขึ้นหรือแรม 3 ค่ำ
6. วันม้วยตลอดทั้งปีไม่เดินทางข้างแรม คือ
 - 6 ค่ำ ตรงกับวันเสาร์ไม่ดี
 - 7 ค่ำ ตรงกับวันศุกร์ไม่ดี
 - 8 ค่ำ ตรงกับวันพฤหัสบดีไม่ดี
 - 9 ค่ำ ตรงกับวันพุธไม่ดี
 - 10 ค่ำ ตรงกับวันอังคารไม่ดี
 - 11 ค่ำ ตรงกับวันจันทร์ไม่ดี
 - 12 ค่ำ ตรงกับวันอาทิตย์ไม่ดี
7. การปลูกบ้านเรือน ที่อยู่อาศัยต้องดูวันที่เป็น “หน้ามฤค” คือ วันที่อุปัฏฐกกับวันเกิดของเจ้าของบ้าน คือ

ป้อมจันตา	หมายถึง	คนเฝ้าป่าช้า ไม่นิยมปลูกบ้านวันนี้
มะขิงทอ	หมายถึง	ม้า วันนี้ดีมาก
กันยะ	หมายถึง	หญิงสาว ดีมาก
สาบ	หมายถึง	ผีสงเทวดา วันนี้นิยมสร้างวัดสร้างศาลา
ระกา	หมายถึง	นาค ไม่นิยมเนื่องจากนาคเป็นสัตว์ใหญ่และ สัตว์กินเนื้อ
กาหล่น	หมายถึง	ครุฑ ไม่นิยมเช่นเดียวกับนาค
8. ความเชื่อเกี่ยวกับตัดผม สระผม ตัดเล็บ

วันอาทิตย์	สระผมตอนใกล้เที่ยงหันหน้าไปทางทิศตะวันออกจะดี แต่ ตัดเล็บไม่ดี
วันจันทร์	ตัดผม สระผมไม่ดี
วันอังคาร	สระผมตอนเย็น หันหน้าไปทางทิศใต้ ตัดผมตัดเล็บไม่ดี
วันพุธ	ตัดผมไม่ดี สระผมไม่ดี
วันพฤหัสบดี	สระผมตอนเที่ยงดี หันหน้าไปทางทิศเหนือได้ลามตัดผมดี ตัดเล็บดี
วันศุกร์	สระผมตอนเย็นดี หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ได้ลามตัดผมดี ตัดเล็บดี
วันเสาร์	สระผมยามบ่ายหันหน้าไปทางทิศใต้จักได้ลาม ตัดผมดีนัก ตัดเล็บไม่ดี

9. ความเชื่อเรื่องการย้ายบ้านเรือน

- ย้ายเรือนไปทางทิศตะวันออกเป็นมงคลดีนัก
- ย้ายเรือนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือดีนักจะมั่งคั่งสมบูรณ์ อยู่เย็น เป็นสุข มีทรัพย์

10. ขุดบ่อน้ำ ต้องขุดทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จะอยู่ดีมีสุขเจริญรุ่งเรืองนักแล

11. การเดินทางไปหาโชคลาภ

เดินทางวันอาทิตย์	ให้น้ำอาบหัวลูบหน้าก่อนเดินทาง
เดินทางวันจันทร์	ให้นอนลงสักนิตหนึ่งแล้วจึงไป
เดินทางวันอังคาร	ให้ดื่ม น้ำ 3 กลืนก่อนเดินทาง
เดินทางวันพุธ	ให้กินข้าว 3 คำ จึงเดินทาง
เดินทางวันพฤหัสบดี	ให้เอาขี้เถ้ากลบเตาไฟทาอุ้งมือก่อนเดินทาง
เดินทางวันศุกร์	ทาของหอมแล้วดูกระจกก่อนออกเดินทาง
เดินทางวันเสาร์	ทำโกรธเคืองสักนิตก่อนเดินทาง

12. ขึ้นบ้านใหม่ให้เป็นสิริมงคล

วันอาทิตย์	ให้กินข้าว 3 คำแล้วขึ้นบ้านดี
วันจันทร์	เอาของหอมขึ้นก่อนดี
วันอังคาร	เอาน้ำใส่ตุ่มใส่ไหขึ้นก่อนจะดี
วันพุธ	เอาข้าวเปลือกขึ้นก่อนจะดี
วันพฤหัสบดี	เอาดอกไม้หอมของหอมใส่พานใส่ขึ้นก่อนจะดี
วันศุกร์	เอาดอกไม้สีขาวใส่ขึ้นก่อนจะดี
วันเสาร์	ทำเป็นโกรธลูกเมียก่อนขึ้นบ้านจะดี

13. การทำนาให้ได้ผล

- ให้ดูวันทุนของปี วันไหนก็ได้ ลงมือทำนาจะได้ผลดี
- ให้ดูตามวันเกิดของแต่ละคนแล้วแต่จะชอบ
- ดูตามวันนามภาค คือ วันที่คู่กัน เช่น วันพฤหัสบดีคู่กับวันอาทิตย์

14. เกี่ยวกับเจ้าเมืองหรือศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ก่อนเดินทางหรือจัดงานตามประเพณี ทำบุญบ้านทำบุญหมู่บ้าน ควรจะไปบนศาลเจ้าบอกกล่าวให้เจ้าเมืองทราบ และหากมีคนทำไม่ดี ชี้ลัก ชี้ขโมย ทำความชั่วแก่คนและหมู่บ้าน ต้องนำคนไปสาปแช่งให้ลงโทษที่ศาลเจ้าหมู่บ้าน

15. การสร้างวัดวาอาราม ให้ดูวันที่มีเทวดา หรือ พญานาค อัมชจะดี

16. ปาชาที่ทำขึ้น ในหมู่บ้านต้องทำเมรุหรือที่เผาเพียงที่เดียวเท่านั้น เชื่อว่าถ้าทำ 2 ที่ จะทำให้มีคนตายพร้อมกัน 2 คน ขึ้นไปตลอด
17. เกี่ยวกับคนตาย
 - ถ้าตรงกับเดือนแรมค้าต้องเอาไปเผาทันที จะเอาศพข้ามไปเผาในเดือนขึ้นค้าไม่ได้ เพราะเชื่อว่าจะมีคนตายเพิ่มขึ้นอีก
 - ในวัน 9 ค่ำที่ตรงกับวันม้วย กรรมการหมู่บ้าน คนเฒ่า คนแก่ ในหมู่บ้าน ห้ามกรรมการหมู่บ้านไม่ให้เอาศพคนตายเข้าหมู่บ้านและห้ามนำออกจากหมู่บ้านไม่เป็นมงคลแก่ผู้มีชีวิตอยู่
18. ถ้าฝนไม่ตกในฤดูฝน ชาวบ้านจะนำพระพุทธรูปในวัดมาสงน้ำ พร้อมทั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมือง 3 วัน ถ้ายังไม่ตกอีก ก็ตรงต่ออีกจนครบ 7 วัน
19. การทำพิธีมงคลสมรสแต่งงาน ห้ามแต่งในเดือนกรกฎาคม หรือ เดือนยี่ หรือ เดือนมกราคม เนื่องจากเดือนนี้พระสงฆ์เข้ากรรม ไม่เป็นสิริมงคล

พิธีกรรม

1. ต่างฝ่าย คือ การเลี้ยงผีเมืองฝ่าย ใกล้ถึงฤดูทำนาเจ้าของนาที่ใช้น้ำจากเหมืองฝ่ายจะรวมกันเลี้ยงผีเจ้าเมืองฝ่าย โดยเตรียมเครื่องเซ่น ประกอบด้วย เหล้า 1 ไห ไก่ 1 คู่ ข้าวขมต้ม นำไปวางไว้บริเวณเหมืองฝ่าย หัวหน้าทำพิธีจุดธูปเทียนเชิญเจ้าเมืองฝ่ายมารับการเซ่นไหว้ ขอให้เจ้าที่ ฝนน้ำ ฝนห้วย ช่วยให้มีน้ำในการทำนา ทำสวน อย่างพอเพียงตลอดทั้งปี
2. เลี้ยงเจ้าเมือง คือ การเลี้ยงผีเจ้าเมืองศาลประจำหมู่บ้าน หมู่บ้านชาวไตทุกหมู่บ้านจะมีศาลเจ้าเมืองประจำหมู่บ้าน รวเดือนมิถุนายน ตรงกับเดือน 7 จะทำพิธีเลี้ยงเจ้าเมืองฝ่าย ชาวบ้านจะรวมกันจัดเตรียมเครื่องเลี้ยงที่หน้าศาลเจ้า มีตัวแทนผู้ทำพิธีกรรมกล่าวเชิญเจ้าให้มาลงรับการรับเลี้ยง ตักลองกันยาว เมื่อได้เวลาเจ้าเมืองจะลงมาทรง จะแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่เตรียมไว้กินเครื่องเลี้ยง ร่ายรำ และจะตอบคำถาม หรือ เดือนชาวบ้าน และรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับชาวบ้าน การเลี้ยงเจ้าเมืองทำทุกปีอย่างต่อเนื่อง
3. งานปะลึกบ้าน คือ การทำบุญหมู่บ้าน เพื่อให้คนที่อาศัยในหมู่บ้านอยู่อย่างเป็นปกติสุขรักใคร่ปรองดองกัน ทำมาหากินสะดวกสบาย ทำไร่นาได้ผลดี นิยมทำในเดือน 6 เดือน 7 รวเดือนพฤษภาคมและมิถุนายน เลือกวันเป็นมงคลเตรียมสถานที่ศาลากลางบ้าน ปิดหมู่บ้านไม่ให้มีใครเข้าออกหมู่บ้าน นำเครื่องประกอบพิธี คือ กรวดทราย น้ำขมิ้น ส้มป่อย ด้ายสายสิญจน์ ธูปเทียน ไหมมงคล ตะแหหลวง จัดใส่ขัน ไปวางไว้ในสถานที่ประกอบพิธี พระสงฆ์ สวดมนต์ถวายเครื่องไทยทาน รับศีลรับพร เสร็จพิธีจะนำเครื่องทั้งหมดกลับบ้าน นำ

น้ำขมิ้นส้มป่อย สระเกล้า ดำหัว สาดหินกรวดทราย ไปรอบๆบริเวณบ้าน รูปเทียนเก็บไว้จุดบูชาพระ ตะแหลวนำไปผูกติดทางเข้าบ้านประตูบ้าน โดยเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวนี้จะทำให้เกิดสิริมงคลแก่บ้านและผู้ที่อยู่อาศัยต่อไป

4. ต่างก๊อกชอมต่อ คือ การทำกระทงใบตองใส่ข้าว ขนมหวาน หรือ ผลไม้ต่าง ๆ นำไปบูชาหรือ เชนไหว้ตามสถานที่สำคัญของบ้าน เช่น ประตูบ้าน บ่อน้ำ เต่าไฟ หัวบันไดบ้าน ยุ่งข้าว หิ้งพระศาลเจ้าเมืองประจำหมู่บ้าน เจดีย์ ที่เก็บกระดูก เป็นการบูชาเซ่นไหว้เจ้าที่ ผีสาง เทวดาที่ประจำอยู่ที่นั่นโดยเชื่อว่าจะได้รับความคุ้มครองป้องกันอันตรายให้อยู่สุขสบาย ปราศจากภัยพิบัติต่างๆ นิยมทำทุกวันพระขึ้นหรือแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ วันสำคัญทางศาสนา วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษาและวิสาขบูชา

ประเพณี

1. ประเพณี 12 เดือน ชาวไต

- 1.1 เหลินเก้ง คือ เดือนอ้ายเป็นเดือนแรกของปีตรงกับเดือนธันวาคม มีประเพณี “ก้าบชอมอู” หรือทำบุญข้าวใหม่และพิธีปีใหม่ของไทย
- 1.2 เหลินก้า คือ เดือนยี่ตรงกับเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ มีประเพณีปฐากรรมทำบุญถวายอาหารแด่พระสงฆ์ที่เข้ากรรม 3 – 7 วัน ประเพณีหลู้ข้าวปึก ถวายข้าวปึกแด่พระสงฆ์ที่วัดหมู่บ้าน และประเพณีทำขวัญข้าว ประกอบพิธีทำขวัญข้าว
- 1.3 เหลินสาม คือ เดือนสามตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม มีประเพณีหลู้ข้าวหย่ากั๊ คือทำบุญข้าวเหนียวแดงที่วัด และแจกทานตามบ้าน และประเพณีปอยไหล คือ ถวายพิน นำมารวมกันที่วัดและมีการละเล่นพื้นบ้าน
- 1.4 เหลินสี่ คือ เดือนสี่ตรงกับเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน มีงานประเพณีปอยส่างลอง คืองานบวชลูกแก้ว และประเพณีงานพราเดือนสี่ผีป้าง
- 1.5 เหลินห้า คือ ตรงกลางเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคมมีประเพณีขึ้นจองปีใหม่ คือทำบุญในวันสงกรานต์ ประเพณีก่งขนนน้ำเจ้าพารา คือ สรงน้ำพระ และประเพณีกันตอจอง คือขอขมาพระสงฆ์ที่วัด
- 1.6 เหลินหก คือ เดือนหกตรงกับกลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายนมีงานประเพณีปอยจ่าตี คืองานบูชาเจดีย์ทราย ประเพณีปอยหางน้ำ จุดบ้องไฟขอฝนให้ตกตามฤดูกาล และประเพณีถวายข้าวต้มแหลม ทำบุญนำข้าวต้มถวายพระที่วัด
- 1.7 เหลินเจ็ด คือเดือน 7 ตรงกับเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม มีงานประเพณีวานปลีก คือการทำบุญหมู่บ้านนิมนต์พระมาสวด เพื่อความเป็นสิริมงคล และป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นในปีนั้น ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าเมือง เชิญผีเจ้าเมืองมารับของเซ่นไหว้

ทำนายทายทักความเป็นมาเป็นไปของหมู่บ้าน ตักเตือน ห้ามกระทำและรักษาผู้ป่วย ให้ศีลให้พร

- 1.8 เหลลินแปด คือ เดือน 8 ตรงกับกลางเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม มีประเพณีเข้าหว่า คือ ทำบุญวันเข้าพรรษามีการถวายดอกไม้ ถวายผ้าจำพรรษา
- 1.9 เหลลินเก้า คือ ช่วงกลางเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน มีประเพณีทำบุญในพรรษานำข้าวปลาอาหาร ขนมหวาน ไปทำบุญที่วัดทุกวันพระ และมีการทำบุญต่างขอมต่อโหลง คือการทำบุญถวายข้าวมธุปายาส ชาวบ้านจะร่วมกันนำข้าวสาร ดอกไม้ ขนมหวาน ผลไม้ และสิ่งของต่าง ๆ มารวมกันจัดประดับตกแต่งวางบนโต๊ะ ทำพิธีบูชาพระพุทธเจ้า พระสงฆ์ทำพิธี มีการฟังเทศน์ ถวายเครื่องไทยทานแด่พระสงฆ์ คนเฒ่าคนแก่มาร่วมทำบุญและนอนวัดรักษาศีล หลังวันทำบุญมีการเลี้ยงอาหารผู้เฒ่าผู้แก่เรียกว่า โมยโอย
- 1.10 เหลลินสิบ คือ เดือน 10 ตรงกับกลางเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม มีการทำบุญถวายข้าวปลาอาหารแด่พระสงฆ์ในวันพระ และมีการทำบุญถวายมหาตัก คือนิมนต์พระสงฆ์ไปทำบุญที่บ้าน ฟังเทศน์ถวายเครื่องไทยทาน รับศีลรับพร
- 1.11 เหลลินสิบเอ็ด คือ เดือน 11 ตรงกับกลางเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนมีการทำบุญแห่นมขอมโก่จา คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้เสียชีวิตมาแล้วในรอบปี และงานบุญปอยเหลลินสิบเอ็ด คือการทำบุญออกพรรษา มีการจัดทำขนมหวาน อาหารนำไปทำบุญที่วัด ขอขมาบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่พระสงฆ์ ตั้งบูชาของพารา หรือปราสาทพระ จัดทำหุ่นรูปสัตว์ นก สิงโต กิ้งก่า หรือ กิन्नร กิन्नรี แห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้าน เป็นการต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จจากสวรรค์
- 1.12 เหลลินสิบสอง คือ เดือน 12 ตรงกับกลางเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนมีประเพณีส่งกานกฐิน หรือ ทอดกฐิน ประเพณีแห่เตนเหง คือ ถวายเทียน 1,000 เล่ม นำเทียนจัดใส่ถาดหรือ จานแห่ไปตามที่วัด จุดเทียนในบริเวณวัด รับศีลรับพร และก่อยจ้อด คือ งานสิ้นสุดเทศกาล มีการนำไม้สนมาจักเป็นชิ้นเล็ก ๆ มัดรวมกันเป็นต้นขนาดใหญ่ตกแต่งสวยงามแห่ไปถวายและจุดบูชาที่วัด รับศีลรับพร เป็นการสิ้นสุดเทศกาลของปี

ความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บและวิธีการรักษา

ชาวไต้หวันมีความเชื่อในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ อย่างแรกเป็นความเชื่อที่ว่าคนประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ หากร่างกายของคนขาดธาตุใดธาตุหนึ่งหรือเกิดความไม่สมดุลย์ของธาตุในร่างกาย ก็จะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ด้วย การตรวจตามวิธีพื้นบ้าน ความเชื่ออย่างที่สอง คือ การเจ็บป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ ซึ่งเชื่อว่าการเกิดจากการกระทำของภูติผีปีศาจ เมื่อคนไปลวงล้า ทำมิดีมิร้าย ต่อสถานที่ที่อยู่ของภูติผีปีศาจ และเมื่อถูกลงโทษ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บนิยมทำกัน 3 แบบ

1. การรักษาตามแบบแพทย์แผนโบราณ คือ เมื่อเจ็บป่วยไม่สบาย จะไปพบเจ้าหน้าที่อนามัย หรือแพทย์ ณ ที่ทำการสถานีนอนามัยประจำหมู่บ้าน โรงพยาบาลอำเภอ หรือโรงพยาบาลจังหวัด เช่นการป่วยเป็นไข้หวัด หรือ อุบัติเหตุต่างๆ
2. การรักษาตามแบบไสยศาสตร์ คือ เมื่อเจ็บป่วยไข้โดยไม่ทราบสาเหตุอะไร ก็จะไปหาหมอทางไสยศาสตร์ หมอจะตรวจดูว่าไปถูกกระทำอย่างไรมา จากนั้นจะทำการรักษาโดยเสกเป่าคาถาอาคมลงบนน้ำมันดีให้ผู้ป่วยกินหรืออาบ บางครั้งมีการทำเทียนลงอักขระ เข้าพิธีจุดเทียนสะเดาะเคราะห์ให้กับผู้ป่วย
3. การรักษาแบบผสมผสาน คือ อาจรักษาโดยวิธีการทางการแพทย์แผนปัจจุบันก่อน ไม่หายก็จะไปรักษาตามแบบไสยศาสตร์ หรืออาจรักษาตามแบบไสยศาสตร์ก่อนไม่หายจึงไปโรงพยาบาลรักษาตามแพทย์ปัจจุบัน

หมอยาพื้นบ้าน

หมอยาพื้นบ้าน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่รักษาคนป่วยโดยวิธีการแบบชาวบ้าน หมอยาโดยทั่วไปจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้นมีความสนใจในการรักษาผู้ป่วย เป็นลูกเป็นหลานของหมอยาคนก่อน ๆ เคยเป็นผู้ช่วยหมอยา หรืออาจเคยเรียนมาจากพ่อหรือหมอยาคนก่อน นำความรู้มาทดลองรักษาปฏิบัติสืบต่อมาจนมีความชำนาญ มีประสิทธิภาพ และได้รับความเชื่อถือจากผู้ที่มารับการรักษา โดยการพูดต่อ ๆ กันไปจนเป็นที่ทราบกันไปทั่ว ทำให้หมอยาเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป หมอยาพื้นบ้านบางคนจะเป็นคนทรง เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อเจ้าแม่ เมื่อร่างเข้าทรงก็ทำการรักษา

หมอยาพื้นบ้านจะรักษาโดยรักษาผู้ป่วยถึงอาการที่เป็นว่าเป็นที่ไหน เป็นเมื่อไร จับดู วินิจฉัยแล้วแจ้งให้กับผู้ป่วย การรักษาโดยใช้ยาสมุนไพรฝนกับน้ำให้รับประทาน หากเจ็บป่วยทางกระดูกก็จะใช้วิธีปิดเป่าด้วยคาถาเข็ดด้วยใบพลู ทาด้วยน้ำมันงาจนกว่าจะหาย ถ้าเจ็บป่วยด้วยลมพิษ หรือุงสวัดจะรักษาโดยเป่าคาถาเข็ด หรือปิดด้วยใบพลู เคี้ยวข้าวสารพ่นเป่าทับด้วยคาถา ถ้าเป็นคางทูมจะใช้ปูนขาวเขียนป้ายเป็นวงกลมโดยรอบแผล เป่าคาถาใส่รอดูอาการอาจทำอีก 2 – 3 ครั้งจนหาย วิธีการรักษาอีกแบบ คือ การเข้าทรง ดูอาการแล้วก็ให้กินน้ำมันดีเป่าคาถา

กฎเกณฑ์ข้อห้ามของหมอยา ไม่มีข้อจำกัดใด ๆ หมอยาอาจถือศีลห้า สักลาย ประพฤติปฏิบัติตน ให้เป็นคนที่เคารพน่านับถือ ซึ่งก็แล้วแต่หมอยาแต่ละคน หากเป็นหมอยาที่รักษาโดยวิธีการทรงเจ้า มี ข้อปฏิบัติคือ ห้ามกินเนื้อสัตว์ใหญ่ วัว ควาย กินเฉพาะปลาหรือไก่ และผักที่ไม่มีเครือ ปฏิบัติตนถือ ศีลห้า ไม่เดินทางไปในที่ไม่สมควร ไม่ล่อลวงตักผ้าและไม่กินผลไม้จำพวกน้ำเต้า แตง ฟักเขียว ซึ่ง สืบทอดกันมาจากผู้ที่ปฏิบัติเดิม

กฎเกณฑ์ข้อห้ามสำหรับผู้รับการรักษา คือ ห้ามกินของเปรี้ยว เช่น มะนาว ฝรั่ง สับปะรด เงาะ แอปเปิ้ล ขนุน แตงโม แตงกวา ห้ามกินของเย็น เช่น น้ำเย็น น้ำแข็ง น้ำอัดลม ห้ามกินผักเย็น เช่น ผักกูด ตำลึง ผักขม “คนคลอดลูกใหม่” มีข้อห้ามกิน คือ ห้ามกินผักกุ่ม ขนุน สับปะรด มะพร้าว และน้อยหน่า เชื่อว่าจะเป็นโรคเรื้อน ห้ามกินสระแห่น ผักไผ่ ใบแมงลัก และปลาทุเค็ม จะ เป็นโรคเกี่ยวกับเลือดคั่ง ห้ามกินผักบุ้ง หน่อไม้ ถั่วเขียว และงุ่นเส้น จะทำให้เป็นแข็งหรือเหน็บชา และห้ามกินมะเขือ มะละกอ และมะเขือพวง จะทำให้คัน

ยาที่ใช้ในการรักษาตามวิธีของชาวบ้านมีหลายชนิด เช่น ยาชาใช้แก้หรือรักษาอาการชา อัมพาต อัมพฤกษ์ อันเกิดจากการผิด “ยางาน” เป็นยาแก้ไข้ขึ้นสูง ตัวร้อน แก้เด็กเป็นชัก หรือ “ยา บำรุงกำลัง” เป็นยาแก้หัวใจเต้นเร็ว หัวใจสั่น ใจไม่ดี โรคเกี่ยวกับหัวใจ “ยาเลือด” เป็นยาบำรุงเลือด ทำให้เลือดลมดี ฟอกเลือด “ยาแก้” เป็นยาใช้แก้กินของแสลง คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเดิน ท้องร่วง ท้องอืด “ยารักษาโรคตกขาวของผู้หญิง” เป็นยาดมกินเป็นชุด ด้วยยาส่วนใหญ่ปัจจุบันหายากไม่ค่อยมี ในท้องถิ่น ต้องสั่งซื้อจากต่างจังหวัด ได้มาแล้วนำมาปรุงเองตามสูตรและตัวยาที่เรียนรู้อย่าง

6. สภาพทางเศรษฐกิจ

การใช้ประโยชน์จากที่ดิน จากจำนวนพื้นที่ทั้งหมด 3,225 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย 300 ไร่ พื้นที่ทำกิน 2,725 ไร่ และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ 200 ไร่ ซึ่งพื้นที่ทำกินแยกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งจำนวน 2,090 ไร่ ในครอบครองของ 170 ครัวเรือน สำหรับ ทำนา ทำสวนถั่วเหลืองใน ฤดูแล้ง และพื้นที่อีกส่วนหนึ่ง จำนวน 635 ไร่ ในครอบครองของ 127 ครัวเรือน สำหรับทำสวนใน ฤดูฝน การถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินพื้นที่ทำกิน ที่เป็นที่น่าจะมีเอกสารสิทธิ์เป็น นส.3 พื้นที่ทำกินที่ เป็นที่สวนจะมีเอกสารสิทธิ์เป็น สทก. และไม่มีเอกสารสิทธิ์อยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนพื้นที่อยู่อาศัย มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินของ บ้านปางหมูของเครือข่ายเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชนอำเภอเมือง โครงการวิจัยและพัฒนา ชีวิตสาธารณะ ท้องถิ่นน่าอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งนำเสนอข้อมูลเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2546 พบ ว่า ชาวบ้านมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินจำนวน 931 ไร่ และไม่มีเอกสารสิทธิ์ จำนวน 603 ไร่ (ดูตาราง ที่ 34)

การประกอบอาชีพ ชาวบ้านปางหมู ประกอบอาชีพแตกต่างกัน ออกไป ซึ่งส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ ทำสวน (ดูตารางที่ 35 และตารางที่ 36)

ตารางที่ 34 แสดงการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินของชาวบ้านบ้านปางหมู

ที่	เอกสารสิทธิ์	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
1.	มี	931	60.69
2.	ไม่มี	603	39.31
รวม		1,534	100

ที่มา : โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะ ท้องถิ่นน่าอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เอกสารแผนแม่บทชุมชนบ้านปางหมูเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2546

ตารางที่ 35 แสดงข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพ

ที่	อาชีพ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1.	เกษตรกรรม	81	45.25
2.	รับจ้าง	35	19.55
3.	รับราชการ	27	15.08
4.	ค้าขาย	10	5.59
5.	อื่นๆ ไม่ระบุ	26	14.53
รวม		179	100

ที่มา : เอกสารแผนแม่บทชุมชนบ้านปางหมูเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2546

ตารางที่ 36 จำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง และอุตสาหกรรม จำแนกราย ละเอียดของอาชีพ

ที่	อาชีพ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1.	ทำนา (พื้นที่ทำนา 2 – 15 ไร่)	160	36.28
2.	ทำสวนถั่วเหลือง	130	29.48
3.	รับจ้างทั่วไป	85	19.27
4.	อุตสาหกรรมในครัวเรือน	36	8.16
5.	ทำสวนกระเทียม	30	6.81
รวม		441	100

ที่มา : คนไต่บ้านปางหมู : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร โดยศาสตราจารย์ดร.ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัยปี พ.ศ. 2544

ระบบการผลิตของพื้นที่

1. ที่นา ระบบการผลิตของพื้นที่เป็นระบบการผลิตพืชหมุนเวียน คือ ทำนา และทำสวน ในพื้นที่เดียวกัน หลังจากทำนาเก็บเกี่ยวแล้วจะปลูกพืชอื่นหมุนเวียน เช่น ถั่วเหลือง กระเทียม ถั่วลิสง ถั่วหลวง งา ถั่วเขียว หมุนเวียนตามสภาพของดินเปลี่ยนไปตามความต้องการของเจ้าของที่
2. ที่สวน ระบบการผลิตของพื้นที่เป็นระบบการผลิตพืชหมุนเวียน เช่นเดียวกันกับที่นา คือ ปลูกพืชหมุนเวียนกันในแต่ละช่วง เช่น ปลูกเงาะ ปลูกถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถั่วเขียว และถั่วหลวง หมุนเวียนใน 1 ปี แต่มีเกษตรกรบางส่วนที่ปลูกพืช 1 – 2 ชนิดในช่วงเดียว แล้วไม่ได้ปลูกพืชหมุนเวียนชนิดอื่นอีก มีเกษตรกรบางส่วนปลูกพืชแบบหลายชนิดปนกันในแต่ละช่วงเดียวกัน เช่น มะเขือเทศ แตงกวา มันแดง ต้นหอมผักชี มะเขือยาว และยาสูบ ซึ่งพืชดังกล่าวส่วนมากปลูกไว้รับประทาน หากได้ผลผลิตมากก็นำไปขายแลกเปลี่ยนกับสินค้าอย่างอื่น

วัฏจักรของการเพาะปลูกในรอบปี

เดือนเก้ง หรือเดือนธันวาคม เป็นเดือนแรกของปีตามการนับเดือนของคนไต จะเริ่มปลูกถั่วเหลือง และกระเทียม

เดือนก่ำ หรือเดือนมกราคม เป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม ไม่นิยมทำงานหรือจัดงานอะไร

เดือนสาม หรือเดือนกุมภาพันธ์เช่นเดียวกับเดือนมกราคม ไม่นิยมทำงานหรือจัดงานอะไร

เดือนสี่ หรือเดือนมีนาคม ชาวบ้านจะจัดงานปอยข้าวหย่ากู่ หรือทำบุญข้าวเหนียวแดงถวายพระสงฆ์ แล้วนำไปแจกทานตามหมู่บ้าน จากนั้นก็จะลงหมายสวนหรือเข้าสวน กำจัดวัชพืช ถางหญ้า ไนไร่ถั่วเหลือง เก็บเกี่ยวกระเทียม เก็บรักษากระเทียมและนำไปจำหน่าย

เดือนห้า หรือเดือนเมษายน มีประเพณี “ปอยสา่งลอง” และงานทำบุญวันปีใหม่ ชาวบ้านจะไปช่วยกันเตรียมงานที่บ้านเจ้าภาพปอยสา่งลอง และช่วยงานตลอดตั้งแต่รับ “สา่งลอง” หรือลูกแก้วแห่สา่งลอง แห่เครื่องไทยทาน จนกระทั่งสา่งลองบรรพชาเป็นสามเณรใช้เวลา 3 – 7 วัน กลางเดือนเมษายน ช่วงสงกรานต์จะเป็นงานทำบุญวันขึ้นปีใหม่ของชาวไต ชาวบ้านก็จะเตรียมเครื่องไทยทาน ขนมหวาน อาหารไปทำบุญที่วัด จากนั้นก็จะเดินทางไป “กันตอ” หรือขอขมาพระสงฆ์ ผู้ที่เคารพ ใช้เวลา 7 - 10 วัน ปลายเดือนเมษายนก็จะลงนาเข้าสวนเก็บถั่วเหลืองที่สุกนำมาตีแล้วไม่ถั่วเหลือง เก็บนำไปใช้และจำหน่าย

เดือนหก หรือเดือนพฤษภาคม มีประเพณี “ปอยจ่าดี” ชาวบ้านก็จะไปช่วยกันเตรียมงานที่วัดในหมู่บ้าน ขนทราย ทำบุญบูชาเจดีย์ทรายเสร็จแล้ว มีการทำบุญหมู่บ้านไปพร้อมกัน ช่วงนี้จะมีการเตรียมการลงมือทำนา เตรียมเครื่องมือต่าง ๆ

เดือนเจ็ด หรือเดือนมิถุนายน ลงมือทำนาเตรียมดินเพื่อปลูกข้าวในทุ่งนามีการหว่านกล้า ชาวบ้านบางคนทำนาปรัง ก็จะเก็บเกี่ยวนาปรัง เตรียมดินใหม่ หว่านกล้าเพื่อทำนาต่อไป

เดือนแปด หรือเดือนกรกฎาคม เริ่มปักดำข้าวแล้วไปร่วมทำบุญเข้าพรรษา

เดือนเก้า หรือเดือนสิงหาคม เริ่มลงมือทำสวนปลูกพืชสวนตามแต่จะปลูก

เดือนสิบ หรือเดือนกันยายน ช่วงนี้ชาวบ้านจะช่วยกันไปทำบุญเลี้ยงอาหารแก่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ไปจำศีลที่วัด เวลาบางส่วนก็จะไปอยู่ในสวนและทุ่งนา

เดือนสิบเอ็ด หรือเดือนตุลาคม มีการทำบุญออกพรรษา “ปอยเหลินสิบเอ็ด” ชาวบ้านจะเตรียมการทำบุญตามเทศกาล ดูแรงงานในสวนและทุ่งนา

เดือนสิบสอง หรือเดือนพฤศจิกายน มีการทำบุญทอดกฐิน หรือ “สร้างกานกฐิน” และ “ลอยกระทง” ราวปลายเดือนก็จะเกี่ยวข้าว ลากข้าวบรรทุกเกวียนเข้ามาเก็บไว้ในหมู่บ้าน

รายละเอียดการประกอบอาชีพ

1. **การทำนา** ชาวบ้านที่มีที่นาในหมู่บ้าน จะใช้วิธีการทำนาดำทั้งหมด พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกจะเอาจากเกษตรตำบลนำมาให้ หรือนำมาจากบ้านใกล้เคียงและต้องเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง มีทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า การทำนา ในหมู่บ้านทำ 2 ครั้งต่อปี แต่มีบางรายที่ทำครั้งเดียวเท่านั้น วิธีการและขั้นตอนการทำนาปีในเดือนพฤษภาคม เกษตรกรจะทำความสะอาดแปลงนา โดยการกำจัดวัชพืชรอบ ๆ แปลงนา จากนั้นจะเตรียมแปลงนาสำหรับหว่านกล้า เมื่อฝนลงแล้วจะเริ่มเตรียมดินไถดะเพื่อกำจัดวัชพืช ในการเตรียมดินจะใช้รถไถไถดินและใช้แรงงานคนขุด หลังจากเตรียมดินเสร็จ จะทำการปลูกข้าวประมาณเดือนมิถุนายน และเก็บเกี่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายน พื้นที่ทำนาของบ้านปางหมู มีจำนวน 3 แห่ง ซึ่งที่ตั้งของพื้นที่ดูในแผนที่บ้านปางหมู ในการปลูกข้าวและพืชต่าง ๆ มีการใช้สารเคมีในการปลูกในปริมาณที่สูง (ดูตารางที่ 37 ถึง 38)

สำหรับสถานการณ์การใช้สารเคมีในการทำการเกษตรบ้านปางหมูนั้นพบว่า บ้านปางหมู มีร้านขายสารเคมีจำนวน 1 ร้าน ไม่มีซื้อร้าน เกษตรกรที่มาซื้อส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่อยู่บ้านปางหมู และหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านทุ่งไม้สัก บ้านแม่สะงา บ้านหมอกจำแป่ และบ้านห้วยผา รายได้ปีละประมาณ 300,000 บาท สารเคมีที่จำหน่ายมี 4 ประเภท คือ

1. ปุ๋ยเคมี ได้แก่

1.1 ปุ๋ยสูตร 46-0-0 ที่ใช้กับพืช คือ ข้าว ถั่วเหลือง และกระเทียม

1.2 ปุ๋ยสูตร 16-20-0 ที่ใช้กับพืช คือ ข้าว

- 1.3 ปุ๋ยสูตร 9-24-24 ที่ใช้กับพืช คือ กระเทียม ถั่วลิสง และงา
- 1.4 ปุ๋ยสูตร 21-0-0 ที่ใช้กับต้นกล้าข้าว และถั่วเหลือง
- 1.5 ปุ๋ยสูตร 15-15-15 ที่ใช้กับพืช คือ ถั่วเหลือง
- 1.6 ฮอร์โมน ใช้กับผักสวนครัว
2. ยากำจัดวัชพืช ได้แก่
 - 2.1 วันอ็ฟ ใช้กำจัดหญ้าใบแคบ
 - 2.2 นูอ็ฟ ใช้กำจัดหญ้าใบแคบ ในแปลงปลูกกระเทียม
 - 2.3 โกลด์ 2 อี เป็นยาคุมหญ้า ใช้ในแปลงปลูกกระเทียม และถั่วเหลือง
 - 2.4 มาคูลุม เป็นยาคลุมหญ้า
 - 2.5 กรั่มม็อกโซน ใช้กำจัดหญ้าใบกว้าง นิยมใช้กันมากในแปลงปลูกกระเทียมและถั่วเหลือง
 - 2.6 ราวด์อ็ฟ ใช้กำจัดหญ้าใบแคบและใบกว้าง เช่น หญ้าแห้วหมู และหญ้าคา นิยมใช้ในแปลงปลูกกระเทียม
 - 2.7 อัลมิกรี ใช้กำจัด ผักตบ และผักแว่นในนาข้าว
 - 2.8 เปอร์ชุต ใช้ในแปลงปลูกถั่วเหลือง
 - 2.9 เฮทโดนัล ใช้กำจัดผักบุ้งในนาข้าว
 - 2.10 สปากส์ ใช้กำจัดหญ้าใบแคบและใบกว้าง
3. ยาปราบศัตรูพืช ได้แก่
 - 3.1 แลนเนท ใช้กำจัดหนอน และแมลง
 - 3.2 ฟรินิซ ใช้กำจัดเพลี้ยกระโดดในนาข้าว
 - 3.3 พูจิวัน ใช้รักษาข้าวเป็นเชื้อราและโรคไหม้
 - 3.4 โพลีดอน ใช้กำจัดแมลงสิงและเพลี้ยต่าง ๆ ในการปลูกข้าวและถั่วเหลือง
 - 3.5 ฟูราดาน ใช้กำจัดปลวก
4. สารป้องกันโรค ได้แก่
 - 4.1 ไโดเทน
 - 4.2 สารติดใบ
 - 4.3 รอฟรัล โกลด์ ป้องกันโรคใบจุด
 - 4.4 สกอร์

พันธุ์ข้าวที่ปลูกในอดีตมี 5 สายพันธุ์ คือ

1. **ข้าวจร** เป็นข้าวแข็งราคาถูก สามารถปลูกได้ผลผลิตมาก มีความทนทานต่อโรคและศัตรูพืช ไม่นิยมรับประทานเพราะเมื่อหุงแล้วแข็ง ส่วนใหญ่จะนำไปทำขนมและขนมจีน
2. **ข้าวแสง** เป็นพันธุ์ข้าวเหนียวเมล็ดป้อม ๆ มีสีม่วงเข้ม ไม่นิยมปลูกเพื่อรับประทาน ส่วนมากปลูกเพื่อเป็นขวัญข้าว ขวัญนา เนื่องจากมีความเชื่อว่า ข้าวแสงเป็นเจ้าของข้าวทั้งหมด (คำว่า “แสง” ในภาษาไทยใหญ่มีความหมายว่า เป็นความสว่างเรืองรอง)
3. **ข้าวหน่อปุด** เป็นพันธุ์ข้าวเหนียว มีลักษณะลำต้นยาวเมล็ดใหญ่แข็ง ไม่เหนียว ปลูกได้ผลผลิตมาก แต่ไม่นิยมปลูก เนื่องจากตียาก ต้องใช้ควายเหยียบ
4. **ข้าวแก้ว** เป็นพันธุ์ข้าวเจ้า มีลักษณะลำต้นยาวเป็นข้าวแข็งไม่เหนียวและตียาก แต่ทนทานต่อสภาพความแห้งแล้งและศัตรูพืช ปัจจุบันเหลืออยู่น้อย
5. **ข้าวประพันธ์** มีลักษณะต้นยาวเป็นข้าวแข็งเมล็ดใหญ่

ตารางที่ 37 แสดงรายละเอียดจำนวนเกษตรกรที่ปลูกข้าวและพืชอื่น ๆ ในที่นาและการใช้สารเคมีในการปลูกพืช

ที่	ชื่อพื้นที่	จำนวนเกษตรกรที่ปลูกพืช (คน)	ประเภทพืชที่ปลูก					การใช้สารเคมี		
			ข้าว	กระเทียม	ถั่วเหลือง	ถั่วลิสง	แตงโม	ยาฆ่าแมลง	สารเคมี	ฮอร์โมน
1.	นาปายไท้ง	48	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
2.	นาตกปาย	70	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
3.	นาไท้ง	50	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
รวม		168								

ที่มา : การเก็บข้อมูลของทีมนักวิจัย

ตารางที่ 38 แสดงปฏิทินการปลูกข้าวนาปีของเกษตรกรบ้านปางหมู

ที่	กิจกรรม	ม.ค. กำ	ก.พ. สาม	มี.ค. สี่	เม.ย. ห้า	พ.ค. หก	มิ.ย. เจ็ด	ก.ค. แปด	ส.ค. เก้า	ก.ย. สิบ	ต.ค. สิบ เอ็ด	พ.ย. สิบสอง	ธ.ค. กึ่ง
1	ทำความสะอาดแปลงนาโดยการตัดหญ้าบริเวณร่องน้ำ ลำเหมืองและขุดลอกเอาดินออก และตัดหญ้า บริเวณคันนาหรือที่แต่												
2	เอาน้ำเข้านา												
3	เตรียมแปลงสำหรับหว่านกล้า : ไถนา / คราด / และหว่านกล้า												
4	ไถนาบริเวณที่จะปลูกข้าว หมักไว้รอให้กล้าโต												
5	คราดนา (ไถบนนา) ให้และๆ หรือ แหลงๆ												
6	ถอนกล้า												
7	ปลูกข้าว												
8	ถางหญ้า (หมายหญ้า) รอข้าว อายุได้ 2 เดือน												
9	ใส่ปุ๋ย / รักษาโรคข้าว / กำจัดศัตรูพืช												
10	เกี่ยวข้าว												
11	ตากข้าว 2 – 3 วัน / มัดข้าว / ไม่ข้าวหรือตีข้าว												
	เก็บยุ้งฉาง												

ที่มา : การเก็บข้อมูลของทมิวิจัย

2. **การทำสวน** พืชสวนที่ชาวบ้านนิยมปลูกที่สำคัญมีจำนวน 5 ชนิด คือ งาม ถั่วเหลือง ถั่วลิสง กระเทียม และถั่วหลวง (ดูตารางที่ 39) และเกษตรกรจะปลูกพืชสวน ในแปลงที่ปลูกงาและที่นา ซึ่งการปลูกพืชมีตั้งแต่ 1 ชนิด ขึ้นไป จนถึง 5 ชนิด (ดูตารางที่ 40) ส่วนพืชอื่นๆ ที่ปลูกกันทั่วไป ได้แก่ พริก มะเขือ พัก แตง ผักชี (เก็บเกี่ยวเมล็ด) และหอมแดง

ตารางที่ 39 แสดงประเภทพืชสวนที่เกษตรกรบ้านปางหมูนิยมปลูก

ที่	ประเภท (พืช)	จำนวนผู้ปลูก (คน)	ร้อยละ
1	งาม	49	100.00
2	ถั่วเหลือง	43	87.76
3	ถั่วลิสง	29	59.18
4	กระเทียม	13	26.53
5	ถั่วหลวง	1	2.04
รวม		49	100

หมายเหตุ เกษตรกรปลูกพืชมากกว่า 1 ชนิด

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกของเกษตรกรบ้านปางหมู

ตารางที่ 40 จำนวนชนิดพืชที่ปลูกในแปลงที่ปลูกงาและที่นา

ที่	จำนวนชนิดพืชที่ปลูก	จำนวนผู้ปลูก (คน)	ร้อยละ
1	1 ชนิด	2	4.08
2	2 ชนิด	11	22.45
3	3 ชนิด	18	36.73
4	4 ชนิด	9	18.37
5	5 ชนิด	9	18.37
รวมทั้งสิ้น		49	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกของเกษตรกรบ้านปางหมู

รายละเอียดการปลูกพืชสวนแต่ละชนิด ได้แก่

1) การปลูกงา

1.1) พันธุ์งา ที่เกษตรกรบ้านปางหมูนิยมปลูกกันมากที่สุด คือ งาดำพันธุ์พื้นบ้าน (อ้างอิงจากการเก็บข้อมูลผู้ปลูกงาของทีมวิจัย จำนวน 49 คน ปลูกงาดำพันธุ์พื้นบ้านทั้ง 49 คน)

สาเหตุที่นิยมปลูกพันธุ์ชาชนิดนี้ เพราะให้ผลผลิตดี ทนทานต่อโรค และแมลงศัตรูพืช สามารถปลูกซ้ำพื้นที่เดิมได้ ส่วนพันธุ์ชาชนิดอื่น ๆ มีชาวบ้านปลูกกันอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก เช่น งาขาว งาแดง และงาแมน โดยเฉพาะ งาขาว ถ้าปลูกซ้ำที่หรือปลูกในพื้นที่เดิมซ้ำกัน หลาย ๆ ปี จะทำให้งาเป็นโรคและได้ผลผลิตน้อย จากการเก็บข้อมูลการปลูกงาในปี พ.ศ. 2546 ของทีมวิจัยพบว่า เกษตรกร 49 คน ใช้เมล็ดพันธุ์งา ในการปลูกจำนวน 197 ลิตร ต่อพื้นที่ที่ปลูกจำนวน 190 ไร่ เฉลี่ยใช้เมล็ดพันธุ์งาในการปลูก 1.04 ลิตรต่อไร่

1.2) พื้นที่ปลูกงา ของเกษตรกรบ้านปางหมู มีจำนวน 12 แห่ง (ที่ตั้งของพื้นที่อยู่ในแผนที่บ้านปางหมู) ในปี พ.ศ. 2546 ปลูกงาทั้งหมด 91 คน พื้นที่ทำกินของเกษตรกรที่ให้ข้อมูลจำนวน 49 คน มีพื้นที่รวม 201 ไร่ 2 งาน ซึ่งเกษตรกรได้ใช้พื้นที่ในการปลูกงา จำนวน 190 ไร่ 2 งาน คิดเป็นร้อยละ 94.53 และการถือครองกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ทำกิน มีเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 69.39 และเช่าพื้นที่ทำกินจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 30.61 พื้นที่ปลูกงามีทั้งพื้นที่ใหม่ คือ พื้นที่ที่ปลูกงาเป็นปีแรกในปี พ.ศ. 2546 และเป็นพื้นที่เก่าคือ พื้นที่ปลูกงามากกว่า 1 ปี ขึ้นไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เก่า สำหรับการปลูกพืชในแปลง นอกจากปลูกงาแล้วเกษตรกรยังปลูกพืชอื่น ๆ เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วเขียว และถั่วหลวง ในพื้นที่ทำกินแปลงเดียวกันด้วย (ดูตารางที่ 41 ถึง 43)

ตารางที่ 41 แสดงรายละเอียดพื้นที่ทำกิน จำนวนเกษตรกรที่ปลูกฯ ขนาดพื้นที่เพาะปลูกและพืชที่ปลูก

ที่	ชื่อพื้นที่ทำกิน	จำนวน เกษตรกรที่ ปลูกทั้งหมด (คน)	จำนวนที่เก็บข้อมูลได้		ขนาดพื้นที่ เพาะปลูกรวม (ไร่)	ขนาดพื้นที่ปลูกฯ		พืชที่ปลูกในแปลงเดียวกัน			
			คน	ร้อยละ		ไร่	ร้อยละ	งา	ถั่วเหลือง	ถั่วลิสง	ถั่วหลวง
1	ห้วยปู้	7	1	14.29	12	12	100.00	✓	✓	✓	✓
2	ทุ่งปูลาว	15	5	33.33	18	18	100.00	✓	✓	✓	✓
3	ทุ่งนาไม้ขี้	4	4	100	17	17	100.00	✓	✓	✓	-
4	ดอยคาย	6	6	100	46	46	100.00	✓	✓	✓	-
5	ทุ่งปูละ	6	3	50.00	10	10	100.00	✓	✓	✓	-
6	ขุนเฮว	13	9	69.23	26 ไร่ 2 งาน	26 ไร่ 2 งาน	100.00	✓	✓	✓	-
7	ห้วยป้อกจาน	29	21	72.41	72	61	84.72	✓	✓	✓	-
8	สวนทางทิศตะวันตก ติด กับลำน้ำแม่สะงา	5	0	0.00	ไม่ทราบข้อมูล *	0	0.00	✓			
9	ห้วยป่งจัน	3	0	0.00	ไม่ทราบข้อมูล *			✓			
10	สับห้วยป้อกจาน	3	0	0.00	ไม่ทราบข้อมูล *			✓			
11	ห้วยน้ำกุด	ไม่ทราบข้อมูล *	0	0.00	ไม่ทราบข้อมูล *			✓			
12	ทุ่งหมากเพิง	ไม่ทราบข้อมูล *	0	0.00	ไม่ทราบข้อมูล *			✓			
	รวม	91	49	53.85	201 ไร่ 2 งาน	190 ไร่ 2 งาน	94.53				

หมายเหตุ * ไม่ทราบข้อมูลเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าว เจ้าของพื้นที่ทำกินเป็นคนไทย แต่ให้คนพม่ามาทำสวนแทน จึงไม่ได้เก็บข้อมูล

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกฯของเกษตรกรบ้านปางหมู

ตารางที่ 42 แสดงการใช้พื้นที่ในการปลูกรา

ที่	ลักษณะพื้นที่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	พื้นที่ใหม่	3	6.12
2	พื้นที่เก่า	46	93.88
รวม		49	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกราของเกษตรกรบ้านปางหมู

ตารางที่ 43 แสดงลักษณะการปลูกพืชในพื้นที่ทำกินที่ปลูกรา

ที่	ลักษณะพื้นที่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	ปลูกราชนิดเดียว	3	6.12
2	ปลูกพืชอื่นด้วย	44	89.80
3	ไม่ระบุ	2	4.08
รวม		49	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกราของเกษตรกรบ้านปางหมู

- 1.3) ประสบการณ์การปลูกราของเกษตรกร เกษตรกรบ้านปางหมูมีประสบการณ์การปลูกราตั้งแต่ 1 ปี ถึง 20 ปี เกษตรกรที่มีประสบการณ์การปลูกรำน้อยที่สุดคือ จำนวน 1 ปี และเกษตรกรที่มีประสบการณ์การปลูกรามากที่สุดคือ จำนวน 20 ปี ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีเกษตรกรสนใจหันมาปลูกรากันเพิ่มขึ้น (ดูตารางที่ 44)

ตารางที่ 44 แสดงประสบการณ์การปลูกราของเกษตรกร

ที่	ลักษณะพื้นที่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	1 – 5 ปี	20	40.82
2	6 – 10 ปี	25	51.02
3	11 – 20 ปี	4	8.16
รวม		49	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกราของเกษตรกรบ้านปางหมู

- 1.4) วิธีการและขั้นตอนในการปลูกรา การปลูกรา เริ่มตั้งแต่ต้นเดือนพฤษภาคมจะมีการเตรียมพื้นที่ที่จะปลูกรา เช่น ผั่วถาง ตัดหญ้า เผาวัชพืช และเตรียมดินในพื้นที่ที่จะปลูก ปลายเดือนพฤษภาคมเมื่อฝนเริ่มตกจะหว่านเมล็ดงา หลังจากนั้นคอยดูแลกำจัดวัชพืชรอจนงาแก่ จึงเก็บเกี่ยวประมาณปลายเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน ซึ่งเกษตรกรจะเก็บเมล็ดงาไว้ทำพันธุ์เอง สำหรับใช้ปลูกราในปีต่อไป (ดูตารางที่ 45)

ตารางที่ 45 แสดงพฤติกรรมการปลูกยางของเกษตรกรบ้านปางหมู

ลำดับ ที่	กิจกรรม	ม.ค. กำ	ก.พ. สาม	มี.ค. สี่	เม.ย. ห้า	พ.ค. หก	มิ.ย. เจ็ด	ก.ค. แปด	ส.ค. เก้า	ก.ย. สิบ	ต.ค. สิบ แปด	พ.ย. สิบ สอง	ธ.ค. สิบ แปด
1	การปลูกยางในพื้นที่ราบ เตรียมพื้นที่ปลูกยาง : ตัดหญ้า โดยใช้คน / ใช้รถ ออจ เผาหรือเผาหญ้า												
2	ไถกลบ โดยใช้รถ												
3	หว่านเมล็ดยางและใช้คราดถูไปมา												
4	ไถกลบ												
5	ดูแลรักษาต้นยาง โดยถางหญ้าหรือพรวนหญ้า												
6	เก็บเกี่ยวยาง : ตัดยาง / มัดยาง / ปมยาง												
7	ตากต้นยาง												
8	ตั้งยางหรือต่อยาง เพื่อเอาเมล็ดยาง												
1	การปลูกยางในพื้นที่สูง เตรียมพื้นที่ปลูกยาง : ถางหญ้า (จับหญ้า) โดยใช้คน และเผาหญ้า												
2	จากดง (หว่านเมล็ดยาง) แล้วใช้เสียมถากดินมากลบ												
3	ดูแลรักษาเมื่อต้นยางโต ความสูงขนาด 1 ศอกถาง หญ้าอีกประมาณ 2 – 3 รอบ												
4	เก็บเกี่ยวยาง : ตัดยาง / มัดยาง / ปมยาง												
5	ตากต้นยาง												
6	ตั้งยางหรือต่อยางเพื่อเอาเมล็ดยาง												

ที่มา : การเก็บข้อมูลของที่มีวิจัย

1.5) การใช้สารเคมีในการปลูกงา การใช้สารเคมีในการปลูกงานั้น พบว่าในฤดูกาลปลูกปี พ.ศ. 2544 – 2546 มีเกษตรกรบ้านปางหมูบางส่วน ได้ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงในการปลูกงา ซึ่งลักษณะการใช้นั้น เป็นแบบใช้สารเคมีในการปลูกงาโดยเฉพาะหรือใช้กับพืชอื่น ๆ ที่ปลูกในแปลงเดียวกันกับงา จากการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยพบว่า มีเกษตรกรที่ใช้ยาฆ่าหญ้าที่เป็นสารเคมีจำนวน 11 คน จาก 49 คน คิดเป็นร้อยละ 22.45 และใช้ปุ๋ยเคมีจำนวน 7 คน จาก 49 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29 ซึ่งยาฆ่าหญ้าจะใช้ก่อนปลูกงา ยี่ห้อที่ใช้ได้แก่ ราวด์ออฟ โน๊พ และกรัมม็อกโซน สำหรับความถี่ของการใช้ยาฆ่าหญ้า เกษตรกรให้ข้อมูลว่าบางคนใช้เป็นปีแรก บางคนใช้ปีเว้นปี และบางคนใช้ 1 ครั้งต่อ 3 ปี ส่วนปุ๋ยเคมีที่ใช้มีจำนวน 3 สูตร ได้แก่ ปุ๋ยเคมีสูตร 15 – 15 – 15 จะใช้ก่อนปลูกงา หรือใช้เมื่อต้นงามีอายุได้ 20 – 30 วัน ปุ๋ยเคมีสูตร 46 – 0 – 0 จะใช้ระหว่างปลูก และปุ๋ยเคมีสูตร 9 – 9 – 24 จะใช้ระหว่างปลูก ในระยะที่งาออกดอก หรือหลังการกำจัดวัชพืช สำหรับการใส่สารอินทรีย์ในการปลูกงานั้น เกษตรกรบ้านปางหมูให้ข้อมูลว่าใช้จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8.16 และไม่ใช้ 42 คน จาก 49 คน คิดเป็นร้อยละ 85.72 สาเหตุที่เกษตรกรไม่ใช้สารอินทรีย์ในการปลูกงา คือ ไม่แน่ใจว่าจะใช้ได้ผล ใช้ปุ๋ยเคมีได้ผลผลิตแน่นอนกว่า ไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงใด ๆ ในการปลูกงา เพราะไม่มีแมลงศัตรูงา ไม่ทราบข้อมูลว่าจะใช้อย่างไร ดินยังอุดมสมบูรณ์ดีอยู่ ไม่สะดวกในการนำไปใช้และไม่มีขาย (ดูตารางที่ 46)

ตารางที่ 46 แสดงการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้าที่เป็นสารเคมีและสารอินทรีย์ในการปลูกงาของเกษตรกรบ้านปางหมู

ประเภทปุ๋ย / ยา	ใช้		ไม่ใช้		ไม่ระบุ		รวม	
	จำนวน คน	ร้อยละ	จำนวน คน	ร้อยละ	จำนวน คน	ร้อยละ	จำนวน คน	ร้อยละ
ยาฆ่าแมลง	11	22.45	38	77.55	0	0.00	49	100
ปุ๋ยเคมี	7	14.29	39	79.59	3	6.12	49	100
ปุ๋ย / ยาที่เป็นสารอินทรีย์	4	8.16	42	85.72	3	6.12	49	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกงาของเกษตรกรบ้านปางหมู

1.6) ต้นทุนการปลูกงา ต้นทุนการปลูกงาของเกษตรกรบ้านปางหมูในปี พ.ศ. 2546 จากการสำรวจข้อมูลของทีมวิจัยพบว่า ต้นทุนการปลูกงาเฉลี่ยถึงละ 123.75 บาท และจำหน่ายแล้วได้กำไรเฉลี่ยถึงละ 131.26 บาท ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับต้นทุนกับกำไรพบว่า การปลูก

งามีต้นทุนร้อยละ 48.53 และกำไรร้อยละ 51.47 สำหรับต้นทุนในการปลูกของเกษตรกรที่เป็นค่าใช้จ่าย คือ ค่าแรงงาน ค่าอาหารเลี้ยงแรงงานที่มารับจ้าง ค่าน้ำมันรถ สำหรับขนส่งผลผลิต ค่ายาฆ่าหญ้าและปุ๋ยเคมี และค่าพันธุ์ฯ เรียงลำดับต้นทุนจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด (ดูตารางที่ 47 ถึง 49)

ตารางที่ 47 แสดงข้อมูลจำนวนผู้ปลูกฯ จำนวนพื้นที่ที่ปลูกฯ จำนวนผลผลิต รายได้ ต้นทุนกำไร และ ราคาขายผลผลิตของเกษตรกรบ้านปางหมูเปรียบเทียบ 3 ปีซ้อนหลัง (พ.ศ.2544 – 2546)

รายการข้อมูล	ปี พ.ศ.		
	2544	2545	2546
1. จำนวนผู้ปลูกฯ (คน)	39	43	49
2. จำนวนพื้นที่ที่ปลูกฯ (ไร่)	156 ไร่ 2 งาน	197	201 ไร่ 2 งาน
3. จำนวนผลผลิต (ถัง)	939	1,240	1,440
4. เฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ (ถัง)	6.02	6.29	7
5. รายได้ (บาท)	177,750	269,120	367,220
6. ต้นทุนรวม (บาท)	ไม่ได้เก็บข้อมูล	ไม่ได้เก็บข้อมูล	178,200
7. ต้นทุนเฉลี่ยต่อผลผลิต 1 ถัง (บาท)	ไม่ได้เก็บข้อมูล	ไม่ได้เก็บข้อมูล	123.75
8. กำไรรวม (บาท)	ไม่ได้เก็บข้อมูล	ไม่ได้เก็บข้อมูล	189,020
9. กำไรเฉลี่ยต่อผลผลิต 1 ถัง (บาท)	ไม่ได้เก็บข้อมูล	ไม่ได้เก็บข้อมูล	131.26
10. ราคาขายผลผลิตต่อถังอยู่ในช่วง (บาท)	170 - 230	200 - 240	230 – 265

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกฯของเกษตรกร

ตารางที่ 48 แสดงต้นทุนการปลูกฯของเกษตรกรบ้านปางหมูปี พ.ศ.2546

ที่	ต้นทุนการปลูกฯ	จำนวนเงิน (บาท)	ร้อยละ
1	ค่าแรงงาน	163,495	91.59
2	ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าอาหาร , ค่าน้ำมันรถขนส่งผลผลิต	6,475	3.63
3	ค่ายาฆ่าหญ้า และปุ๋ยเคมี	4,310	2.42
4	ค่าพันธุ์ฯ	4,220	2.36
รวม		178,500	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกฯของเกษตรกร

ตารางที่ 49 แสดงรายละเอียดค่าแรงงานซึ่งเป็นต้นทุนการปลูกของเกษตรกรบ้านปางหมูปี

พ.ศ.2546

ที่	ค่าแรงงาน	จำนวนเงิน (บาท)	ร้อยละ
1	ค่าตัดงา	47,470	29.03
2	ค่าไถสวน	41,960	25.66
3	ค่าถางหญ้าและค่าตัดหญ้า	36,210	22.15
4	ค่าตึงาหรือต้อยงา	16,360	10.02
5	ค่าแฉ่วถางสวน	7,250	4.43
6	ค่าหว่านงา	4,470	2.73
7	ค่าขุดสวน	3,950	2.42
8	ค่าตัดเถาวัลย์	2,200	1.35
9	ค่าจาดงา	1,700	1.04
10	ค่าสูมงา	1,100	0.67
11	ค่าหาบงา	825	0.50
รวม		163,495	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกของเกษตรกร

2) การปลูกถั่วเหลือง

ถั่วเหลือง ชื่อพื้นบ้านคือ ถั่วเน่า ถั่วเหลืองที่ปลูกในอดีตมี 4 สายพันธุ์ คือ ถั่วเน่าอ่อน ถั่วเน่าตาแหลง ถั่วเน่าตาขาว และ ถั่วเน่าสวนเขียว ถั่วที่ปลูกคือ ปลายเดือนมกราคมเก็บเกี่ยวปลายเดือนเมษายน ปริมาณผลผลิตที่ผลิตได้ 17 ถังต่อไร่ ขึ้นอยู่กับดินและน้ำ ถั่วเหลืองหรือถั่วเน่านี้เป็นพืชที่นิยมปลูกมาก เนื่องจากสามารถนำไปแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้หลายอย่างที่สำคัญได้แก่ ถั่วเน่าแผ่น ซึ่งเป็นอาหารและสินค้าที่สำคัญของหมู่บ้านปางหมู ทำรายได้เป็นอันดับ 1 จำหน่ายทั่วไปในจังหวัด และต่างจังหวัด ถั่วเน่าแผ่นปางหมูมีชื่อเสียงมากที่สุดในประเทศไทย ผลผลิตไม่พอเพียงจำหน่าย ขายดีทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

2.2) ลักษณะของถั่วเน่าในแต่ละพันธุ์ มีดังนี้

1. **ถั่วเน่าอ่อน** เป็นพันธุ์พื้นบ้านมีความต้านทานโรคดี ผลผลิตไม่ค่อยดี นิยมปลูกเพื่อนำมาปรุงเป็นอาหารและแลกเปลี่ยนพันธุ์กันเท่านั้น ลงมือปลูกต้นเดือนมกราคม เตรียมดินหว่านเมล็ดและคอยดูแลพรวนดิน จนถึงเดือนเมษายนเริ่มเก็บเกี่ยว

2. **ถั่วเน่านาง** เป็นพันธุ์พื้นบ้าน มีลักษณะเฉพาะคือ ตาดำ เมล็ดเล็ก ต้นไม่สูง ฝักหม่นมี ฝักมากมีความต้านทานโรคสูง นิยมนำมาทำถั่วเน่าแผ่นมาก เก็บเกี่ยวปลายเดือนเมษายน เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วนำไปตากแดดให้แห้งแล้วเก็บใส่ภาชนะไว้

2.2) วิธีการและขั้นตอนในการปลูกถั่วเหลือง

การปลูกถั่วเหลือง กลางเดือนธันวาคมจะมีการเตรียมพื้นที่ปลูกถั่วเหลือง เช่น แฉ่วถางตัดหญ้าบริเวณคันนา ร่องน้ำ ลำเหมือง และขุดลอกเอาดินออกจากร่องน้ำ ลำเหมือง ตัดซังข้าวแล้วเผา หลังจากนั้นปล่อยน้ำเข้านาทิ้งไว้ 1 – 2 คืน และมีการไถดิน คราดและตากดินทิ้งไว้ 1 – 2 วัน ต่อจากนั้นจึงปลูกถั่วเหลือง ดูแลรักษาต้นถั่วเหลืองจนถั่วเหลืองแก่ จึงเก็บเกี่ยวประมาณเดือนมีนาคม (ดูตารางที่ 50)

ตารางที่ 50 ปฏิทินการปลูกถั่วเหลืองของเกษตรกรบ้านปางหมู

ลำดับที่	กิจกรรม	ม.ค. ก่ำ	ก.พ. สาม	มี.ค. สี่	เม. ย. ห้า	พ.ค. หก	มิ.ย. เจ็ด	ก.ค. แปด	ส.ค. เก้า	ก.ย. สิบ	ต.ค. สิบเอ็ด	พ.ย. สิบสอง	ธ.ค. กึ่ง
1	เตรียมพื้นที่ปลูกโดยการตัดหญ้าบริเวณร่องน้ำ / ลำเหมืองและขุดลอกเอาดินออกและตัดหญ้าบริเวณคันนาหรือตีแต												
2	ตัดซังข้าวและเผา												
3	เอาน้ำเข้านาหรือขางน้ำ ถ้าเป็นนาแห้งใช้เวลา 1 คืน ถ้าเป็นนามีน้ำใช้เวลา 2 คืน												
4	ไถดิน คราดและตากดิน 1 – 2 วัน												
5	ปลูกถั่วเหลืองโดยใช้รถฉลาก (แรงคน)												
6	ถางหญ้าหรือหมายหญ้า												
7	เมื่อถั่วเหลืองอายุได้ 18 วัน												
8	พ่นยาฆ่าหญ้า												
	เก็บเกี่ยว												

ที่มา : การเก็บข้อมูลของทีมนักวิจัย

3.) การปลูกถั่วลิสง

การปลูกถั่วลิสง หรือถั่วดิน ถั่วลิสงที่ปลูกมี 2 ชนิด คือ ถั่วลิสงแดง และถั่วลิสงขาว การปลูกจะปลูกในไร่ในนาเริ่มปลูกเดือนพฤษภาคม ขุดหลุมเตรียมดิน หว่านเมล็ด 3 – 5 เมล็ด คอยดูแลน้ำจนต้นโต คอยดูแลกำจัดวัชพืช ใส่ปุ๋ยถึงเดือนตุลาคมก็จะเก็บเกี่ยวได้ การแปรรูปนำไปทำเป็นขนมแปะใหญ่ ทำถั่วสวรรค์ ใส่เป็นเครื่องปรุงอาหาร ขนม และรับประทานได้ทั่วไป เช่น ถั่วลิสงต้ม และ คั่ว ผลผลิตบางส่วนหลังจากถอนต้นและฝักออกมาแล้วจะนำไปตากแดดให้ฝักแห้ง ตีฝักออกจากต้นมาตากอีกครั้งจนแห้งโดยเขย่าดูจะได้ยินเสียง แกะเอาเมล็ด ตากแดดให้แห้งสนิท จึงนำไปเก็บไว้เป็นพันธุ์สำหรับเพาะปลูกในฤดูถัดไป

4.) การปลูกกระเทียม

การปลูกกระเทียม แต่เดิมชาวบ้านปลูกจำนวนไม่มาก เพื่อไว้ใช้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ต่อมาตลาดมีความต้องการมาก ชาวบ้านจึงหันมาปลูกเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านปางหมู กระเทียมจึงกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของหมู่บ้านและจังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากพื้นที่ปลูกดินดี มีคุณภาพจึงได้ผลผลิตสูง ประกอบกับชาวบ้านดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี จึงมีพ่อค้าต่างจังหวัดนำรถบรรทุกมาซื้อถึงที่เพื่อนำไปทำพันธุ์ ถ้ากระเทียมราคาดีชาวบ้านจะมีรายได้เป็นจำนวนมากเข้าสู่หมู่บ้าน

การปลูกหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวจากทุ่งนา แล้วราวเดือนพฤศจิกายน ชาวบ้านจะสับตัดตรงโคน ตอต้นข้าวให้เสมอดินบางครั้งอาจเผาดอกที่ตัดออกไป และบางครั้งก็ไม่เผาแต่กองไว้ เพื่อนำมากลบหลังปลูก สับตอเสร็จจะปล่อยน้ำเข้า 3 – 5 วัน ให้ดินชุ่มชื้นแล้วจึงลงมือปลูก โดยแกะกระเทียมออกเป็นกลีบกดกลีบกระเทียมฝังไปในเนื้อดิน โดยเฉพาะตรงโคนตอต้นข้าวเก่า ปลูกกระเทียมห่าง 4 – 6 นิ้ว ปลูกเสร็จกลบด้วยฟาง และปล่อยน้ำเข้าให้ทั่วจึงปิดน้ำ จากนั้นคอยดูแลให้ได้รับน้ำสม่ำเสมอจนโตพอควรแล้วจึงหยุดให้น้ำ โดยทั่วไปกระเทียมจะเก็บราวเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ผลผลิตกระเทียมหมู่บ้านปางหมูประมาณ 51,050 กิโลกรัมต่อปี

5.) การปลูกถั่วหลวง

การปลูกถั่วหลวง ถั่วหลวงเป็นถั่วพื้นบ้าน ที่นิยมปลูกมากที่สุดเนื่องจากสามารถนำไปแปรรูปเป็นสินค้าได้หลายอย่าง อาทิ ทำแปะหล่อ คือนำถั่วมาคั่วใส่เกลือ บรรจุลงจำหน่ายเป็นของขบเคี้ยว อย่างที่ 2 แป๊ะจ่อ คือนำถั่วไปแช่น้ำแกะเปลือกออก แล้วนำไปทอดด้วยน้ำมัน เสร็จแล้วบรรจุลงจำหน่าย อย่างที่ 3 ทำแป๊ะจี คือนำถั่วแช่น้ำแกะเปลือกต้มแล้วบดจนละเอียดปรุงรสเป็นอาหาร

การปลูกเริ่มปลูกเดือนตุลาคม โดยเตรียมดินแล้วขุดหลุมหว่านเมล็ด 3 – 5 เมล็ดปลูกในหลุม ดูแลให้น้ำพรวนดิน จนโตเต็มที่ราว 5 – 6 เดือน เก็บเกี่ยวต้นเดือนมีนาคม นำผักที่แก่ไปตำหรือไม้อาเมล็ด

การเก็บรักษาสายพันธุ์ เก็บผักที่แก่เต็มที่นำมาตากแดดให้แห้ง นำผักไปตำหรืออบให้ละเอียด เอาเศษผักออก เลือกเฉพาะเมล็ดดี ๆ สมบูรณ์เพื่อเก็บไว้ทำพันธุ์ หมั่นนำมาตากแดดเสมอ ๆ เพื่อไม่ให้มอดกิน เมื่อถึงฤดูปลูกนำมาปลูกต่อไป

6.) การปลูกถั่วเขียว

การปลูกถั่วเขียว นิยมปลูกราวเดือนตุลาคม โดยการเตรียมดิน ขุดหลุม หว่านเมล็ด 3 – 5 เมล็ด ดูแลให้น้ำ พรวนดิน เก็บเกี่ยวเดือนธันวาคม ใช้เวลา 2 เดือนเศษ เก็บผักที่แก่มาบดหรือไม้อาเมล็ดไปแปรรูปต่อไป อาทิ นำไปเป็นกับข้าวและทำขนมจำหน่าย

การเก็บรักษาสายพันธุ์ นำผักแก่มาตากแดด แล้วนำมาบดหรือตีให้ผักแตกฝัดเอาเมล็ด นำไปตากแดดให้แห้งแล้วเก็บไว้

สรุปผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูกของหมู่บ้านปางหมู (ดูตารางที่ 51 และ 52)

ตารางที่ 51 แสดงผลผลิตต่อปีในการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ของบ้านปางหมู

ที่	พืชที่ปลูก	ผลผลิตต่อปี
1	ข้าว	35,500 ถัง
2	ถั่วเหลือง	6,060 ถัง
3	กระเทียม	51,050 กิโลกรัม
4	งา	1,050 ถัง
5	ถั่วหลวง	126 ถัง
6	ถั่วลิสง	560 ถัง

ที่มา : คนตำบลปางหมู : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร โดยศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัย ปี พ.ศ.2544

ตารางที่ 52 แสดงผลผลิตงาของบ้านปางหมูเปรียบเทียบย้อนหลัง 3 ปี (พ.ศ. 2544 – 2546)

ปี พ.ศ.	จำนวนผลผลิตต่อปี
2544	939 ถัง
2545	1,240 ถัง
2546	1,440 ถัง

หมายเหตุ : เก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่ปลูกยางจำนวน 49 คน และในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2545 มีเกษตรกรบางส่วนที่ไม่ได้ให้ข้อมูลเนื่องจากจำไม่ได้และมีบางส่วนที่ไม่ได้ปลูกยางใน 2 ปีนี้

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกยางของเกษตรกรบ้านปางหมู

อาชีพรับจ้างทำงานทั่วไป เช่น รับจ้างเกี่ยวข้าว รับจ้างทำนา รับจ้างดายหญ้า รับจ้างซักเสื้อผ้า เก็บถั่วเหลือง ก่อสร้างหรืองานรับจ้าง อื่น ๆ

อาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ต่าง ๆ เช่น ถั่วเน่าแผ่น ถั่วแปะหล่อ ถั่วแปะจ่อ ถั่วลิสงคั่ว อีदन้ามังา งาคั่ว ขนมังงา และการเย็บผ้าโดยเฉพาะเย็บเสื้อไต จำนวนผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปของบ้านปางหมู (ดูตารางที่ 53 และ 54) สำหรับต้นทุนในการผลิตน้ำมันงาของกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมี (ดูตารางที่ 55 ถึง 56)

ตารางที่ 53 แสดงจำนวนวัตถุดิบที่ใช้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดของบ้านปางหมู

ชื่อผลิตภัณฑ์	ผลผลิตต่อปี
ถั่วเน่า	18,000 จ้อย
ถั่วแปะหล่อ	500 ถัง
ถั่วแปะจ่อ	500 ถัง
ถั่วลิสง	400 ถัง
น้ำมันงา	3,600 ถัง

หมายเหตุ : ผลผลิตถั่วหลวงส่วนที่ใช้แปรรูป ส่วนมากจะรับซื้อจากนอกหมู่บ้าน เพราะผลผลิตภายในหมู่บ้านไม่ค่อยดี เนื่องจากดินไม่เหมาะที่จะปลูก นอกจากนี้ยังปลูกได้เพียงครั้งเดียวใน 1 ปี

ที่มา : คนไต่บ้านปางหมู : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร โดยศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2544

ตารางที่ 54 แสดงจำนวนวัตถุดิบที่ใช้แปรรูปน้ำมันงาของผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์บ้านปางหมูเปรียบเทียบ 3 ปีย้อนหลัง (พ.ศ. 2544 – 2546)

ที่	ชื่อผู้ผลิต	จำนวนผลผลิตต่อปี (ถัง / ปี พ.ศ.)		
		2544	2545	2546
1	กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู	1,015	893	755
2	นางสาวสุดาณี คำดี	ไม่มีข้อมูล	1,133	1,500
3	นายสุรสิทธิ์ กรุณาภิรัตน์พร	ไม่มีข้อมูล	850	1,000

4	นางศรีอ่อน รักเรียน	ยังไม่ได้ผลิต	180	300
5	นายสมชาย ฝันอุดมตะมะ	ไม่มีข้อมูล	600	450
รวม		1,015	3,656	4,005

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการแปรรูปของกลุ่มผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์บ้านปางหมู

**ตารางที่ 55 แสดงต้นทุนการผลิตน้ำมันงาของกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยเคมีบ้าน
ปางหมู เปรียบเทียบย้อนหลัง 3 ปี (พ.ศ. 2544 – 2546)**

ที่	รายการข้อมูล	หน่วย นับ	ปี พ.ศ.		
			2544	2545	2546
1	จำนวนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตน้ำมันงา ที่ยังไม่ได้คัดสิ่งเจือปนออก	ถัง	1,015	893	755
2	ราคาวัตถุดิบต่อถัง	บาท	200	230	260
3	ราคาวัตถุดิบรวมทั้งสิ้น	บาท	203,000	205,390	196,300
4	จำนวนวัตถุดิบคงเหลือหลังจากคัดเอา สิ่งเจือปนออก	ถัง	659.75	580.45	440.70
		ลิตร	13,195	11,609	8,814
5	ปริมาณการใช้น้ำมันงา (1 ครกใช้งา 23 ลิตร)	ครก	573	504	383
6	ค่าจ้างนึ่งน้ำมันงา	บาท	57,300	50,400	38,300
7	ค่ามัดและตากงา	บาท	20,300	17,860	15,100
8	รวมต้นทุนทั้งสิ้น	บาท	280,600	273,650	249,700
9	ปริมาณน้ำมันงา ที่ผลิตได้ ขวดละ 500 ซี.ซี.	ขวด	5,163	4,536	3,447
10	ราคาจำหน่ายน้ำมันงาต่อขวด (ขาย ส่ง)	บาท	63	75	75
11	จำนวนเงินที่จำหน่ายได้	บาท	325,269	340,200	258,525
12	กำไรสุทธิ	บาท	44,669	66,550	8,825
13	หักกำไรเข้าสมทบกลุ่มรวมเป็น เงินทั้งสิ้น	ร้อยละ	10	6	ยังไม่ได้
		บาท	4,466	3,993	ดำเนินการ
14	ต้นทุนเฉลี่ยขวด 500 ซี.ซี.	บาท	54.35	60.33	72.44
15	กำไรเฉลี่ยขวด 500 ซี.ซี.	บาท	8.65	14.67	2.56

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยเคมี

ตารางที่ 56 แสดงต้นทุนการผลิตน้ำมันงาของนางสาวสุดาณี คำดี สมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยเคมีบ้านปางหมูเปรียบเทียบกับย้อนหลัง 2 ปี (พ.ศ.2545 – 2546)

ลำดับ ที่	รายการข้อมูล	หน่วย นับ	ปี พ.ศ.		เพิ่ม / ลด (+), (-)
			2545	2546	
1	จำนวนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตน้ำมัน งา ซึ่งยังไม่ได้ตัดเอาสิ่งเจือปนออก	ถัง	1,133	1,500	+ 367
2	ราคาวัตถุดิบ ชี้น้ำมันงาถึงละ	บาท	235	270	+ 35
3	ราคาวัตถุดิบ รวมเป็นเงิน ทั้งสิ้น	บาท	266,255	405,000	+ 138,745
4	ค่าจ้างแรงงานในการคัด ผัด ตาก เมล็ดงาและบรรจุกระสอบ	บาท	22,660	30,000	+ 7,340
5	ค่ากระสอบป่านสำหรับบรรจุเมล็ดงา	บาท	-	5,250	+ 5,250
6	จำนวนวัตถุดิบคงเหลือ หลังจากคัด เอาสิ่งเจือปนออกแล้ว	ถัง	680	1,050	+ 370
		กิโลกรัม	8,160	12,600	+ 8,040
7	ปริมาณ การอัดน้ำมันงา (1 ครก ใช้ จำนวน 15 กิโลกรัม	ครก	544	840	+ 296
8	ค่าจ้างอัดน้ำมันงา	บาท	54,400	84,000	+ 29,600
9	ปริมาณน้ำมันงาที่ได้ขวดละ 500 ซี.ซี.	ขวด	4,896	7,560	+ 2,664
10	ค่าขวดและค่าขนส่ง	บาท	48,960	75,600	+ 26,640
11	ค่าจ้างล้างขวดพร้อมเก็บ	บาท	4,890	7,560	+ 2,670
12	ค่าเครื่องหมายและฉลากสินค้า	บาท	14,688	28,728	+ 14,040
13	ค่าบรรจุขวดและติดฉลากสินค้า	บาท	7,344	11,340	+ 3,996
14	ค่ากล่องบรรจุและถุง	บาท	-	18,900	+ 18,900
15	ค่าจ้าง จำหน่าย	บาท	-	22,680	+ 22,680
รวมต้นทุนทั้งสิ้น		บาท	419,197	689,058	
16	ราคาจำหน่าย ขวดละ	บาท	90	100	+ 10
17	จำนวนเงินที่จำหน่ายได้	บาท	440,640	756,000	+ 315,360
18	กำไรสุทธิ	บาท	18,937	66,942	+ 48,005
19	ต้นทุนเฉลี่ยขวดละ 500 ซี.ซี.	บาท	85.62	91.15	+ 5.53
20	กำไรเฉลี่ยขวดละ 500 ซี.ซี.	บาท	4.38	8.85	+ 4.47

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยเคมี

รายได้ รายจ่าย หนี้สิน

การประเมินรายได้ รายจ่าย และหนี้สินของประชากรในหมู่บ้านจะแบ่งตามระดับฐานะความเป็นอยู่ โดยอาศัยองค์ประกอบดังต่อไปนี้เป็นตัวชี้วัดการแบ่งระดับฐานะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สภาพของที่อยู่อาศัย ทรัพย์สินต่าง ๆ เช่น รถยนต์ ที่ทำกิน สัตว์เลี้ยง การประกอบอาชีพ และผลผลิตที่ได้จากการเกษตร

ระดับฐานะดี จากการสำรวจครัว ๆ มีประมาณ 100 ครัวเรือน มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าครอบครัวอื่น โดยมีรายได้จากการประกอบอาชีพค้าขาย ทำนา และประกอบธุรกิจส่วนตัว มีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ สุกร วัว ควาย ไก่ สภาพบ้านเรือนเป็นบ้านไม้ผสมปูนยกพื้น 2 ชั้น และเป็นไม้สักหลังคามุงกระเบื้อง รายได้เฉลี่ยต่อปี ประมาณ 100,000 – 200,000 บาท ที่มาของรายได้คือ

รายได้จากการขายของ	125,000 - 130,000	บาท / ปี
รายได้จากผลผลิตจากการเกษตร	50,000 - 70,000	บาท / ปี
รายได้จากการขายสุกร	20,000 - 25,000	บาท / ปี
รายได้จากการขายเสื้อผ้าและเย็บผ้า	2,000 - 5,000	บาท / ปี

รายจ่ายประมาณปีละ 68,000 - 100,000 บาท

รายละเอียดค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ค่ารักษาพยาบาล ค่าของกินต่าง ๆ ค่าจ้างคนงาน ค่าวัสดุต่าง ๆ

ผลผลิตข้าวประมาณปีละ 60 – 70 หลัง (1 หลังมีประมาณ 11 ถัง)

ทรัพย์สิน

- รถยนต์	จำนวน 2 คัน
- โรงสีข้าว	จำนวน 1 โรง
- ที่นาประมาณ	จำนวน 10 ไร่
- รถไถเดินตาม	จำนวน 1 คัน
- บ้าน	จำนวน 3 หลัง

เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ทีวี ตู้เย็น เครื่องซักผ้า เครื่องปรับอากาศ มีหนี้สินประมาณ 100,000 – 150,000 บาท

ระดับฐานะปานกลาง มีประมาณ 200 กว่าหลังคาเรือน สภาพบ้านเรือนจะเป็นบ้านไม้ครึ่งปูน 2 ชั้น หลังคามุงกระเบื้อง อาชีพ ทำนา ทำสวน รับจ้างทั่วไป เลี้ยงหมู ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนรายได้ เฉลี่ยต่อปีประมาณ 60,000 – 100,000 บาท / ปี

ที่มาของรายได้

รายได้จากการเกษตร	30,000 - 40,000	บาท / ปี
รายได้จากการรับจ้างทั่วไป	40,000 - 48,000	บาท / ปี
รายได้จากการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน	20,000 - 35,000	บาท / ปี
รายจ่ายเฉลี่ยประมาณปีละ	36,000 - 50,000	บาท
หนี้สิน	ประมาณ 20,000 – 80,000 บาท (กู้เงินไปลงทุนทำการเกษตร)	
ผลผลิตจากข้าว	ประมาณปีละ 30 – 50 หลัง (1 หลัง ประมาณ 11 ถัง)	
ถั่วเหลือง	ประมาณปีละ 50 – 100 ถัง	
ทรัพย์สิน	รถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ รถไถเดินตาม ที่นาประมาณ 3 – 10 ไร่ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น เครื่องซักผ้า ตู้เย็น ที่วี	

ระดับฐานะยากจน มีประมาณ 70 กว่าหลังคาเรือน สภาพบ้านเรือนทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงด้วยใบตองตึงหรือหญ้าคา ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปหาของป่าขาย เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ทำสวนผัก

รายได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ 15,000 – 20,000 บาท

ที่มาของรายได้

รายได้จากการรับจ้าง	ประมาณ	8,000 - 10,000	บาท / ปี
รายได้จากการหาของป่าขาย	ประมาณ	3,000 - 5,000	บาท / ปี
รายได้จากการนวดโบราณ	ประมาณ	1,000 - 2,000	บาท / ปี
รายได้จากการขายผัก	ประมาณ	500 - 1,000	บาท / ปี
รายได้จากการขายผลผลิต	ประมาณ	500 - 700	บาท / ปี
รายจ่ายเฉลี่ยต่อปีประมาณ	7,000 – 8,000	บาท	
หนี้สินประมาณรายละ	2,000 – 5,000	บาท (กู้เงินนำไปลงทุนเลี้ยงสัตว์)	
ผลผลิตข้าวส่วนใหญ่จะได้รับการรับจ้างทั่วไปจากเงินเป็นข้าว			
ทรัพย์สินไม่มี			

จากการสำรวจข้อมูลของโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ.2546 จำนวน 179 ครัวเรือน พบว่าในภาพรวมประชากรบ้านปางหมู มีรายได้จำนวน 12,597,500 บาท และมีหนี้สินจำนวน 9,507,400 บาท ซึ่งประชากรได้กู้เงินตามแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน นายทุน กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มเกษตรกร (ดูตารางที่ 57)

ตารางที่ 57 แสดงแหล่งเงินทุนและจำนวนวงเงินกู้ของประชากรบ้านปางหมู ปี พ.ศ.2546

ที่	แหล่งเงินทุน	จำนวนเงินที่กู้ (บาท)	ร้อยละ
1	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	6,057,800	63.72
2	สหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน	1,980,600	20.82
3	นายทุน	1,130,000	11.89
4	กองทุนหมู่บ้าน	288,000	3.03
5	กลุ่มเกษตรกร	51,000	0.54
รวม		9,507,400	100

ที่มา : แผนแม่บทชุมชนบ้านปางหมู ปี พ.ศ. 2546

จากการเก็บข้อมูลเรื่องภาวะหนี้สินของเกษตรกรที่ปลูกงา บ้านปางหมูเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546 พบว่า เกษตรกรมีหนี้สินจำนวน 26 คน จากเกษตรกรที่สำรวจทั้งหมด 49 คน คิดเป็นร้อยละ 53.06 (ดูตารางที่ 58) มีหนี้สินรวมจำนวนทั้งสิ้น 516,300 บาท เฉลี่ยคนละ 19,857 บาท สาเหตุที่เป็นหนี้สินคือ กู้เงินมาเพื่อลงทุนทำการเกษตร ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก ส่งลูกเรียนหนังสือ และลงทุนแปรรูปผลิตภัณฑ์ (ดูตารางที่ 59) สำหรับแหล่งเงินทุน เกษตรกรส่วนใหญ่กู้เงินจากกองทุน 1 ล้านบาท ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอนและกู้เงินนอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูง (ดูตารางที่ 60)

ตารางที่ 58 แสดงภาวะหนี้สินของเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านปางหมู

ภาวะหนี้สิน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มี	26	53.06
ไม่มี	22	44.90
ไม่ระบุ	1	2.04
รวม	49	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกงาของเกษตรกรเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546

ตารางที่ 59 แสดงสาเหตุที่เป็นหนี้สินของเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านปางหมู

ที่	สาเหตุที่เป็นหนี้	จำนวนเกษตรกรที่เป็นหนี้		จำนวนวงเงินที่เป็นหนี้	
		คน	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
1	ลงทุนทำการเกษตร เช่น ทำสวนเงาะ , ถั่วเหลือง , กระเทียม และ ถั่วลิสง , ปรับพื้นที่ทำการเกษตร , เลี้ยงหมู , และซื้อเครื่องมือในการทำการเกษตร	18	62.07	164,300	31.82
2	ซื้อรถมอเตอร์ไซด์	3	10.34	100,000	19.37
3	ส่งลูกเรียนหนังสือ	5	17.24	67,000	12.98
4	ลงทุนแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น น้ำมันงา , ถั่วเน่าแผ่น	2	6.90	34,000	6.59
5	ไม่ระบุสาเหตุ	1	3.45	151,000	29.24
รวม		29	100	516,300	100

หมายเหตุ 1 คน มีสาเหตุที่เป็นหนี้มากกว่า 1 สาเหตุ ซึ่งข้อมูลจะไม่ตรงกันกับจำนวนเกษตรกรที่มีหนี้สินทั้งหมด 26 คน

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกงาของเกษตรกรเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546

ตารางที่ 60 แสดงแหล่งเงินกู้ของเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านปางหมู

ที่	แหล่งเงินกู้	จำนวนเกษตรกรที่กู้ยืม		จำนวนวงเงินที่กู้ยืม	
		คน	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
1	กองทุน 1 ล้านบาท	17	47.22	121,000	24.04
2	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	5	13.88	110,000	21.85
3	สหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน	3	8.32	100,000	19.87
4	แหล่งเงินกู้ธนาคารที่มีดอกเบี้ยสูง	2	5.56	90,000	17.88
5	กองทุนเพื่อการศึกษา	2	5.56	48,000	9.54
6	กองทุนออมทรัพย์สัจจะ	1	2.78	10,000	1.99
7	กรมส่งเสริมสหกรณ์และ อบต.	1	2.78	10,000	1.99

8	กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์	1	2.78	5,000	0.99
9	ประสาธเคราะห์	1	2.78	4,000	0.79
10	นายทุน	2	5.56	2,800	0.56
11	ญาติพี่น้อง	1	2.78	2,500	0.50
รวม		36	100	503,300	100

หมายเหตุ

1. เกษตรกร 1 คน กู้เงินจากแหล่งเงินกู้มากกว่า 1 แห่ง ซึ่งข้อมูลจะไม่ตรงกันกับ จำนวนเกษตรกรที่มีหนี้สินทั้งหมด 26 คน
2. ยอดจำนวนวงเงินกู้ยืม ไม่ตรงกันกับยอดจำนวนวงเงินที่เป็นหนี้สินทั้งหมด เนื่องจากเกษตรกรให้ข้อมูลไม่ครบ

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกรางของเกษตรกรเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2546

7. การอพยพย้ายถิ่น

ประชากรในหมู่บ้านปางหมูมีหลากหลาย กลุ่มประชากรที่อพยพออกไปทำงานนอกหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยรุ่นและหนุ่มสาว โดยส่วนหนึ่งเมื่อจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจากตัวเมืองจะอพยพไปศึกษาต่อในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่และบางส่วนเดินทางไปศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ ส่วนที่เป็นข้าราชการ ตำรวจ ทหาร ลูกจ้างประจำจะเดินทางออกไปทำงานในตอนเช้าและกลับในตอนเย็น เนื่องจากที่ทำงานใกล้บ้าน บางส่วนจบการศึกษาแล้วไม่ศึกษาต่อก็จะเดินทางไปรับจ้างยังต่างถิ่นเป็นลูกจ้าง กรรมชลประทาน หน่วยควบคุมไฟฟ้า รับจ้างตามโรงแรม ทั้งในหมู่บ้านและในเมือง การทำงานนอกบ้านนี้ไม่แน่นอน บางทีก็จำนวนมาก บางทีก็จำนวนน้อย

8. กลุ่มและกองทุนในหมู่บ้าน

กลุ่มผู้นำองค์กรชาวบ้าน

1. **กลุ่มผู้นำทางการ** ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน สารวัตร 2 คน และคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านในพื้นที่ ไกลเกลี้ยปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในพื้นที่ประสานงานพัฒนาหมู่บ้านกับหน่วยงานราชการและอื่น ๆ และเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

2. **กลุ่มผู้นำอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนในหมู่บ้าน (อสม.)** ผู้นำอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนในหมู่บ้านเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2541 มีจำนวน 15 คน ก่อตั้งโดยสถานีอนามัยอำเภอปางหมูมีบทบาทหน้าที่ประสานงานระหว่างสถานีอนามัยกับชาวบ้านในหมู่บ้าน เป็นตัวแทนของชาวบ้านในการ

บริหารจัดการดูแลสุขภาพภาคประชาชน เช่น การรักษาพยาบาล การปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้กับผู้ป่วยในหมู่บ้าน การควบคุมและป้องกันโรคในหมู่บ้าน และเป็นผู้ดำเนินงานกองทุนยาในหมู่บ้าน ทุนในการดำเนินการได้รับสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข ปีละ 7,500 บาท

3. กลุ่มเงินมรณะสงเคราะห์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2516 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือในการฌาปนกิจศพของสมาชิกในครอบครัว การบริหารงานมีคณะกรรมการบริหารงานจำนวน 10 คน ซึ่งแต่งตั้งโดยคณะกรรมการของหมู่บ้าน ทุนการดำเนินการเก็บจากสมาชิกและจ่ายให้แก่สมาชิกทันทีเมื่อถึงแก่กรรม การสมัครเป็นสมาชิกรายละ 10 บาท มีจำนวน 228 ครอบครัว และเก็บรายละ 20 บาท มีจำนวน 109 ครอบครัว สำหรับปัญหาในช่วงที่ผ่านมายังไม่ปรากฏ

กลุ่มกิจกรรมด้านอาชีพและเกษตร

1. กลุ่มเกษตรกรทำนาปางหมู

จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายขึ้นกับสำนักงานเกษตรจังหวัด ก่อตั้งเมื่อ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2518 เพื่อให้สมาชิกดำเนินการธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

บริหารงานโดยคณะกรรมการ ซึ่งมีกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานโดยตำแหน่งและคณะกรรมการดำเนินงาน 6 คน มีทุนการดำเนินงาน 100,000 บาท

การสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มจะต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้า 20 บาท และค่าหุ้น ๆ ละ 50 บาท จำนวน 2 หุ้น รวมเป็นเงิน 100 บาท

จำนวนสมาชิก 3 หมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านปางหมู หมู่ 2 บ้านทุ่งไม้สัก และหมู่ 7 บ้านทุ่งกองมู ในแต่ละหมู่บ้านมีผู้นำของแต่ละกลุ่มทำงานโดยไม่มีค่าจ้างตอบแทน ทั้งนี้ บ้านปางหมู มีหน่วยเกษตร 2 หน่วย แต่ละหน่วยมีสมาชิก 30 คน ดังนี้ หน่วยป๊อกเหนือ มีนายแก่น เป็นหัวหน้าหน่วย และหน่วยป๊อกใต้มีนายสงพลเป็นหัวหน้าหน่วย

การเป็นสมาชิกของกลุ่มจะได้รับบริการด้านปุ๋ย พันธุ์พืช ยากำจัดวัชพืช ซึ่งสมาชิกสามารถนำไปใช้ก่อนและภายหลังเก็บเกี่ยวแล้วจึงนำเงินมาชำระ

วิธีการดำเนินงาน ประธานจะแจ้งแก่สมาชิกล่วงหน้าในการสั่งซื้อปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช พันธุ์พืช ก่อนฤดูทำสวน ทำนา จากนั้นจะรวบรวมจำนวนผู้สั่งซื้อ แล้วใช้ชื่อของอบต. ในการสั่งซื้อเพื่อนำมาจำหน่ายให้กับสมาชิก และผู้ที่ไม่ใช่สมาชิก ถ้าเป็นสมาชิกจะสามารถซื้อเป็นเงินเชื่อได้เมื่อผลผลิตทางการเกษตรออกแล้วจึงนำเงินมาคืน โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อ 6 เดือน ถ้าไม่เป็นสมาชิกจะต้องซื้อสินค้าด้วยเงินสดเท่านั้น

ปัญหาของกลุ่มเกษตรกรทำนาปางหมู อยู่ที่ความไม่เข้มแข็งขององค์กร เนื่องจากสมาชิกยังไม่เข้าใจระบบการทำงานสมาชิกจะมีการประชุมกันเพียง 1 ครั้ง ต่อปี เพื่อซื้อปุ๋ยก่อนฤดูทำไร่ทำนาเท่านั้น

2. กลุ่มธนาคารข้าว ยุ่งฉางหมู่บ้าน

ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2527 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ทำนาได้กู้ยืมข้าวไปทำพันธุ์หรือนำไปบริโภค

การบริหารงานโดยคณะทำงานจำนวน 8 คน คัดเลือกโดยกำนันตามแต่จะเห็นสมควร

การดำเนินงานที่ผ่านมา ได้เปิดยุงฉางให้เกษตรกรทำนากู้ยืมได้ คนละไม่เกิน 5 หลัง และใช้คืนต่อปี หลังละ 3 ควาย เปิดให้ยืมปีละ 3 งวด งวดแรกเปิดให้ใช้ข้าวคืน งวดที่ 2 เปิดให้กู้ยืม งวดที่ 3 เปิดให้กู้ยืมหากไม่มีคนกู้ยืมก็เปิดจำหน่าย

ปัญหาที่พบคือ ไม่มีเกษตรกรกู้ยืม เนื่องจากเกษตรกรมีฐานะดี สามารถทำนาได้ผลผลิตดี และจำหน่ายเองได้

3. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรปางหมู

ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2536 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านโดยมีการทำงานร่วมกัน มีรายได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

การบริหารงาน โดยคณะกรรมการบริหาร 7 คนมีเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตร เป็นที่ปรึกษา ซึ่งจะมาร่วมประชุมชี้แจงการทำงานโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือนโดยเน้นการทัศนศึกษาดูงานกลุ่มองค์กรที่ประสบผลสำเร็จเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงกลุ่มของตนเอง ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 50 คน

ทุนการดำเนินงานเมื่อปี พ.ศ. 2541ได้รับสนับสนุนจากโครงการเงินกองทุนสุขาภิบาลอาหารขององค์การยูนิเซฟ 6,500 บาท และได้รับจากเงินค่าหุ้นของสมาชิก 8,000 บาท ในปัจจุบันมีกองทุนสุขาภิบาล 47,120 บาท โดยแยกได้ดังนี้ เงินกลุ่มแม่บ้าน 28,560 บาท เงินกองทุนสุขาภิบาล 6,500 บาท เงินค่าหุ้นสมาชิก 9,560 บาท เงินปันผล 2,500 บาท (ปันผลให้สมาชิกหุ้นละ 5 บาท) นอกจากนี้ยังมีทุนหมุนเวียนอีกจำนวน 74,200 บาท โดยเมื่อปี พ.ศ.2540 ได้รับเงินสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จำนวน 25,000 บาท ได้นำเงินมาจัดซื้อปุ๋ยจำหน่ายให้แก่สมาชิก กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรจนสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม

4. กลุ่มผู้ใช้น้ำนาปายโก้ง

ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ผู้ทำนาบริเวณนาปายโก้ง โดยขอใช้น้ำของโครงการหลวงและศูนย์ส่งเสริมและช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ

การบริหารงาน มีตัวแทนสมาชิกดำเนินการ สมาชิกมีทั้งหมด 37 คน

สำหรับการดำเนินการ ได้รับสนับสนุนในรูปแบบของพันธุ์สัตว์ กล้าไม้และวัสดุการ

เกษตร

การดำเนินการ เกษตรกรจะรับพันธุ์สัตว์ กล้าไม้ ไปเลี้ยงและปลูก นำผลิตผลไปจำหน่าย เมื่อได้เงินนำมาซื้อวัสดุเพื่อก่อสร้างซ่อมแซมฝายทดน้ำ เมื่อปี พ.ศ. 2539 ได้รับการช่วยเหลือจากชลประทานเชียงใหม่ มอบเครื่องสูบน้ำให้ 2 เครื่อง ต่อมากลุ่มเกษตรกรประสบปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายน้ำมันเครื่องสูบน้ำ จึงส่งเครื่องสูบน้ำคืน

ปัญหาที่พบ คือ ไม่มีทุนสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในการดำเนินการทดน้ำเข้าที่นา ประกอบกับน้ำในแม่น้ำปายไม่เพียงพอ จึงต้องกลับมาอาศัยฝายทดน้ำเข้าที่นาอื่น ๆ ของหมู่บ้านแทน

5. กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทบ้านปางหมู

ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 โดยรัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนให้ก่อตั้งกลุ่มขึ้นปัจจุบันเป็นกองทุนระดับ 3 A

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

1. เพื่อช่วยเหลือประชาชนในหมู่บ้านโดยการให้กู้ยืมเงินจากกองทุนไปใช้ในการประกอบอาชีพ
2. ดอกผลจากกำไรสุทธิให้นำไปสนับสนุนเป็นทุนการศึกษา พัฒนาอาชีพ และเป็น สวัสดิการแก่สมาชิก และคนในชุมชน
3. จัดให้มีเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือสมาชิกเมื่อถึงแก่กรรม

การบริหารจัดการกลุ่ม

บริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกกลุ่ม ในช่วงก่อตั้ง มีกรรมการจำนวน 25 คน ปัจจุบันมีกรรมการจำนวน 9 คน ประธานกรรมการ คือ นายพีระพล ดุลย์สุข เภรบุญ คือ นายอุทัย บุญรวม และเลขานุการ คือ นางนิพันธ์ ธีรวัฒน์บุญชัย โดยมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเป็นที่ปรึกษา

จำนวนสมาชิกกลุ่ม ปี พ.ศ. 2545 มีจำนวนสมาชิก 236 คนและในปัจจุบันมีสมาชิก

จำนวน 283 คน

ทุนในการดำเนินการ รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณให้แก่กลุ่มจำนวน 1 ล้านบาทในรูปแบบกองทุนหมุนเวียน ซึ่งในปีแรกยังไม่ให้สมาชิกฝากเงินออมทรัพย์แต่มีการเก็บค่าหุ้นครั้งแรกที่เข้าเป็นสมาชิกกองทุนในราคาหุ้นละ 10 บาท ซึ่งสมาชิกต้องมีหุ้น จำนวน 5 หุ้นขึ้นไป แต่ไม่เกิน 300 หุ้น หรือ 3,000 บาท ถ้าสมาชิกรายใดมีหุ้นไม่ถึง 300 หุ้น สามารถเพิ่มหุ้นอีกได้

ในปี พ.ศ. 2544 เก็บเงินสมาชิกช่วงที่สมัครเป็นสมาชิกกองทุนคนละ 100 บาทเพื่อใช้ช่วยเหลือ กรณีสมาชิกถึงแก่กรรมในปีต่อไปจะเก็บเงินต่อเมื่อสมาชิกถึงแก่กรรม ซึ่งระเบียบยังไม่ได้กำหนดว่าต้องเก็บเงินเป็นจำนวนเท่าใด

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 เริ่มให้สมาชิกฝากเงินออมทรัพย์ คนละ 30 บาทต่อเดือน เพื่อใช้เป็นเงินประกันเงินกู้ที่สมาชิกได้กู้ยืมไป

ปัจจุบันมีทุนในการดำเนินการ(ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2546) จำนวน 1,109,677.98 บาท

กิจกรรมของกลุ่ม

1. การกู้ยืมเงิน มี 2 ประเภทคือ เงินกู้สามัญ และเงินกู้ฉุกเฉิน มีรายละเอียดดังนี้
 - 1.1 เงินกู้สามัญ โดยวงเงินที่จะให้สมาชิกกู้พิจารณาจากโครงการที่สมาชิกจะนำเงินไปทำและดูศักยภาพในการชำระหนี้คืน ตามระเบียบในปีแรกที่จัดตั้งกลุ่มสมาชิกได้ไม่เกินคนละ 20,000 บาท แต่เนื่องจากสมาชิกกู้เงินเป็นจำนวนมาก วงเงินสูงสุดที่ปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมเงินได้ คนละ 15,000 บาท ปีที่ 2 ถึงปัจจุบันได้ไม่เกินคนละ 10,000 บาท เนื่องจากสมาชิกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในระยะหลังวงเงินกู้ที่สมาชิกในแต่ละคนได้ จึงใช้จำนวนสมาชิกหาร ตัวเงินที่มีอยู่จริงและพิจารณาจากโครงการของสมาชิกแต่ละคนประกอบกัน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี กำหนดให้ชำระเงินคืน ปีต่อปี และปีหนึ่งชำระครั้งเดียว หากสมาชิกชำระเงินไม่ตรงตามกำหนด จะมีการปรับร้อยละ 0.50 สตางค์ต่อวัน
 - 1.2 เงินกู้ฉุกเฉิน ให้สมาชิกกู้เงินได้ในวงเงิน 3,000 บาท และระยะเวลาการชำระคืน ภายใน 3 เดือน
2. การช่วยเหลือสมาชิกเมื่อสมาชิกถึงแก่กรรม
3. การฝากเงินออมทรัพย์

ปัญหาของกลุ่ม

1. กรรมการบางส่วนไม่รู้ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ดังนั้นการทำงานจึงไปหนักอยู่ที่กรรมการไม่กี่คน เช่น ตำแหน่ง เลขานุการ เภรัญญิก และบัญญัติ ในปี พ.ศ.

2547 จึงได้มีการแก้ไขให้ปรับลดกรรมการเหลือแค่ 9 คน และมีการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดและเหมาะสมของแต่ละบุคคล และให้คำตอบแทนตามเนื้องานที่ได้ทำจริง

2. สมาชิกบางส่วนไม่ชำระเงินค้ำประกันตามกำหนด ในปีแรกมี ประมาณ 3 คน และในปีที่ 2-3 มีจำนวน 6-7 คน
3. สมาชิกไม่เข้าใจการดำเนินงานของกองทุนเนื่องจากไม่ศึกษาระเบียบที่กำหนดไว้

6. กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู

6.1 ความเป็นมาของกลุ่ม

ก่อนปี พ.ศ. 2532 หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีชาวไทยใหญ่ (ไต) อาศัยอยู่จะมีการแปรรูปน้ำมันงา (อีดงา) กันเกือบทุกหมู่บ้าน โดยเฉพาะในอำเภอเมือง มีหมู่บ้าน / ชุมชนหลายแห่งที่แปรรูปน้ำมันงา เช่น

- ตำบลหมอกจำแป่ ได้แก่ บ้านหมอกจำแป่ ม.1 และบ้านแม่สะงา ม.2
- ตำบลห้วยโป่ง ได้แก่ บ้านห้วยโป่ง ม.1 บ้านแก่นฟ้า ม.2 บ้านปาลาน ม.3 และบ้านกลาง ม.7
- ตำบลห้วยผา ได้แก่ บ้านห้วยผา ม.1 และบ้านน้ำกาด ม.2
- ตำบลปางหมู ได้แก่ บ้านปางหมู ม.1 บ้านทุ่งไม้สัก ม.2 และบ้านในสอย ม.4

ในหมู่บ้านปางหมู ต.ปางหมู นั้นมีชาวบ้านที่รับจ้างแปรรูปน้ำมันงาแบบดั้งเดิมที่ทำมานานอยู่ 2 คน คือนายโพธิ ล้วนลักษณ์ และนายการุณ กรุณาภิรัตน์พร ในระยะต่อมาบุตรของชาวบ้านทั้ง 2 คน ได้สืบทอดการอีดน้ำมันงา คือ นายวิสัย ล้วนลักษณ์ และนางสุพิศ กรุณาภิรัตน์พร ในช่วงนั้นมีราคาถังละ 60-70 บาท และหลังจากแปรรูปน้ำมันงาแล้วสามารถขายได้ในราคาขายส่ง ขวดแม่โขงขวดละ 40 บาท

ในปี พ.ศ. 2526-2537 สถานการณ์การแปรรูปน้ำมันงา ในอำเภอเมือง พบว่า มีบ้านปางหมูเพียงบ้านเดียวที่ผลิตน้ำมันงาออกจำหน่าย โดยมีผู้รับจ้างผลิตรายใหญ่อยู่ 2 ราย คือ รายที่ 1 นางสาวสุดาณี คำดี ชื่อจริงแล้วนำไปอีดที่บ้านของนายการุณ กรุณาภิรัตน์พร แล้วนำไปขายที่จังหวัดเชียงใหม่และรายที่ 2 คือ นางสุพิศ กรุณาภิรัตน์พร สำหรับนายโพธิ ล้วนลักษณ์ เป็นผู้ผลิตน้ำมันงารายย่อยที่รับจ้างอีดจากชาวบ้านสำหรับไว้บริโภคในครัวเรือน ที่เหลือจึงขายในหมู่บ้าน ในช่วงนั้นมีราคาถังละ 70-100 บาท และราคาน้ำมันงาขวดแม่โขงขวดละ 40-60 บาท

ในปี พ.ศ. 2538 ตลาดของน้ำมันงาดีมีผู้บริโภครู้จักมากขึ้น นางสาว สุดาณี คำดี ได้มีครกอัดน้ำมันงาเป็นของตนเอง จำนวน 1 ครก จึงสามารถผลิตน้ำมันงาได้มากขึ้น ในปี พ.ศ. 2538 ใช้งาในการผลิตจำนวน 70 ถัง และส่งขายในราคาขวดแม่โขง ขวดละ 70 บาท ซึ่งนาง สุพิศ กรุณาภินันท์พร ได้มีการผลิตน้ำมันงาส่งขาย โดยผ่าน นางสาวสุดาณี คำดี ซึ่งเป็นผู้ ติดต่อตลาดนอกจังหวัด สำหรับนายโพธิ์ ล้วนลักษณ์ ยังเป็นผู้ผลิตรายย่อยที่รับจ้างอัดน้ำมัน งาเหมือนเดิม ในช่วงนั้นงามีราคาถังละ 100-200 บาท

ในปี พ.ศ. 2538-2541 ได้มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตน้ำมันงา 2 ราย คือ นางสาวสุดาณี คำดี และ นางสุพิศ กรุณาภินันท์พร โดยมีการถือหุ้นในกลุ่ม 100 เปอร์เซ็นต์ทั้ง 2 ราย ในช่วงนั้นงามีราคาถังละ 180 บาท

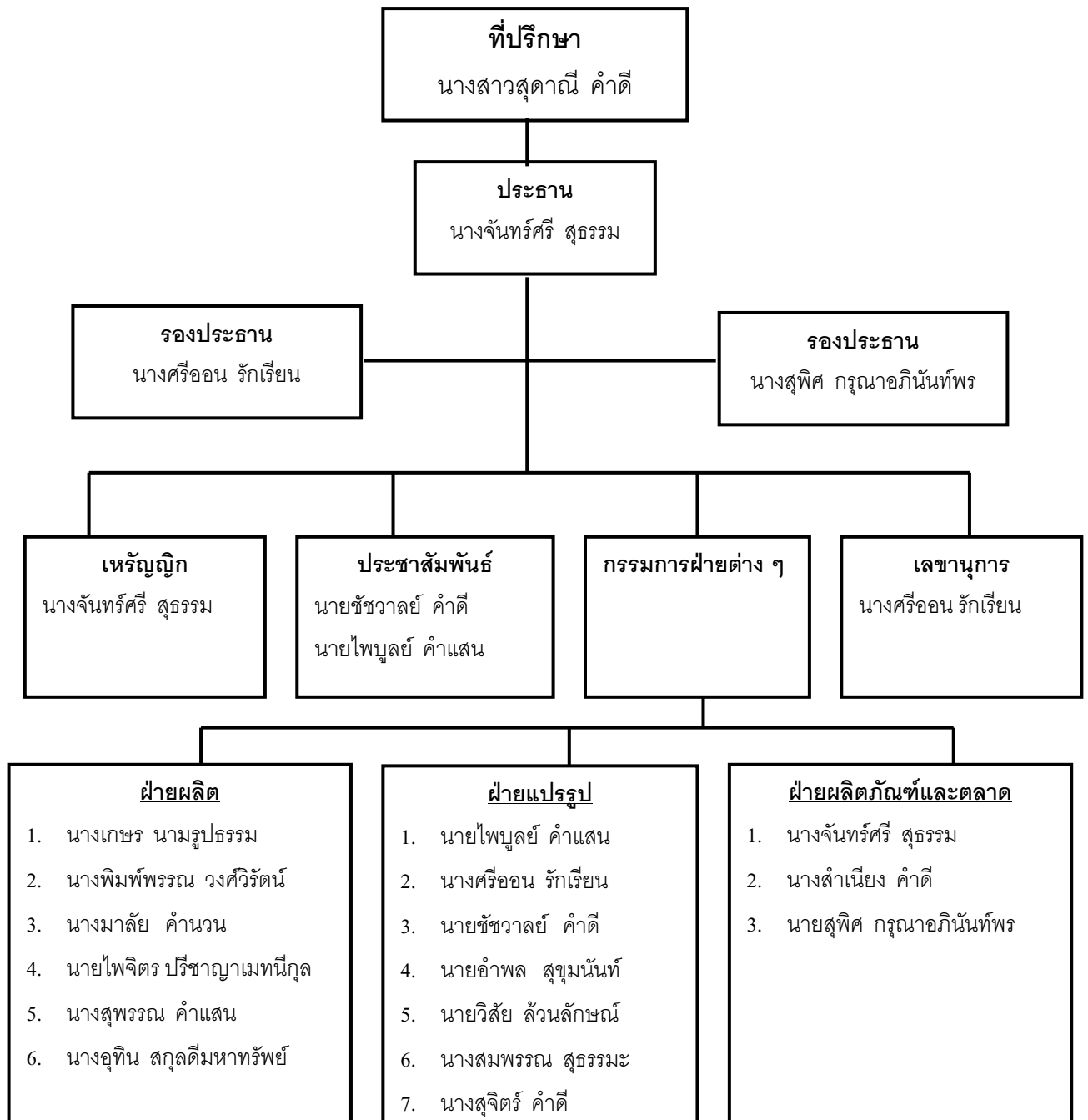
ในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู ขึ้นโดยมีนางสาวสุดาณี คำดี เป็นแกนนำในการก่อตั้ง สมาชิกเริ่มก่อตั้งมีจำนวน 15 คนและ ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 14 คน ซึ่งเป็นทั้งผู้ปลูกงา และแปรรูปน้ำมันงา

สาเหตุของการก่อตั้งกลุ่มเนื่องจากตลาดมีความต้องการน้ำมันงาเพิ่มมากขึ้นจากเดิม มากและต้องการขยายผลให้ชาวบ้านคนอื่นเข้ามาเป็นหุ้นส่วนร่วมกัน เนื่องจากกำลังการผลิต 2 ราย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดทั้งจำนวนผลผลิต (ครกที่ผลิตมีอยู่แค่ 2 ครก) รวมทั้ง ทุนในการผลิตที่เป็นวัตถุดิบมีมากขึ้นและต้องการเน้นคุณภาพของน้ำมันงา เช่น งาที่จะใช้อัด ต้องเป็นงาที่แก่จัดและแห้งสนิท ซึ่งในช่วงนั้นได้ใช้เงินทุนของสมาชิกในการผลิตน้ำมันงาไป ก่อน ในส่วนของตลาดนางสาวสุดาณี คำดี เป็นผู้หาตลาดภายนอกจังหวัดให้แก่กลุ่ม สำหรับการถือหุ้น 50 เปอร์เซ็นต์ การขยายผลผลิตมีการขายทั้งตลาดภายในและภายนอกจังหวัด ในช่วง นั้นงามีราคาถังละ 200 บาท

ในปี พ.ศ. 2543-2545 กำลังการผลิตเพิ่มมากขึ้น แต่ประสบปัญหาคือ 1)วัตถุดิบมีน้อย มีการแย่งชิงผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบทำให้ราคาวัตถุดิบสูงขึ้นมากเป็นถังละ 210-250 บาท ซึ่งใน ช่วงนั้นได้มีการประกันราคาวัตถุดิบในราคาถังละ 200 บาท ถ้าซื้อหน้าผู้ขัง ราคาถังละ 220 บาท 2)ขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน 3)ยังไม่มีมีการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์

6.2 โครงสร้างและการบริหารจัดการกลุ่ม

การบริหารจัดการกลุ่มใช้รูปแบบคณะกรรมการ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการในการดำเนินงาน และปัจจุบันกรรมการมีจำนวน 15 คน ตามแผนภูมิที่ 1 แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยเคมีบ้านปางหมู

6.3 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

1. บทบาทหน้าที่ของตำแหน่งที่ปรึกษา มีดังนี้

ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ และเป็นปัจจุบัน แก่สมาชิกเพื่อใช้ในการวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่มและประกอบการตัดสินใจ เช่น ความเคลื่อนไหวของตลาดวัตถุดิบ และมาตรฐานการผลิต

2. บทบาทหน้าที่ของตำแหน่งประธาน มีดังนี้

- 2.1 ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ
- 2.2 แจ้งข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ
- 2.3 เป็นผู้นำการประชุม
- 2.4 เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์กับกลุ่มทั้งภายในและภายนอกจังหวัด

3. บทบาทหน้าที่ของตำแหน่งรองประธาน มีดังนี้

ปฏิบัติภาระกิจช่วยประธาน

4. บทบาทหน้าที่ของตำแหน่งเหรัญญิก ทำงานเกี่ยวกับการเงินและการบัญชี มีดังนี้

- 4.1 ทำบัญชีรายวันในการจำหน่ายสินค้า
- 4.2 ทำบัญชีวัตถุดิบ
- 4.3 ทำบัญชีสินค้า
- 4.4 ทำบัญชีการขายสินค้า
- 4.5 ทำบัญชีกำไร

5. บทบาทหน้าที่ของตำแหน่งประชาสัมพันธ์ มีดังนี้

- 5.1 ผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เช่น จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาไทยใหญ่ และแผ่นพับ
- 5.2 ประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกจังหวัด เช่น ประชาสัมพันธ์ผ่านทางหน่วยงานต่าง ๆ
- 5.3 เชิญสมาชิกกลุ่มประชุม
- 5.4 ผลิตสื่อและหมวก (กุ๊ปไต) ที่มีสัญลักษณ์การใช้น้ำมันงาโดยใช้ครกั่ว

6. บทบาทหน้าที่ของตำแหน่งเลขานุการ มีดังนี้

- 6.1 เตรียมประเด็น / หัวข้อในการประชุม
- 6.2 จัดบันทึกการประชุมทุกครั้งที่มีการประชุม ซึ่งกลุ่มได้กำหนดให้มีการประชุมกลุ่มอย่างน้อย 4 ครั้งต่อปี

7. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ มีดังนี้

1. ฝ่ายผลิต มีหน้าที่ดังนี้

- 1.1 ดูแลการปลูกงาที่ปลอดสารเคมี มีผู้รับผิดชอบ 5 คน แบ่งกันดูแลตามพื้นที่
- 1.2 การขยายสมาชิก เพิ่มทั้งในและนอกหมู่บ้าน

2. ฝ่ายแปรรูปน้ำมันงา มีหน้าที่ดังนี้

- 2.1 หาซื้อวุ้น / เลี้ยงวุ้น / ฝีกวุ้น
- 2.2 ดูแล ซ่อมแซมครกและส่วนประกอบของครกอัดน้ำมันงา ให้มีสภาพดีอยู่เสมอ
- 2.3 การเตรียมอัดน้ำมันงา
- 2.4 การอัดน้ำมันงา
- 2.5 ดูแล เก็บรักษาน้ำมันงา
- 2.6 ทำการบรรจุภัณฑ์

3. ฝ่ายผลิตภัณฑ์และตลาด มีหน้าที่ดังนี้

- 3.1 ออกแบบฉลาก / บรรจุภัณฑ์ / ตราสินค้า
- 3.2 ส่งผลิตฉลาก/ บรรจุภัณฑ์ / ตราสินค้า
- 3.3 ประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ
- 3.4 ทำการตลาดทั้งภายในและภายนอกจังหวัด
- 3.5 ควบคุมและดูแลเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้า โดยดำเนินการดังนี้
 - ดูแลสถานที่ผลิตน้ำมัน
 - ดูแลด้านกระบวนการผลิตน้ำมัน
 - ศึกษามาตรฐานสินค้า
 - อาหารและยาหรือ ออย.
 - มาตรฐานผลิตภัณฑ์ หรือ มผช.
 - มาตรฐานเกษตรอินทรีย์

6.4 วัตถุประสงค์กลุ่ม

1. ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกงา และพืชอื่น ๆ แบบปลอดสารเคมี
2. เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูการอัดน้ำมันงาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่
3. สร้างพลังต่อรองด้านมาตรฐานและราคาผลิตภัณฑ์
4. เพื่อรักษาสีเขียวแฉ่งให้มีสภาพดีตลอดไป
5. สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกโดยการเพิ่มมูลค่าผลผลิตให้สูงขึ้นและเป็นการสร้างงานในท้องถิ่น

6. เพื่อสร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ปลูกยาง
7. ส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
8. ส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการอัดน้ำมันยางโดยใช้ภูมิปัญญาไทยใหญ่
9. เพื่อจดสิทธิบัตรภูมิปัญญาท้องถิ่น

6.5 กิจกรรมของกลุ่ม

ช่วงเริ่มก่อตั้งกลุ่มมีกิจกรรมที่สำคัญ คือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมี อาทิเช่น ถั่วเน่าแผ่น ถั่วลิสงคั่ว โดยเน้นการผลิตน้ำมันยางเป็นหลัก และส่งวัตถุดิบขายตลาดภายนอกจังหวัด ในปัจจุบันยังเน้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมี โดยเน้นผลิตน้ำมันยางเป็นหลักเช่นเดิม นอกจากนั้นยังแปรรูปผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น งาคั่ว ข้าวตังหน้างา และส่งวัตถุดิบบางส่วนขายตลาดภายนอกจังหวัด

6.6 จำนวนสมาชิกกลุ่ม

เริ่มก่อตั้งกลุ่มมีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 15 คน ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวนทั้งสิ้น 14 คน รายชื่อตามแผนภูมิที่ 1 ที่ได้นำเสนอข้อมูลแล้ว

6.7 ทุนในการดำเนินงาน

ช่วงเริ่มก่อตั้งกลุ่มใช้เงินทุนของสมาชิกในการดำเนินการต่อมาในปี พ.ศ. 2544 มีหน่วยงานราชการ คือ สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน และอบต. ปางหมูได้สนับสนุนงบประมาณให้แก่สมาชิกกลุ่ม หน่วยงานละ 100,000 บาท รวมเป็น 200,000 บาท สำหรับให้สมาชิกกู้ยืมไปเป็นทุนในการผลิตน้ำมันยาง โดยมีเงื่อนไข คือ เงินกู้จากสำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะปลอดดอกเบี้ยในระยะ 2 ปี แรก และสมาชิกต้องชำระเงินคืนในปีที่ 3 ระยะเวลาชำระ 5 ปี สำหรับ อบต. ปางหมู ระยะเวลาชำระหนี้ภายใน 5 ปี และสมาชิกต้องคืนเงินต้นปีละ 20 เปอร์เซ็นต์ของวงเงินที่กู้ยืมและดอกเบี้ย ซึ่งช่วงนี้สมาชิกอยู่ระหว่างการใช้จ่ายเงินคืนแก่หน่วยงานทั้ง 2 แห่ง

6.8 ปัญหาของกลุ่ม

1. ด้านการผลิตวัตถุดิบ

- 1.1 วัตถุดิบมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนการผลิตน้ำมันยางสูงขึ้นมาก
- 1.2 คุณภาพผลผลิตไม่ดี เช่น งามีความชื้นสูง พบสารเคมีตกค้างและมีเชื้อรา และมีสิ่งเจือปนในงามาก

1.3 ผู้ปลูกบางสวน ใช้สารเคมี (ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง) ในการปลูกและพืชอื่นๆ
ซึ่งปลูกในแปลงเดียวกันกับงา เนื่องจากขาดแรงงาน

1.4 วัตถุดิบปลอดสารเคมีมีปริมาณไม่เพียงพอ กับความต้องการของตลาด

1.5 เกษตรกรขาดความรู้ เข้าใจ และเทคนิคการปลูกพืชที่ปลอดสารเคมี

2. ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์

2.1 ผลิตภัณฑ์น้ำมันงายังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์

2.2 ต้นทุนการแปรรูปน้ำมันงาสูงขึ้นมาก เนื่องจากงาและหัวมีราคาแพง

2.3 มีการแข่งขันกันผลิตทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน เนื่องจากมีผู้ผลิตรายใหม่เพิ่มขึ้นและ
มีการทำครกอัดน้ำมันงาเพิ่มขึ้น

2.4 ผู้ผลิตบางรายผลิตน้ำมันงาไม่ได้มาตรฐาน

2.5 ผู้ผลิตบางรายผลิตน้ำมันงาจากงาที่ใช้สารเคมี ทำให้ชื่อเสียงของกลุ่มเสียหาย

2.6 ไม่มีการประกันคุณภาพสินค้าผลิตภัณฑ์ที่ปลอดสารเคมี

2.7 ผลิตไม่ต่อเนื่อง ทำให้ปริมาณสินค้าไม่เพียงพอ กับความต้องการของตลาด

2.8 เงินทุนไม่เพียงพอโดยเฉพาะช่วงรับซื้อผลผลิต

2.9 ยังไม่ได้จดสิทธิบัตรภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.10 คนรุ่นใหม่ไม่สนใจและไม่มีความรู้ความชำนาญในการอัดน้ำมันงาแบบพื้นบ้าน

3. ด้านกลุ่มแปรรูป

3.1 กลุ่มแปรรูปยังไม่สามารถสร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ผลิตวัตถุดิบได้และทั้ง 2 กลุ่มยังขาดข้อมูลที่
ชัดเจนในเรื่องต้นทุนการผลิต ราคาผลผลิต และองค์ความรู้

3.2 การบริหารจัดการกลุ่มยังไม่มีประสิทธิภาพ เช่น

3.2.1 สมาชิกกลุ่มไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ และวัตถุประสงค์กลุ่มทำให้งานไปกระจุกตัวอยู่ที่
สมาชิกบางคน ซึ่งเป็นภาระที่หนักมากเกินไป

3.2.2 การรวมกลุ่มยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เป็นลักษณะต่างคนต่างทำไม่ใช้ในลักษณะกลุ่มที่
แท้จริง เช่น ใช้ทุนของแต่ละคนดำเนินการ

3.2.3 ขาดการวางแผนร่วมกัน

3.2.4 ขาดการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

3.2.5 สมาชิกบางคนมีงานประจำมากทำให้ไม่ค่อยมีเวลาให้แก่งกลุ่ม

3.2.6 การรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหายังไม่จริงจังและไม่ต่อเนื่อง

4. ด้านการตลาด ยังไม่สามารถให้สมาชิกในกลุ่มเข้ามามีบทบาทหรือเข้ามาช่วยหาตลาดได้

5. ด้านวั

- 5.1 วัวทำบางลงเร็วทำให้อีดน้ำมันไม่ได้นาน
- 5.2 หาซื้อยากและมีราคาแพง
- 5.3 เลี้ยงวัวมีความยากลำบาก ทำให้อยากเปลี่ยนวิธีการผลิตน้ำมันงานเป็นเครื่องจักร หรือใช้ไฟฟ้าแทน
- 5.4 วัวอ้วนขึ้นเร็ว ทำให้การทรงตัวไม่ดี ซึ่งจะอีดน้ำมันไม่ได้ หรือมีแรงมากขึ้น คนเอาไม่อยู่
- 5.5 วัวดื้อขึ้น (เจนเวที)

6. ด้านผู้บริโภค ที่ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

ความต้องการของกลุ่ม

1. ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ได้แก่ อาหารและยา (อย.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานภาคและสำนักงานกลางเกษตรอินทรีย์
2. กลุ่มแปรรูปมีความเข้มแข็ง ได้แก่ กำหนดเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน มีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง แบ่งบทบาทหน้าที่ให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันดำเนินการ มีการทำงานในรูปกลุ่มอย่างจริงจังและการบริหารจัดการงบประมาณในรูปกลุ่มแบบกองกลาง
3. สร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ปลูกงาบ้านปางหมูและบ้านในสอย
4. กลุ่มอยู่ได้แบบพึ่งตนเอง และอย่างยั่งยืน โดยมีความภูมิใจ รักษาภูมิปัญญา รักษาชีวิตและสิ่งแวดล้อมและมีกำไรพออยู่ได้ โดยเน้นการผลิตแบบพึ่งตนเองและพอเพียงไม่ใช่ธุรกิจ
5. การอนุรักษ์และฟื้นฟูการผลิตน้ำมันงา โดยกำหนดราคางาอินทรีย์มีมูลค่ามากกว่างาปลอดสารเคมี
6. มีการประกันราคาผลผลิต โดยกำหนดราคางาอินทรีย์และงาที่ปลอดสารเคมีในราคาที่แตกต่างกัน ราคางาอินทรีย์มีมูลค่ามากกว่างาปลอดสารเคมี
7. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มในวงกว้างทั้งในระดับประเทศและระดับโลก
8. ต้องการทุนเพื่อพัฒนาสถานที่ผลิต บริเวณที่เก็บน้ำมัน ครกอีดน้ำมันงาและมีตลาดขายตรงเพิ่มขึ้น
9. น้ำมันงาที่ผลิตจากทุกแหล่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีมาตรฐานเดียวกัน
10. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจและยอมรับการทำงานของกลุ่ม
11. พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัด

7. กลุ่มปลูกงานบ้านปางหมู

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2547 โดยเกษตรกรมีการรวมตัวกันโดยความสมัครใจและเน้นหลักการ “สัจจะ” ในการทำงานกลุ่ม กลุ่มเกิดขึ้นจากการจัดเวทีคืนข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้กระบวนการผลิตงาที่ปลอดภัยและมี และบทเรียนในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรบ้านปางหมู จัดโดยทีมวิจัยโครงการ ซึ่งหลังจากที่เกษตรกรได้วิเคราะห์ข้อมูลแล้วทำให้ทราบสถานการณ์ ศักยภาพ และปัญหาในการปลูกงานของพื้นที่แล้ว จึงได้กำหนดแนวทางแก้ไขปัญา โดยการก่อตั้งกลุ่มขึ้น มีจำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 18 คน และมีผู้ประสานงานกลุ่ม 4 คน เนื่องจากการตั้งกลุ่มอยู่ในช่วงแรก จึงยังไม่ได้มีการดำเนินการอะไร เพียงแต่อยู่ในขั้นตอนการสร้างความรู้เข้าใจเรื่องกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่านั้น

9. ปัญหาในชุมชนบ้านปางหมู

ปัญหาหลักที่พบในชุมชนบ้านปางหมู มีจำนวน 5 ด้าน คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐาน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

- 1.1 ผลผลิตการเกษตรราคาไม่ดี และพ่อค้าคนกลางกดราคา
- 1.2 การจัดตั้งกลุ่ม-รวมกลุ่มไม่เข้มแข็ง
- 1.3 ขาดแหล่งน้ำใช้ในการเกษตร
- 1.4 พื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ
- 1.5 ขาดความรู้ในเรื่องการแปรรูปการเกษตร
- 1.6 ขาดความรู้ด้านการตลาด

2. ปัญหาด้านสังคม

2.1 ด้านการศึกษา

- 2.1.1 การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ
- 2.1.2 ขาดบุคลากรทางการศึกษา
- 2.1.3 ขาดบุคลากรด้านการกีฬา
- 2.1.4 ขาดอุปกรณ์กีฬา

2.2 ด้านสวัสดิการชุมชน

- 2.2.1 ขาดความอบอุ่นในครอบครัว

- 2.2.2 ขาดการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสและคนพิการ
 - 2.3 ด้านความมั่นคงและความปลอดภัยของชุมชน
 - 2.3.1 ขาดเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยตอนกลางคืน
 - 2.3.2 ขาดการควบคุมคนต่างด้าว
 - 2.4 ด้านยาเสพติด
 - 2.4.1 ประชาชนขาดความรู้ด้านยาเสพติด และครอบครัวไม่อบอุ่น
 - 2.4.2 ขาดบุคลากรด้านการกีฬาเพื่อป้องกันยาเสพติด
 - 2.5 ด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.5.1 ขาดการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมด้านภาษาท้องถิ่น
 - 2.5.2 ขาดการส่งเสริม และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ยาสมุนไพร การจักสาน
 นวดแผนโบราณ
3. ด้านการเมือง
- 3.1 มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง
 - 3.2 เจ้าหน้าที่ภาครัฐมีความเห็นไม่ตรงกัน
 - 3.3 ขาดความโปร่งใสในการทำงานของหน่วยงานของรัฐ
 - 3.4 ประชาชนขาดความรู้ด้านการเมืองการปกครอง
4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.1 เจ้าหน้าที่รัฐ นายทุนและคนต่างด้าว ตัดไม้ทำลายป่า
 - 4.2 ทรัพยากรในแม่น้ำถูกทำลาย
 - 4.3 ผู้ประกอบการด้านธุรกิจ ปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำ
 - 4.4 ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ
5. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน
- 5.1 ขาดร่องระบายน้ำตามถนน ทำให้น้ำท่วม
 - 5.2 การก่อสร้างถนนไม่มีคุณภาพ
 - 5.3 ขาดไฟกึ่งตามถนน
 - 5.4 ขาดฝายน้ำล้น

10. ตารางที่ 61 แสดงแผนแม่บทชุมชนบ้านปางหมูในระยะ 5 ปี

กิจกรรม	ระยะเวลาการดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ		
		ชุมชน	ชุมชน+รัฐ	รัฐ+เอกชน
ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ				
1. ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสอดส่องดูแลเกี่ยวกับป่าไม้ คนต่างด้าว คนทิ้งขยะ ปล่อย่น้ำเสียลงแม่น้ำ	1 – 5 ปี		/	
2. ชาวบ้านหาแนวทางแก้ปัญหาสารพิษในแม่น้ำ	1 – 5 ปี	/		
3. จัดฝึกอบรมในการคัดแยกขยะ	1 – 5 ปี		/	
ด้านประเพณีวัฒนธรรม		/		
1. จัดฝึกอบรมฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น	1 – 5 ปี			
ด้านสาธารณสุข				
1. ขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์ออกกำลังกาย เครื่องเอนกประสงค์	1 – 5 ปี		/	
2. อบรมผู้ติดเชื้อเอดส์และป้องกันเอดส์	1 – 5 ปี		/	
ด้านการเมือง การปกครอง			/	
1. จัดอบรมให้ความรู้กับชาวบ้านด้านการเมืองการปกครอง	1 – 5 ปี			
ด้านการศึกษา			/	
1. จัดตั้งโรงเรียนขยายโอกาส	1 – 5 ปี			
ด้านความมั่นคง ปลอดภัยกับชุมชน		/		
1. ออกกฎระเบียบคนต่างด้าว และติดไว้ในที่เปิดเผย	1 – 5 ปี			
2. จัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน และอุปกรณ์รักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน	1 – 5 ปี		/	
ด้านยาเสพติด			/	
1. จัดกีฬาต้านยาเสพติด	1 – 5 ปี			
2. จัดสอนธรรมะให้กับเยาวชนเดือนละ 1 ครั้ง	1 – 5 ปี	/		/

บ้านในสอย หมู่ที่ 4 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านในสอยได้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มบ้านมานาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2275 โดยมีนายเห็งอ่อง เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ช่วงนั้นมีประชากรอาศัยอยู่ ประมาณ 15 หลังคาเรือน ประกอบด้วยคนไทยใหญ่ หรือคนไต และกระเหรี่ยง ต่อมาในปี พ.ศ.2425 ทางราชการได้มาตั้งโรงเรียนขึ้นโดยใช้ศาลาวัดเป็นที่สอนหนังสือ เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นในปี พ.ศ. 2480 จึงได้ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ และเมื่อปี พ.ศ.2530 บ้านในสอยได้รับการประกาศจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง (อพป.) ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2530 ปัจจุบันบ้านในสอยมีอายุรวม 272 ปี (พ.ศ.2547) สาเหตุที่เรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านในสอย” นั้นได้เรียกชื่อตามลำห้วย คือ “น้ำสอย” ซึ่งลำห้วยแห่งนี้ชอบเซาะตลิ่งพัง ทำให้น้ำสอยเปลี่ยนทิศทางอยู่เสมอ ในภาษาไต “สอย” แปลว่า “เซาะ” ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกชื่อลำน้ำนี้ว่า “น้ำสอย” และเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านในสอย” นับตั้งแต่ ปี พ.ศ.2480 เป็นต้นมา บ้านในสอยมีการจัดการปกครองในรูปแบบหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองดูแลและมีการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลมาช่วยในการพัฒนาหมู่บ้าน บ้านในสอยมีรายชื่อผู้ปกครองจำนวน 9 คน (ดูตารางที่ 62)

ตารางที่ 62 แสดงรายชื่อผู้ปกครองบ้านในสอย

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	ตำแหน่ง	ช่วงระยะเวลาดำรงตำแหน่ง
1.	นายหมื่นหมาย สันติกรรม	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2480 – 2485
2.	นายเจริญ สันติกรรม	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2485 – 2489
3.	นายจันทร์ทา แน่นอุดร	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2489 – 2496
4.	นายอ่องคำ คำอ่อง	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2496 – 2502
5.	นายเสน่ห์ ครานุช	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2502 – 2503
6.	นายอมร พิศไหว	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2503 – 2517
7.	นายหลวง คัมภีร์	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2517 – 2523
8.	นายทุน ปูกะ	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2523 – 2525
9.	นายสุรัชย์ พิศไหว	ผู้ใหญ่บ้าน	พ.ศ. 2525 – ปัจจุบัน

ที่มา : ข้อมูลจากสถานีอนามัยในสอย และเอกสารการบรรยายสรุปหมู่บ้านอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง ปี พ.ศ.2545

คณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเองชุดปัจจุบัน มีจำนวน 12 คน (ดูตารางที่ 63)

ตารางที่ 63 แสดงรายชื่อคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเองบ้านในสอยชุดปัจจุบัน

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	ตำแหน่ง
1.	จ.ส.ต.มานิตย์ อินผง	ที่ปรึกษา
2.	นายสุรัชย์ พิศไหว	ประธาน
3.	นายทงศ์ คำอ่อง	รองประธานและกรรมการฝ่ายพัฒนา
4.	นายทุน ปู้กละ	กรรมการฝ่ายปกครอง
5.	นายสมจิตร วรรณโณ	กรรมการฝ่ายป้องกัน
6.	นายพิพัฒน์ ถาอินแก้ว	กรรมการฝ่ายสวัสดิการและสังคม
7.	นายทุน ประเสริฐ	กรรมการฝ่ายสาธารณสุข
8.	นายวิชัย วรรณธร	กรรมการฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรม
9.	นายสมชาย บุญเย็น	กรรมการฝ่ายการคลัง
10.	นายสมพุช แสงชูวรรณ	กรรมการ
11.	นายจันทร์ มิ่งมนัส	กรรมการ
12.	นายมงคล สุริยะะ	เลขานุการและกรรมการฝ่าย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่มา : เอกสารบรรยายสรุปหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง ปี พ.ศ.2545

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน คือ

1. นายทุนาเหน่ ชีพพาณิชย์
2. นายปานนุ สมบูรณ์ชัย

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง มีดังนี้

1. คณะกรรมการกลาง มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

- 1.1 กำหนดนโยบาย และวางแผนในการบริหารจัดการหมู่บ้าน
- 1.2 ปฏิบัติตามกฎหมาย พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่
- 1.3 ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ
- 1.4 ให้ความร่วมมือ และประสานงานกับหน่วยงานราชการและองค์กรอื่นๆ ในการพัฒนาหมู่บ้าน
- 1.5 ประนีประนอม ข้อพิพาทของประชาชนในหมู่บ้าน
- 1.6 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานของทางราชการ
- 1.7 งานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

2. คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ มีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบ ดังนี้

- 2.1 กรรมการฝ่ายพัฒนา : พัฒนาอาชีพและพัฒนาหมู่บ้าน
- 2.2 กรรมการฝ่ายปกครอง : บำบัดทุกข์บำรุงสุข และรักษากฎหมาย
- 2.3 กรรมการฝ่ายป้องกัน : ทำหน้าที่รักษาความปลอดภัย
- 2.4 กรรมการฝ่ายการคลัง : บริหารจัดการงานการเงิน
- 2.5 กรรมการฝ่ายสาธารณสุข : ให้การดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน
- 2.6 กรรมการฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรม : ดูแลงานด้านการศึกษาลูกเสือ และ เยาวชน
- 2.7 กรรมการฝ่ายสวัสดิการและสังคม : สงเคราะห์ดูแลผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส
- 2.8 กรรมการฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : อนุรักษ์ดูแลทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น รักษาป่าไม้

2. ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านในสอยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน มีระยะทางห่างจากตัวเมือง 16 กิโลเมตร (ขนาดพื้นที่ไม่สามารถหาข้อมูลที่ชัดเจนได้) มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดบ้านแม่สะงา
ทิศใต้	ติดสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย
ทิศตะวันออก	ติดบ้านสบสอย
ทิศตะวันตก	ติดบ้านไม้สะเป่

3. ลักษณะทางภูมิศาสตร์

3.1 สภาพภูมิประเทศ

บ้านในสอยตั้งอยู่บนที่ราบระหว่างหุบเขา และที่ราบริมแม่น้ำสอย ทอดยาวจากทิศตะวันตกลงไปทางทิศตะวันออก สภาพพื้นที่รอบหมู่บ้านเป็นป่าไม้และภูเขา ซึ่งพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาจะเป็นที่อยู่อาศัย บ้านเรือนตั้งอยู่ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก มีแม่น้ำสอยไหลจากทิศเหนือ ลงสู่ทิศใต้ผ่านด้านหลังของหมู่บ้านไปทางทิศตะวันออก ซึ่งน้ำจะไหลตลอดทั้งปี สองฝั่งของแม่น้ำสอยเป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่นาตลอดสองฝั่งลำน้ำ ซึ่งพื้นที่นามี 4 แห่ง ที่นาเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ มีอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ ที่นาที่ตั้งอยู่นอกหมู่บ้าน ซึ่งขนานไปกับถนนที่จะเข้าสู่ตัวหมู่บ้าน และที่นาที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านทางทิศใต้ สำหรับที่นาขนาดเล็กอีก 2 แห่ง ได้แก่ ที่นาที่อยู่ติดกับถนนลูกรัง ทางไปบ้านสีซอทางทิศเหนือและที่นาที่อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เรียกว่า “นาข้าว” ส่วนพื้นที่ทำสวนจะเป็นพื้นที่ที่ราบเนินเขา อยู่กระจัดกระจายออกไปทั่วพื้นที่รอบๆหมู่บ้าน มีจำนวน 9 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ทำกินห้วยจองห้วยไร่ ห้วยรินอ่อนโข้งกล้าปาง ห้วยรินหลวงห้วยแห้ง กุ้งหมากกลาง ไท้งสายแล และห้วย จากต่อ (ที่ตั้งของที่นาและที่สวนดูได้จากแผนที่บ้านในสอยในหน้าถัดไป)

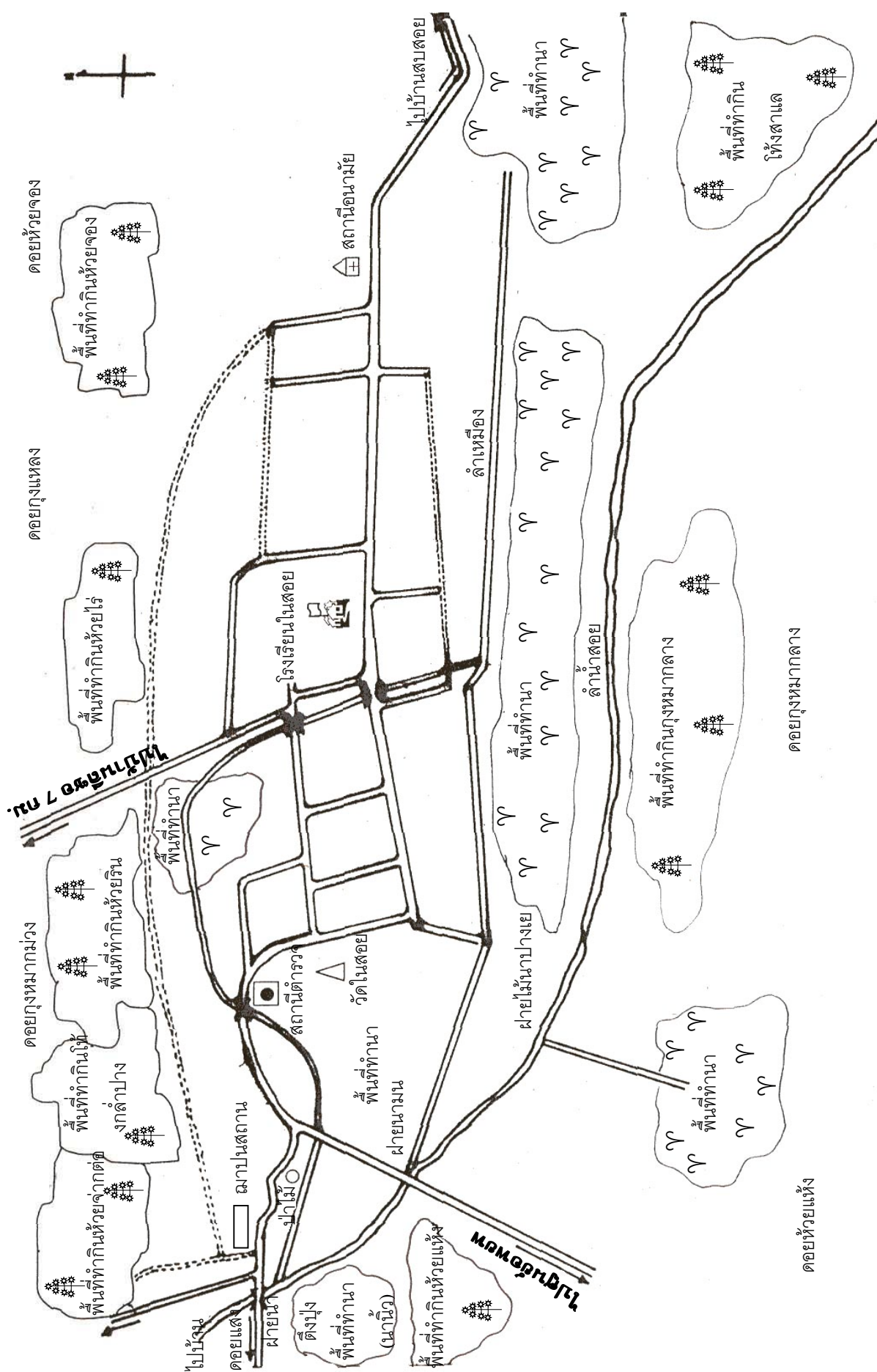
การคมนาคมเข้าสู่บ้านในสอย สามารถใช้เส้นทางได้ 4 เส้นทาง ดังนี้

1. เส้นทางจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนผ่านบ้านนาหมากปิ่น บ้านทุ่งกองมู และบ้านสบสอยไปยังบ้านในสอย
2. เส้นทางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 แม่ฮ่องสอน – เชียงใหม่ ผ่านบ้านทุ่งกองมู และบ้านสบสอย ไปยังบ้านในสอย
3. เส้นทางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 แม่ฮ่องสอน – เชียงใหม่ ผ่านบ้านปางหมูเข้าทางถนนเลียบเมืองที่สร้างใหม่ไปยังบ้านสบสอย และบ้านในสอย
4. เส้นทางทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 แม่ฮ่องสอน – เชียงใหม่ ผ่านบ้านปางหมูไปยังเส้นทางไปบ้านกุงไม้สัก ผ่านค่ายทหารพราน, บ้านสบสอย ไปยังบ้านในสอย ซึ่งเป็นเส้นทางเดิม มีระยะทางไกลกว่าเส้นทางอื่น

การเดินทางไปยังบ้านในสอย มีความสะดวกสบาย สามารถเดินทางได้ทั้งรถมอเตอร์ไซด์ และรถยนต์ใช้เวลาประมาณ 40 นาที ถึง 1 ชั่วโมง ก็ถึงหมู่บ้าน สำหรับรถรับจ้างประจำทางจะเป็นรถรับจ้างของหมู่บ้านในสอย ซึ่งมีบริการวันละ 1 เที่ยว

3.2 สภาพทางภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศ บ้านในสอย จัดอยู่ในสภาพภูมิอากาศเช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู

4. ทรัพยากรธรรมชาติ

4.1 ดิน

ลักษณะดินของบ้านในสอยเป็นกลุ่มดินที่ 48 และ 56 ทำยางแมริม ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ 1 กลุ่มดินที่ 48 เป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อที่บนส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ส่วนดินล่างเป็นดินเคษหิน หรือปนกรวด อาจพบหินพื้นดินกว่า 50 เซนติเมตร สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลือง หรือสีแดง พบบริเวณที่เป็นลูกคลื่นลอนชันจนถึงเนินเขาเป็นดินตื้นมาก มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดแก่ ดินแมริม (Mr) ที่มีเปอร์เซ็นต์ความลาดชัน 2-5 เปอร์เซ็นต์ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับปลูกพืชและหญ้าเลี้ยงสัตว์ แต่ดินมีก้อนกรวด ควรมีการไถพรวนเพื่อเพิ่มผลผลิตควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ดิน และน้ำเพื่อการชะล้างพังทลายของดิน

ลักษณะที่ 2 กลุ่มดินที่ 56 เป็นกลุ่มดินที่มีเนื้อที่ช่วง 50 เซนติเมตร ตอนบนเป็นดินร่วนส่วนดินล่างเป็นดินปนเคษหิน สีดินเป็นสีน้ำตาล สีเหลือง สีแดง เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกหินตะกอน บนสภาพพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดถึงเนินเขาเป็นดินลึกปานกลาง มีการระบายน้ำดี ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดแก่ ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5-5.5

ปัจจุบัน ดินส่วนใหญ่จะถูกนำมาใช้ในการปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง โดยทั่วไปแล้วจะมีปัญหาเรื่องดินมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ และอาจเกิดจากการ ชะล้างพังทลายของดินได้ง่าย ถ้าปลูกพืชในบริเวณที่มีความลาดชันมากๆ โดยไม่มีการอนุรักษ์ดินและน้ำที่เหมาะสม

การแก้ไขปัญหาการพังทลายของดิน ต้องใช้แนวทางตามทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือ การนำหญ้าแฝกมาปลูก โดยปลูกเป็นแนวยาวกั้นขวางทางการไหลของดิน

4.2 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำบ้านในสอยสามารถจำแนก ได้ดังนี้

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ มีจำนวน 4 สาย ดังนี้

1.1 แม่น้ำสอย เป็นแม่น้ำสายหลักของบ้านในสอย มีต้นน้ำอยู่ในเขตดอยลาน ไหลจากทิศเหนือมาตามทิศใต้ของหุบเขา ช่วงที่ไหลผ่านบ้านในสอยมีความกว้าง 10 เมตร ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำปายที่บ้านสบสอย รวมความยาวแม่น้ำสอยประมาณ 30 กิโลเมตร ลึกประมาณ 1-2 เมตร ตามสภาพการไหลลดหลั่นของลำน้ำ น้ำสอยเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี เพราะป่าต้นน้ำยังมีสภาพที่สมบูรณ์ แล้วยังมีลำห้วยหลายสายที่ไหลลงสู่แม่น้ำสอย สองฝั่งของลำน้ำสอยเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน น้ำสอยไหลคดเคี้ยวมาตามทิวราบลุ่มเชิงเขา ไหลผ่านด้านหลังของหมู่บ้านในสอยทางทิศตะวันออก ลำน้ำตื้นเขินเป็นบางส่วน ตามลำน้ำจะมีหิน กรวดทราย ด้านข้างจะมีวัชพืชปกคลุมตลอดลำน้ำ เช่น ไมยราบยักษ์ ต้นอ้อ หญ้าไทร ไม้ชิงพูย มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ชุกชุมทั่วไป เช่น ปลาหมอง ปลาหมุด ปลาสร้อย ปลาตอง ปลาหางเหลือง ปลาไฟ กุ้งและหอย

1.2 ลำห้วยริน มีต้นกำเนิดมาจากคอยห้วยบ้านห้วยทราย ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ไหลจากทิศเหนือลงมาทางใต้ ช่วงที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้านมีความกว้างประมาณ 2-4 เมตร ยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ไหลลงไปบรรจบลำน้ำสอย สภาพเป็นลำห้วยขนาดเล็ก น้ำไหลในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาวประมาณ 2 เดือน เท่านั้น ลำห้วยก็จะแห้ง กลายเป็นที่ทิ้งขยะ ทิ้งวัชพืช และเศษพืชผลทางการเกษตร ของชาวบ้านที่มีบริเวณบ้านติดกับลำห้วย

1.3 ลำห้วยฝั่ง มีต้นกำเนิดมาจากคอยสันขวางเขตพรมแดนไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีความยาวประมาณ 8 กิโลเมตร กว้าง 4-8 เมตร ลึก 0.5 เมตร เป็นลำห้วยขนาดเล็กที่มีน้ำไหลตลอดปี การไหลของน้ำไหลจากด้านทิศตะวันตกลงมาทางใต้ ลงมาบรรจบกับน้ำสอย สองฝั่งลำห้วยเป็นป่าดิบชื้น มีมอส เฟิร์น ชนิดต่างๆ พรรณไม้น้อยใหญ่ขึ้นหนาที่บ

1.4 ลำห้วยโป่ง มีต้นกำเนิดจากคอยขุนห้วยโป่ง ด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน ไหลลงไปบรรจบกับ น้ำสอย ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีความยาวประมาณ 9 กิโลเมตร กว้าง 4-6 เมตร ลึกประมาณ 0.5 เมตร ถึง 1 เมตร เป็นลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปี

2. แหล่งน้ำที่จัดสร้างขึ้น

2.1 ฝาย มีจำนวน 4 แห่ง ดังนี้

2.1.1 ฝายนามน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน สร้างขึ้นในลำน้ำสอย มีขนาดกว้าง 2.5 เมตร ยาว 20 เมตร จัดสร้างโดยกรมพัฒนาที่ดิน สภาพเป็นฝายคอนกรีต รถวิ่งผ่านไปมาได้ มีถนนเชื่อมหัวท้ายของตัวฝายเป็นถนนเชื่อมไปศูนย์อพยพ

2.1.2 ฝายนาตึงปุง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านเหนือฝายนามนไปประมาณ 2 กิโลเมตร สร้างขึ้นในลำน้ำสอย มีขนาดกว้างประมาณ 3 เมตร ยาว 20 เมตรx30 เมตร จัดสร้างโดยกรมชลประทาน สภาพเป็นฝายคอนกรีต ลึก 2-3 เมตร เป็นแอ่งน้ำกว้าง 20 x 60 เมตร เพื่อส่งน้ำเข้าคลองชลประทาน

2.1.3 ฝายนาปางแย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน มีขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 70 เมตร ลึก 2-3 เมตร สร้างขึ้นในลำน้ำสอย สภาพเป็นฝายไม้หินทิ้ง ที่ราษฎรรวมใจกันก่อสร้างขึ้นมาเอง ตามภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เพื่อทดน้ำเข้านา

2.1.4 ฝายนาทุ่งสายแล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน มีขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 50 เมตร ลึก 1-2 เมตร สร้างขึ้นในลำน้ำห้วยโป่ง สภาพเป็นฝายไม้หินทิ้ง

2.2 คลองส่งน้ำ มีจำนวน 4 แห่ง ดังนี้

2.2.1 คลองส่งน้ำนามน สภาพเป็นฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะคลองเป็นรูปตัววี กว้าง 1.5 เมตร ยาวประมาณ 2,000 เมตร เป็นคลองเชื่อมต่อกับฝายนามนในการส่งน้ำ เพื่อการเกษตร

2.2.2 คลองส่งน้ำนาตึงปุง สภาพเป็นฝายคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นรูปตัววีและตัวยู กว้าง 1.5 เมตร ยาว 3,000 เมตร เป็นคลองเชื่อมต่อกับฝายนาตึงปุง

2.2.3 คลองส่งน้ำนาปางแย สภาพเป็นคลองส่งน้ำ กว้าง 1 เมตร ยาว 1,500 เมตร ลาดลงเป็นดินขุดลึกลงไป 0.5 เมตร ถึง 1.5 เมตร ตามความลาดชันของพื้นที่เพื่อใช้ส่งน้ำเข้าในพื้นที่ทางการเกษตร

2.2.4 คลองส่งน้ำทุ่งสายแล สภาพเป็นคลองส่งน้ำ กว้าง 1 เมตร ยาว 1,500 เมตร ลาดลงเป็นดินขุดลึกลงไป 0.5 เมตร ถึง 1-2 เมตร ตามความลาดชันของพื้นที่เพื่อใช้ส่งน้ำเข้าในพื้นที่ทางการเกษตร

2.3 ลำเหมือง มีจำนวน 1 สาย ดังนี้

ลำเหมือง เป็นการขุดคลองระบายน้ำ สภาพเป็นคันดินขนาดกว้าง 1.5 เมตร ยาว 1,200 เมตร เพื่อนำมาใช้ในการพื้นที่การเกษตรที่อยู่ติดกับหมู่บ้าน

2.4 บ่อบาดาล มีจำนวน 1 แห่ง ดังนี้

บ่อบาดาลอยู่ในพื้นที่ของสถานีตำรวจบ้านในสอย สภาพเป็นการขุดขึ้นมา เพื่อนำมาทำน้ำประปา โดยการสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุข

2.5 บ่อน้ำตื้น

บ่อน้ำตื้น เป็นบ่อที่ชาวบ้านขุดขึ้นมาเพื่อเก็บกักน้ำจากน้ำซึม น้ำซับ มีขนาดกว้าง 1 เมตร ลึกประมาณ 10 เมตร โดยใช้วงท่อซีเมนต์วางเรียงกันซ้อนขึ้นมาเพื่อป้องกันดินพังทลายลงในบ่อ ด้านบนสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร เพื่อป้องกันเด็ก สัตว์เลี้ยงตกลงไปในบ่อ

3. จำแนกตามการใช้ประโยชน์

3.1 น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค

- น้ำจากลำห้วยริน ใช้ทำน้ำประปาภูเขา
- น้ำบาดาล ใช้ผลิตน้ำประปา
- น้ำบ่อตื้น (น้ำบ่อ)

3.2 น้ำเพื่อการเกษตร

- ลำน้ำสอย ใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตรของหมู่บ้าน เช่น ใช้ในการทำนา ทำสวน ถั่วเหลือง สวนผัก สวนกระเทียม สวนหอม และสวนผลไม้
- ลำน้ำห้วยริน ใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตร ทำนา นำสวน
- ลำน้ำห้วยโป่ง ใช้ประโยชน์ในพื้นที่การเกษตรเช่นเดียวกัน

4.3 ป่าไม้

ป่าไม้บ้านในสอย มีอยู่ 2 ประเภท ดังนี้

1. **ป่าประเภทไม้ผลัดใบ** เป็นป่าที่ประกอบด้วยต้นไม้ที่มีสีเขียวตลอดทั้งปี การผลัดใบเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีใบใหม่ทดแทนอยู่เสมอ และเรียกตามหลักวิชาการป่าไม้ ป่าดงดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) มีลักษณะเป็นป่าดงดิบ แต่มีต้นไม้ขึ้นอยู่น้อยกว่าทำให้มีลักษณะโปร่ง และมีความชื้นน้อยกว่าป่าดงดิบเขา มักพบตามหุบเขา ริมแม่น้ำลำธารและบนภูเขา มีไม้มีค่าที่สำคัญ เช่น

ยาง ตะเคียน ตะแบก มะหาด มะม่วงป่า มะยมป่า ส่วนไม้พื้นล่างที่พบคือ ไม้หก ไม้บง หวายและเถาวัลย์ ชนิดต่างๆ

2. ป่าประเภทผลัดใบ เป็นป่าที่มีพรรณไม้ส่วนใหญ่ขึ้นปะปนกันหลายชนิด มีการผลัดใบในฤดูแล้งทำให้มีเชื้อเพลิง และเกิดไฟไหม้ป่าได้ง่าย เมื่อเข้าถึงฤดูฝนจึงผลัดใบ และกลับเขียวชะอุ่มเหมือนเดิม ป่าประเภทผลัดใบแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1. ป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous) มักพบทั่วไปในพื้นที่ไม่สูงเกินไป พื้นดินเป็นดินร่วนปนทราย มีพันธุ์ไม้ขึ้นอยู่ ได้แก่ ไม้สัก ประดู่ แดง มะค่าโมง ตะแบก ยมหอม ยมหิน มะเกลือ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีไม้ที่สำคัญ เช่น ไม้ป่า ไม้บง ไม้รวก ไม้ไร่ สภาพการเจริญเติบโตเป็นไปตามธรรมชาติ มีจำนวนพืชพรรณที่หนาแน่นตามสภาพสมบูรณ์

2.2 ป่าแดง หรือป่าเต็งรัง (Dry Dipterocap Forest) มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง เป็นดินร่วนปนทราย หรือกรวด ลูกธัญความสมบูรณ์น้อย เกิดไฟป่าได้ง่ายมีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ เช่น เต็ง รัง พลวง รกฟ้า มะค่าแต้ ตะแบกเลือด สำหรับไม้ล้มลุก หรือวัชพืชนั้นจะพบทั่วไปตั้งแต่สองข้างทางเข้าสู่หมู่บ้านในสอยและบริเวณรอบๆ หมู่บ้าน และตามสองฝั่งแม่น้ำสอย ได้แก่ ไมยราบยักษ์ ไมยราบเถา สาบเสือ หญ้าคา หญ้าเจ้าชู้ ฯลฯ

4.4 สัตว์ป่า

จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่บ้านในสอย ซึ่งตั้งรกรากอยู่เป็นเวลานานจะพบสัตว์ป่ามากที่สุดในบริเวณแนวต่อชายแดนไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าทางทิศเหนือ และทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีภูเขาสลับซับซ้อน และป่าอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ส่วนทางด้านทิศตะวันออก และทิศใต้ของหมู่บ้านจะพบสัตว์ป่าบางชนิดเท่านั้น สัตว์ป่าที่พบแยกออกได้เป็นประเภทดังนี้

1. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม มีหลายชนิด เช่น เลียงผา หมู กวาง เก้ง (ฟาน) หมูป่า กระต่ายป่า อีเห็น พญากระรอก ค่างชนิดต่างๆ อัน เป็นต้น สัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีขนาดใหญ่ ส่วนมากพบตามแนวรอยต่อระหว่างประเทศ และหมู่บ้านพื้นที่ใกล้เคียง เขตหมู่บ้านดอยแสงและไม้สะเป

2. นกและสัตว์ป่า มีจำนวนมากมายหลายชนิด เช่น นกเหยี่ยว ไก่ป่า ไก่ฟ้าหลังขาว ไก่ฟ้าชนิดต่างๆ นกยูง นกกระปูดใหญ่ นกเงือก นกเขาเขียว นกเขาไฟ นกปรอด นกกางเขน

3. สัตว์เลื้อยคลาน มีสัตว์เลื้อยคลานมากมายหลายชนิด ที่พบเห็นส่วนมาก เช่น เต่าชนิดต่างๆ รวมทั้งตะพาบน้ำ กิ้งก่า ตุ๊กแก จิ้งจก งูเขียว งูจงอาง งูหลาม งูเหลือม และงูชนิดต่างๆ จิ้งเหลนชนิดต่างๆ แล่น (ตะกวด)

4. สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก ได้แก่ เขียดแลว คางคก อึ่งอ่าง เขียดและกบชนิดต่างๆ เป็นต้น

5. ปลา เนื่องจากสภาพป่าในพื้นที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสายที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลามากมายหลายชนิด เช่น ปลาสะแงะ ปลาดุก ปลาช่อน ปลาชิว ปลามุงหรือปลาพลวง ปลาน้ำจืดอีกหลายชนิด

5 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ประเพณี

5.1 ประชากร

บ้านในสอย มีจำนวน 470 หลังคาเรือน และมีประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนจริง รวมทั้งสิ้น 1,271 คน แยกเป็นชาย 652 คน และหญิง 619 คน (สถานีอนามัยในสอย, 2546 ดูที่ตาราง 34) ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยใหญ่ หรือคนไต จำนวน 1,027 คน ร้อยละ 80.80 สืบทอดเชื้อสาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตมาจากคนไทยใหญ่ ที่เป็นบรรพบุรุษที่เข้ามาอาศัยและสร้างวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยแรก และมีส่วนหนึ่งที่ได้อพยพ เข้ามาอยู่ในช่วงหลัง ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2536 รองลงมาคือ กระเหรี่ยง พม่า จีน และม้ง ตามลำดับ (ดูตารางที่ 64)

ตารางที่ 64 แสดงจำนวนประชากรบ้านในสอยแยกตามโครงสร้าง อายุ ประชากร

ช่วงอายุของประชากร	จำนวน คน	ร้อยละ
1วัน – 5 ปี เต็ม	94	7.40
5ปี 1 วัน – 12 ปี เต็ม	113	8.89
12ปี 1 วัน – 19 ปี เต็ม	209	16.44
19ปี 1 วัน – 50 ปี เต็ม	688	54.13
50ปี 1 วัน – 60 ปี เต็ม	71	5.59
60 ปี เป็นต้นไป	96	7.55
รวมทั้งสิ้น	1,271	100

ที่มา : ข้อมูลกลุ่มประชากรบัญชี 1 งวดที่ 4/2546 (เดือนกรกฎาคม – กันยายน 2546) ของสถานีอนามัยในสอย

ตารางที่ 65 แสดงชาติพันธุ์ประชากรบ้านในสอย

ที่	ชาติพันธุ์	จำนวน คน	ร้อยละ
1.	ไทยใหญ่ / ไทย	1,027	80.80
2.	กระหิยาง	199	15.66
3.	พม่า	15	1.18
4.	จีน	12	0.94
5.	ม้ง	4	0.08
6.	อื่นๆ	17	1.34
รวม		1,271	100

ที่มา : ข้อมูลชาติพันธุ์ประชากร บัญชี 1 จวดที่ 4/2546 (เดือนกรกฎาคม – กันยายน 2546) ของสถานี
อนามัยในสอย

5.2 โครงสร้างพื้นฐาน

บ้านในสอย มีโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรคนสร้าง และทรัพยากรธรรมชาติ รายละเอียด
(ดูตารางที่ 66)

ตารางที่ 66 แสดงข้อมูลโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติบ้าน
ในสอย

ที่	ประเภท	จำนวน
1.	โรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษา(ขยายโอกาส)	1 แห่ง
2.	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1 แห่ง
3.	วัด	1 แห่ง
4.	สถานีอนามัย	1 แห่ง
5.	ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.)	1 แห่ง
6.	ประปาภูเขา	1 แห่ง
7.	ไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค	1 หมู่บ้าน
8.	โทรศัพท์ทางไกลสาธารณะ	1 แห่ง
9.	ไปรษณีย์อนุญาตชนบท	1 แห่ง
10.	หอกระจายข่าวเสียงตามสายในหมู่บ้าน	1 แห่ง

11.	ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	1 แห่ง
12.	ที่ทำการป่าไม้	1 แห่ง
13.	สถานีตำรวจ	1 แห่ง
14.	ฌาปนสถาน	1 แห่ง
15.	ถนนสายหลัก	1 สาย
16.	แม่น้ำสายหลัก	1 สาย
17.	แม่น้ำสาขา	3 สาย
18.	ฝาย	4 แห่ง
19.	คลองส่งน้ำ	4 แห่ง
20.	ลำเหมือง	1 สาย
21.	บ่อบาดาล	1 แห่ง

ที่มา : จากการสำรวจข้อมูลของทีมวิจัย

5.3 ความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมประเพณี รายละเอียดเช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู

6 สภาพทางเศรษฐกิจ

6.1 การใช้ประโยชน์จากที่ดิน

การใช้ประโยชน์จากที่ดิน ของประชากรบ้านในสอย จากจำนวนพื้นที่ทั้งหมด ได้แบ่งการใช้ประโยชน์จากที่ดินเป็น 3 ลักษณะ คือ พื้นที่สำหรับอยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ซึ่งพื้นที่ที่อยู่อาศัยจะมีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด พื้นที่ทำกินบางส่วนมีเอกสารสิทธิ์เป็นที่ สทก. และพื้นที่ทำกินบางส่วนไม่มีเอกสารสิทธิ์อยู่เป็นจำนวนมาก จากการสำรวจข้อมูลของโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งสำรวจข้อมูลจำนวน 62 ครัวเรือน พบว่าที่ที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกิน มีและไม่มีเอกสารสิทธิ์ (ดูตารางที่ 67)

ตารางที่ 67 แสดงการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินของประชากรบ้านในสอย

ที่	เอกสารสิทธิ์	จำนวนพื้นที่ ไร่	ร้อยละ
1.	มี	167	52.35
2.	ไม่มี	152	47.65
รวม		319	100

ที่มา : เอกสารแผนแม่บทชุมชนบ้านในสอย ปี พ.ศ.2546

6.2 การประกอบอาชีพ

ประชากรบ้านในสอยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 80 คือ ทำนา ทำสวน และ ทำไร่ และอาชีพอื่นๆ ร้อยละ 20 ซึ่งอาชีพรองลงมาคือ รับจ้างทั่วไป และค้าขาย มีส่วนน้อยที่มีอาชีพรับราชการ ซึ่งอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรมในหมู่บ้าน และมีบางส่วนออกไปทำงานนอกหมู่บ้านทั้งภายในและภายนอกจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยรุ่น และหนุ่มสาว โดยส่วนหนึ่งเมื่อจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ส่วนหนึ่งจะไปศึกษาต่อและอีกส่วนหนึ่งจะไปเป็นลูกจ้างทำงานตามบริษัท ห้างร้าน นิคมอุตสาหกรรม หรือโรงงานต่างๆ (ดูตารางที่ 68)

ตารางที่ 68 แสดงจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพ จำแนกรายละเอียดของอาชีพ

ที่	อาชีพ	จำนวน ครัวเรือน	ร้อยละ
1.	เกษตรกรรม	52	86.67
2.	รับจ้าง	5	8.32
3.	ค้าขาย	1	1.67
4.	รับราชการ	1	1.67
5.	อื่นๆไม่ระบุ	1	1.67
รวม		60	100

หมายเหตุ : สำรวจข้อมูลจำนวน 60 ครัวเรือน

ที่มา : เอกสารแผนแม่บทชุมชนบ้านในสอย ปี พ.ศ. 2546

6.3 ระบบการผลิตของเกษตรกร

1. **ที่นา** ระบบการผลิตของพื้นที่ เป็นระบบการผลิตพืชหมุนเวียน คือ ทำนาและทำสวนในพื้นที่เดียวกัน หลังจากทำนา เก็บเกี่ยวแล้ว จะปลูกพืชอื่นหมุนเวียน เช่น ปลูกกระเทียม ถั่วเหลือง ปอเทือง ผัก และผลไม้ไว้สำหรับกินและขาย เช่น ผักใบเขียวต่างๆ แตงกวา กะหล่ำดอก และแตงโม พื้นที่ทำนาของบ้านในสอยมีจำนวน 5 แห่งซึ่งที่ตั้งของพื้นที่ดูในแผนที่ของบ้านในสอย ในการปลูกข้าวและพืชต่างๆมีการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกในปริมาณสูง (ดูตารางที่ 69)

2. **ที่สวน** ระบบการผลิตของพื้นที่เป็นระบบการผลิตพืชหมุนเวียน เช่นเดียวกันกับที่นา คือ ปลูกพืชหมุนเวียนกันในแต่ละช่วง เช่นปลูกงา ถั่วเหลือง ถั่วเขียวและถั่วหลวง(แต่ปลูกไม่มาก) หมุนเวียนใน 1 ปี แต่มีเกษตรกรบางส่วนที่ปลูกพืชชนิดเดียวแล้วไม่ได้ปลูกพืชหมุนเวียนชนิดอื่นอีก

6.4 วัฏจักรของการเพาะปลูกในรอบปี

รายละเอียดเช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู

ตารางที่ 69 แสดงรายละเอียด จำนวนเกษตรกรที่ปลูกข้าวและพืชอื่นๆในที่นา และการใช้สารเคมีในการปลูกพืช

	พื้นที่	จำนวนเกษตรกรที่ปลูกพืชคน	ประเภทพืชที่ปลูก					การใช้สารเคมี		
			ข้าว	กระเทียม	ถั่วเหลือง	ผัก	แตงโม	ยาฆ่าแมลง	ปุ๋ยเคมี	ฮอร์โมน
1.	พื้นที่นาทางทิศใต้ของหมู่บ้าน อยู่ภายในหมู่บ้าน	36	√	√	√	√	-	√	√	√
2.	พื้นที่นาที่ติดกับพื้นที่ทำกิน ห้วยรินอ่อน	2	√	√	√	-	-	√	√	√
3.	พื้นที่นาทางทิศตะวันตกติดกับวัดในสอย	20	√	√	√	√	√	√	√	√
4.	พื้นที่นาทางไปศูนย์อพยพบ้าน	3	√	√	-	-	-	√	√	√

	ในสอย									
5.	พื้นที่นาทางทิศใต้ของหมู่บ้านก่อนเข้าหมู่บ้าน	ไม่ทราบข้อมูล	√	√	√	-	-	√	√	√
รวม		61								

ที่มา : จากการสำรวจของทีมีวิจัย

6.5 รายละเอียดการประกอบอาชีพ

1. การทำนา ชาวบ้านที่มีที่นาในหมู่บ้านจะใช้วิธีการทำนาดำทั้งหมด พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกจะเอาจากเกษตรตำบลนำมาให้ หรือนำมาจากบ้านใกล้เคียง และต้องเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง มีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว การทำนาในหมู่บ้านทำ 1 ครั้งต่อปี วิธีการและขั้นตอนการทำนาปี ในเดือนพฤษภาคม เกษตรกรจะทำความสะอาดแปลงนา โดยการกำจัดวัชพืชรอบๆแปลงนา จากนั้น เตรียมแปลงนาสำหรับหว่านกล้าเมื่อฝนลงแล้ว จะเริ่มเตรียมดิน ไถตะเพื่อกำจัดวัชพืช ในการเตรียมดินจะใช้รถไถไถดิน และใช้แรงงานชุด หลังจากเตรียมดินเสร็จ จะทำการปลูกข้าวประมาณเดือนมิถุนายน และเก็บเกี่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายน

2. การทำสวน พืชที่ชาวบ้านนิยมปลูกที่สำคัญ มีจำนวน 4 ชนิด คือ งาม ถั่วเหลือง กระเทียม และถั่วเขียว (ดูตารางที่ 70) รายละเอียดการปลูกพืชสวนแต่ละชนิด ดังนี้

2.1 การปลูกงา

2.1.1 พันธุ์งาที่เกษตรกรบ้านในสอยนิยมปลูกกันมากที่สุด คืองาดำพันธุ์พื้นบ้าน (อ้างอิงจากการเก็บข้อมูลของเกษตรกรจำนวน 31 คน ปลูกงาดำพันธุ์พื้นบ้านทั้ง 31 คน) สาเหตุที่นิยมปลูกพันธุ์ชาชนิดนี้คือ ให้ผลผลิตดี ทนทานต่อโรคและแมลงศัตรูพืช และสามารถปลูกซ้ำพื้นที่เดิมได้ ส่วนพันธุ์ชาชนิดอื่นมีชาวบ้านปลูกกันบ้างแต่ไม่มากนัก เช่น งาขาว และงาแดง

การปลูกงาในปี พ.ศ. 2546 เกษตรกร 31 คน ใช้เมล็ดพันธุ์งาในการปลูกจำนวน 171 ลิตรต่อ พื้นที่ปลูก จำนวน 140 ไร่ เฉลี่ยใช้เมล็ดพันธุ์งาในการปลูก 1.22 ลิตรต่อไร่

2.1.2 พื้นที่การปลูกงาของเกษตรกรบ้านในสอย มีจำนวน 9 แห่ง (ที่ตั้งของพื้นที่ดูในแผนที่บ้านในสอย) มีผู้ปลูกงาทั้งหมด 91 คน พื้นที่นาของเกษตรกรที่ให้ข้อมูลจำนวน 31 คนมีพื้นที่รวม 140 ไร่ ซึ่งเกษตรกรได้ใช้พื้นที่ในการปลูกงาจำนวน 131 ไร่ 2 งาน คิดเป็นร้อยละ 93.93 และการถือครองกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ทำกิน มีเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 93.55 และเช่าพื้นที่ทำกิน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 6.45 พื้นที่ปลูกงามีทั้งพื้นที่ใหม่ คือพื้นที่ที่ปลูกงาเป็นปีแรก ในปี พ.ศ.2546 และเป็นพื้นที่เก่า คือ พื้นที่ที่ปลูกงามามากกว่า 1 ปี ขึ้นไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เก่า นอกจากปลูกงาแล้ว

เกษตรกรยังปลูกพืชอื่นๆ เช่น ถั่วเหลือง กระเทียม และถั่วเขียว ในพื้นที่ทำกินแปลงเดียวกันและในพื้นที่นา (ดูตารางที่ 71 ถึง 74)

ตารางที่ 70 แสดงประเภทพืชสวนที่เกษตรกรบ้านในสอยนิยมปลูก

ที่	ประเภทพืช	จำนวนผู้ปลูก คน	ร้อยละ
1.	งา	31	45.59
2.	ถั่วเหลือง	14	20.59
3.	กระเทียม	13	19.12
4.	ถั่วเขียว	10	14.70
รวมทั้งสิ้น		68	100

หมายเหตุ

1. เก็บข้อมูลจากเกษตรกรทั้งหมด จำนวน 31 คน
2. มีเกษตรกรปลูกพืชมากกว่า 1 ชนิด

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกของเกษตรกร

ตารางที่ 71 แสดงจำนวนชนิดพืชที่ปลูกในแปลงที่ปลูกงาและในทีนา

ที่	จำนวนชนิดพืชที่ปลูก	จำนวนผู้ปลูก คน	ร้อยละ
1.	1 ชนิด	5	16.13
2.	2 ชนิด	3	9.68
3.	3 ชนิด	9	29.03
4.	4 ชนิด	13	41.94
5.	5 ชนิด	1	3.22
รวม		31	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกของเกษตรกร

ตารางที่ 72 แสดงการใช้พื้นที่ในการปลูกรา

ที่	ลักษณะพื้นที่	จำนวน คน	ร้อยละ
1.	พื้นที่ใหม่	1	3.33
2.	พื้นที่เก่า	30	96.77
รวม		31	100

(ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกราของเกษตรกร)

ตารางที่ 73 แสดงลักษณะการปลูกพืชในพื้นที่ทำกินที่ปลูกรา

ที่	ลักษณะการปลูกพืช	จำนวน คน	ร้อยละ
1.	ปลูกราชนิดเดียว	6	19.35
2.	ปลูกพืชอื่นด้วย	19	61.30
3.	ไม่ระบุ	6	19.35
รวม		31	100

(ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกราของเกษตรกร)

ตารางที่ 74 แสดงรายละเอียด พื้นที่ทำกิน จำนวนเกษตรกรที่ปลูกฯ ขนาดพื้นที่เพาะปลูก และพืชที่ปลูกบ้านในสอย

ที่	ชื่อพื้นที่ทำกิน	จำนวนเกษตรกรที่ปลูก งา ทั้งหมด คน	จำนวนที่เก็บข้อมูลได้		ขนาดพื้นที่เพาะ ปลูกรวม ไร่	ขนาดพื้นที่ปลูกงา		พืชที่ปลูกเปลี่ยนแปลงเดียวกัน		
			คน	ร้อยละ		ไร่	ร้อยละ	งา	ถั่วเหลือง	ถั่วเขียว
1.	ห้วยจ้อง	35	14	40.00	65	64ไร่2งาน	99.23	/	/	/
2.	ห้วยไร่	9	1	11.11	3	3	100	/	/	-
3.	ห้วยรินอ่อน	16	8	50.00	35	27	77.14	/	-	/
4.	หึ่งกล่าปาง	15	5	33.33	23	23	100	/	/	-
5.	ห้วยรินหลวง	6	2	33.33	8	8	100	/	/	-
6.	ห้วยแห้ง	3	0	0.00	↔	↔	↔	/	/	-
7.	ทุ่งหมากกลาง	4	1	25.00	6	6	100	/	/	/
8.	หึ่งสายแล	3	0	0.00	↔	↔	↔	/	-	-
9.	ห้วยจ่ากต้อ	↔	0	0.00	↔	↔	↔	/	-	-
รวม		91	31	34.07	140	131ไร่2งาน	93.93			

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกฯของเกษตรกร

1.1.3 ประสิทธิภาพการปลูกของเกษตรกร

เกษตรกรบ้านในสอยมีประสิทธิภาพการปลูกตั้งแต่ 1 ปี ถึง มากกว่า 20 ปี ซึ่งเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพการปลูกน้อยที่สุด คือ จำนวน 1 ปี และมากที่สุดจำนวน คือ 60 ปี ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีเกษตรกรสนใจหันมาปลูกกันมากขึ้น (ดูตารางที่ 75)

ตารางที่ 75 แสดงประสิทธิภาพการปลูกของเกษตรกร

ที่	ประสิทธิภาพ การปลูก	จำนวน คน	ร้อยละ
1.	1 – 5 ปี	17	54.84
2.	6 – 10 ปี	8	25.80
3.	10 – 20 ปี	1	3.23
4.	มากกว่า 20 ปี	2	6.45
5.	ไม่ระบุ	3	9.68
รวม		31	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกของเกษตรกรบ้านในสอย

2.1.4 วิธีการและขั้นตอนในการปลูก

รายละเอียดวิธีการและขั้นตอนในการปลูก เช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู

2.1.5 การใช้สารเคมีในการปลูก

เกษตรกรบ้านในสอยได้ยืนยันว่าไม่ใช้สารเคมีใดๆและสารอินทรีย์ในการปลูก(ดูตารางที่ 76)

ตารางที่ 76 แสดงการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้าที่เป็นสารเคมี และสารอินทรีย์ในการปลูกของเกษตรกรบ้านในสอย

ประเภท ปุ๋ย/ยา	ใช้		ไม่ใช้		ไม่ระบุ		รวม	
	จำนวน คน	ร้อยละ	จำนวน คน	ร้อยละ	จำนวน คน	ร้อยละ	จำนวน คน	ร้อยละ
ยาฆ่าหญ้า	0	0.00	22	70.97	9	29.03	31	100
ปุ๋ยเคมี	0	0.00	21	67.74	10	32.26	31	100
ปุ๋ยยาที่เป็น สารอินทรีย์	0	0.00	12	38.71	19	61.29	31	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกของเกษตรกรบ้านในสอย

2.1.6 ต้นทุนการปลูกงา

ต้นทุนการปลูกงาของเกษตรกรบ้านในสอย ในปีพ.ศ. 2546 จากการสำรวจข้อมูลของทีมนักวิจัย พบว่า ต้นทุนการปลูกงาเฉลี่ยถึงละ 115.91 บาท และจำหน่ายแล้วได้กำไร เฉลี่ย ถึงละ 135.43 บาท ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบต้นทุนกับกำไร พบว่าการปลูกงามีต้นทุนร้อยละ 46.12 และกำไรร้อยละ 53.88 สำหรับ ต้นทุนในการปลูกงาของเกษตรกรที่เป็นค่าใช้จ่าย คือ ค่าแรงงานและค่าพันธุ์งา (ดูตารางที่ 77 ถึง 79) **ตารางที่ 77 แสดงข้อมูลจำนวนผู้ปลูกงา จำนวนพื้นที่ที่ปลูกงา จำนวนผลผลิตรายได้ ต้นทุนกำไร และราคาผลผลิตของเกษตรกรบ้านในสอยเปรียบเทียบ 3 ปีซ้อนหลัง (พ.ศ.2544-2546)**

รายการข้อมูล	ปี พ.ศ.		
	2544	2545	2546
1.จำนวนผู้ปลูกงา (คน)	15	18	31
2.จำนวนพื้นที่ที่ปลูกงา (ไร่)	65	75	131ไร่2งาน
3.จำนวนผลผลิต (ถัง)	255	457ถึง10ลิตร	954ถึง10ลิตร
4.เฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ (ถัง)	3.95	6.09	8.83
5.รายได้ (บาท)	49,000	100,925	239,775
6.ต้นทุนรวม (บาท)	ไม่ได้เก็บข้อมูล	ไม่ได้เก็บข้อมูล	110,575
7.ต้นทุนเฉลี่ยต่อผลผลิต 1 ถัง (บาท)	ไม่ได้เก็บข้อมูล	ไม่ได้เก็บข้อมูล	115.91
8.กำไรรวม (บาท)	ไม่ได้เก็บข้อมูล	ไม่ได้เก็บข้อมูล	129,200
9.กำไรเฉลี่ยต่อผลผลิต 1 ถัง (บาท)	ไม่ได้เก็บข้อมูล	ไม่ได้เก็บข้อมูล	135.43
10.ราคาขายผลผลิตต่อถังอยู่ในช่วง (บาท)	180 – 220	200 – 250	250

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกงาของเกษตรกร

ตารางที่ 78 แสดงต้นทุนการปลูกงาของเกษตรกรบ้านในสอย ปี พ.ศ.2546

ที่	ต้นทุนการปลูกงา	จำนวนเงิน บาท	ร้อยละ
1.	ค่าแรงงาน	107,400	97.13
2.	ค่าพันธุ์งา	3,175	2.87
รวม		110,575	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกงาของเกษตรกร

ตารางที่ 79 แสดงรายละเอียดค่าแรงงานซึ่งเป็นต้นทุนการปลูกของเกษตรกรบ้านในสอย ปี พ.ศ.2546

ที่	ค่าแรงงาน	จำนวนเงิน (บาท)	ร้อยละ
1.	ค่าตัดงา	27,350	25.47
2.	ค่าไถสวน	18,100	16.85
3.	ค่าถางหญ้าและค่าตัดหญ้า	16,650	15.50
4.	ค่ามัดงา	14,400	13.41
5.	ค่าต๋อยงา	10,650	9.92
6.	ค่าแผ้วถางสวน	8,450	7.87
7.	ค่าหว่านงา	3,950	3.68
8.	ค่าตัดเถาวัลย์	3,450	3.21
9.	ค่าหาบงา	2,150	2.00
10.	ค่าตัดไม้	1,700	1.58
11.	ค่าขุดสวน	550	0.51
รวมทั้งสิ้น		107,400	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกของเกษตรกร

2.2 การปลูกถั่วเหลือง

พันธุ์ถั่วเหลืองที่ใช้ปลูกและวิธีการและขั้นตอนในการปลูก เช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู

2.3 การปลูกกระเทียม

พันธุ์กระเทียมที่ใช้ปลูก และวิธีการและขั้นตอนในการปลูก เช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู

2.4 การปลูกถั่วเขียว

พันธุ์ถั่วเขียวที่ใช้ปลูก และวิธีการและขั้นตอน ในการปลูกเช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู

2.5 การปลูกถั่วหลวง

พันธุ์ถั่วหลวงที่ใช้ปลูก และวิธีการขั้นตอนในการปลูกเช่นเดียวกันกับบ้านปางหมู

6.6 รายได้ และหนี้สิน

จากการสำรวจข้อมูลของโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนในปี พ.ศ.2546 จำนวน 60 ครัวเรือน พบว่าประชากรบ้านในสอยมีรายได้ จำนวน 2,668,000 บาท และมีหนี้สินจำนวน 3,223,600 บาท ซึ่งประชากรได้กู้เงินตามแหล่งทุนต่างๆ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กองทุนหมู่บ้านและนายทุน (ดูตารางที่ 80)

ตารางที่ 80 แสดงแหล่งเงินกู้และจำนวนวงเงินกู้ ที่ประชากรบ้านในสอยได้ไปกู้ยืมเงิน

ที่	แหล่งเงินกู้	จำนวนเงินที่กู้ บาท	ร้อยละ
1.	สหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน	1,780,200	55.22
2.	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	1,000,000	31.02
3.	กองทุนหมู่บ้าน	283,400	8.80
4.	นายทุน	160,000	4.96
รวมทั้งสิ้น		3,223,600	100

ที่มา : แผนแม่บทชุมชนบ้านในสอย ปี พ.ศ.2546

ภาวะหนี้สินและแหล่งเงินกู้ของเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านในสอย

เกษตรกรที่ปลูกงาบ้านในสอย มีหนี้สินจำนวน 23 คน จากเกษตรกรที่สำรวจ ทั้งหมด 31 คน คิดเป็นร้อยละ 74.20 (ดูตารางที่ 81) มีหนี้สินรวม จำนวนทั้งสิ้น 901,300 บาท เฉลี่ยคนละ 39,186 บาท สาเหตุที่เป็นหนี้สิน คือ ส่งลูกเรียน ขยายผลผลิตทางการเกษตรแล้วขาดทุน ลงทุนทำการเกษตร ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก และเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (ดูตารางที่ 82) สำหรับแหล่งเงินกู้ยืม เกษตรส่วนใหญ่กู้ยืมเงินจาก สหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน และกองทุน 1 ล้านบาท (ดูตารางที่ 83)

ตารางที่ 81 แสดงภาวะหนี้สินของเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านในสอย

ภาวะหนี้สิน	จำนวน คน	ร้อยละ
มี	23	74.20
ไม่มี	2	6.45
ไม่ระบุ	6	19.35
รวมทั้งสิ้น	31	100

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกงาของเกษตรกร เมื่อเดือน ธันวาคม พ.ศ.2546

ตารางที่ 82 แสดงสาเหตุที่เป็นหนี้สินของเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านในสอย

ที่	สาเหตุที่เป็นหนี้	จำนวนเกษตรกรที่เป็นหนี้		จำนวนวงเงินที่เป็นหนี้	
		คน	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
1.	ส่งลูกเรียน	3	12.50	320,000	49.44
2.	ขายผลผลิตแล้วขาดทุน	9	37.50	177,500	27.42
3.	ลงทุนทำการเกษตร	10	41.66	127,800	19.74
4.	ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก	1	4.17	20,000	3.09
5.	ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	1	4.17	2,000	0.31
รวม		24	100	647,300	100

หมายเหตุ 1. มีเกษตรกร 1 คน ที่มีสาเหตุที่เป็นหนี้ 2 รายการ
 2. มีเกษตรกรบางส่วนที่ระบุจำนวนวงเงินที่เป็นหนี้ไม่ครบตามวงเงินที่เป็นหนี้สินทั้งหมด

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกงาของเกษตรกรบ้านในสอย เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2546

ตารางที่ 83 แสดงแหล่งเงินกู้ของเกษตรกรที่ปลูกงาบ้านในสอยและจำนวนวงเงินกู้ที่ได้ไปกู้ยืมเงิน

ที่	แหล่งเงินกู้	จำนวนเกษตรกรที่กู้ยืม		จำนวนวงเงินที่กู้ยืม	
		คน	ร้อยละ	บาท	ร้อยละ
1.	สหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน	11	34.37	528,000	66.13
2.	กองทุน 1 ล้านบาท	15	46.87	210,000	26.31
3.	ญาติพี่น้อง	2	6.24	34,300	4.30
4.	แหล่งเงินกู้ธนาคารที่มีดอกเบี้ยสูง	1	3.13	20,000	2.51
5.	กองทุนออมทรัพย์สัจจะ	1	3.13	2,000	0.25
6.	นายทุน	1	3.13	2,000	0.25
7.	กองทุนกระตุ้นเศรษฐกิจ	1	3.13	2,000	0.25
รวมทั้งสิ้น		32	100	798,300	100

หมายเหตุ 1. เกษตรกร 1 คน กู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้มากกว่า 1 แห่ง ซึ่งข้อมูลจะไม่ตรงกัน

กับจำนวนเกษตรกรที่มีหนี้สินทั้งหมด 23 คน

2. ยอดจำนวนวงเงินกู้ยืมไม่ตรงกันกับยอดจำนวนวงเงินที่เป็นหนี้สินทั้งหมด

เนื่องจากเกษตรกรให้ข้อมูลไม่ครบ

ที่มา : แบบเก็บข้อมูลการปลูกยางของเกษตรกร เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2546

7. กลุ่มและกองทุนในหมู่บ้าน

7.1 กลุ่มผู้นำองค์กรชาวบ้าน

1. กลุ่มผู้นำทางการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 12 คน ซึ่งเป็นคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน และกลุ่มพลังมวลชน ได้แก่ ลูกเสือชาวบ้าน 85 คน สมาชิกไทยอาสาป้องกันชาติ 104 คน และทหารกองหนุน 17 คน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการและองค์กรอื่นๆ กับชาวบ้าน ในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยจัดทำโครงการเสนอคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. และทำประชาคมทุกโครงการ ไกล่เกลี่ยปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน การรักษาความมั่นคงและความปลอดภัย และเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้าน อาทิเช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทยใหญ่ การส่งเสริมการท่องเที่ยว ฯลฯ

2. กลุ่มผู้นำอาสาสมัครสาธารณสุขในหมู่บ้าน (อสม.) ก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ.2521 โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขสถานีอนามัยในสอย วัตถุประสงค์ของกลุ่ม ตั้งขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการบริหารจัดการดูแลสุขภาพภาคประชาชน ให้แก่ ชาวบ้านในหมู่บ้าน การบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบคณะกรรมการ มีนายทุน ประเสริฐเป็นประธานกลุ่ม และมีที่ปรึกษา คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่ม จำนวน 12 คน กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ คือ การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การขายยาสามัญประจำบ้าน การป้องกันและควบคุมโรค อาทิ เช่นโรคไข้เลือดออก, โรคมาลาเรีย, การหยอดวัคซีนโปลิโอให้แก่เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี เพื่อป้องกันโรคโปลิโอ ฯลฯ และการสร้างสุขภาพด้วยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสาธารณสุข ให้แก่ชาวบ้าน การออกกำลังกาย ชุมนักเด็กและงานอื่นๆ เช่นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ทุนในการดำเนินการได้รับสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุขปีละ 7,500 บาท

ปัญหาของกลุ่ม คือ อสม. มีจำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับต้องดูแลชาวบ้าน เป็นจำนวนมาก และมีการแบ่งปึกในชุมชนถึง 17 ปึก ทำให้ อสม.ดูแลไม่ทั่วถึง ความต้องการของกลุ่ม คือ เพิ่มจำนวน อสม. อีก 5 คน เพื่อช่วยกันทำงาน

7.2 กลุ่มกิจกรรมด้านอาชีพและเกษตร

1. กลุ่มสหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2523 โดยสหกรณ์การเกษตรเมืองแม่ฮ่องสอน วัตถุประสงค์ในการตั้งกลุ่ม คือ เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนทุนให้แก่เกษตรกรได้กู้ยืมไปใช้ลงทุนในการทำการเกษตร เช่น ทำสวนกระเทียม, ถั่วเหลือง, ทำนา, เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

จำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้ง มี 16 คน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 103 คน การบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งมีจำนวน 15 คน คณะกรรมการคัดเลือกมาจากตัวแทนชาวบ้านเกือบทุกหมู่บ้าน ในเขตอำเภอเมือง วาระการดำรงตำแหน่ง จำนวน 4 ปี มีนายเกียรติศักดิ์ วนากมล เป็นประธาน และกรรมการของบ้านในสอย คือ นางศรีฟอง มะณีศรี ซึ่งได้รับคัดเลือกในปี พ.ศ. 2546

กิจกรรมของกลุ่ม

1. การกู้ยืมเงิน ซึ่งต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มเท่านั้น จึงจะสามารถกู้ยืมเงินได้ การปล่อยเงินกู้ มีการพิจารณาโดยการจัดเกรตสมาชิก เช่น การชำระดี และจำนวนเงินหุ้นที่มีอยู่ในสหกรณ์ วงเงินที่ให้กู้ มี 3 ระดับ คือ

- 1) วงเงินกู้ไม่เกิน 50,00 บาท ให้ใช้บุคคลค้ำประกัน 3 คน โดยให้ค้ำเวียนกันในกลุ่มผู้กู้ 3 คน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี
- 2) วงเงินกู้ 50,000 – 100,000 บาท ให้ใช้บุคคลค้ำประกัน 3 คน โดยให้ค้ำเวียนกันในกลุ่มผู้กู้ 3 คน และใช้หุ้นของสมาชิกแต่ละคนค้ำประกัน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี
- 3) วงเงินกู้มากกว่า 100,000 บาท ให้ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันของผู้กู้ค้ำประกันเท่านั้น อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 8 ต่อปี

ซึ่งการกู้ยืมเงินเป็นจำนวนเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับสมาชิก ลักษณะการให้ยืมนั้น สหกรณ์จะจ่ายเป็นเงินสดส่วนหนึ่ง และจ่ายเป็นปุ๋ยและยาส่วนหนึ่งให้แก่ผู้กู้ การส่งค้ำหุ้นนั้นสหกรณ์จะใช้วิธีหักค้ำหุ้นจากเงินที่สมาชิกกู้ยืมไปแต่ละครั้งโดยมีหลักเกณฑ์ในการหักค้ำหุ้น คือ ถ้าสมาชิกมีเงินหุ้นน้อยกว่าการกู้เงินในวงเงิน 5,000 บาท จะหักค้ำหุ้น จำนวน 500 บาท แต่ถ้าสมาชิกมีเงินหุ้นมากกว่า 30,000 ขึ้นไป สหกรณ์จะถามความสมัครใจสมาชิกก่อนว่าจะให้หักค้ำหุ้นไว้เท่าใด ระยะเวลาการส่งเงินชำระหนี้ กำหนดไว้ 1 ครั้งต่อปี

2. ช่วยเหลือสมาชิกเมื่อถึงแก่กรรม โดยเก็บเงินจากสมาชิกคนละ 300 บาทต่อปี โดยหักจากเงินปันผล ถ้าสมาชิกถึงแก่กรรม สหกรณ์จะจ่ายเงินช่วยเหลือให้ จำนวน 30,000 บาทต่อคน

ปัญหาของกลุ่ม

- 1) สมาชิกไม่เข้าร่วมประชุม ทำให้ไม่ทราบข้อมูลข่าวสารของกลุ่ม
- 2) มีสมาชิกบางส่วนไม่ชำระหนี้ให้แก่สหกรณ์เนื่องจากขายผลผลิตไม่ได้ หรือขาดทุน ซึ่งสหกรณ์จะพิจารณาให้ความช่วยเหลือ โดยการปรับโครงสร้างหนี้ใหม่ และยืดระยะเวลาการชำระหนี้ออกไป

7.3 กลุ่มสตรีบ้านในสอย

ก่อตั้งเมื่อ เดือน กันยายน พ.ศ.2540 โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนส่งเสริมและสนับสนุนให้ก่อตั้งกลุ่มขึ้น

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

- 1) เพื่อช่วยเหลือกลุ่มสตรีในการประกอบอาชีพ
- 2) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้มีการออมเงิน

การบริหารจัดการกลุ่ม

บริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบกรรมการ โดยมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นที่ปรึกษา มีกรรมการจำนวน 5 คน ดังนี้

1) นางเกตนันนิภา ศรีหม่น	ตำแหน่ง	ประธาน
2) นางอนงค์ คำอ่อง	ตำแหน่ง	รองประธาน
3) นางจินดา คำดีเจริญ	ตำแหน่ง	เหรัญญิก
4) นางพิศมร คำอ่อง	ตำแหน่ง	เลขานุการ
5) นางสมจิตร วรรณโณ	ตำแหน่ง	ประชาสัมพันธ์

จำนวนสมาชิกกลุ่ม

เริ่มก่อตั้งมีสมาชิกจำนวน 18 คน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 20 คน

ทุนในการดำเนินการ

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ได้สนับสนุนงบประมาณให้แก่กลุ่มจำนวน 13,000 บาท ในรูปของกองทุนหมุนเวียน ซึ่งเงินส่วนนี้จะนำไปให้สมาชิกกู้ยืมไปใช้ในการประกอบอาชีพ ต่อมา กลุ่มได้ให้สมาชิกมีการฝากเงินออมทรัพย์คนละ 30 บาทต่อเดือน ซึ่งกลุ่มได้นำไปฝากธนาคารไว้ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ ปัจจุบันมีเงินฝากจำนวน 37,000 บาท

ในปี พ.ศ. 2546 ทหารได้สนับสนุนงบประมาณให้กลุ่มจำนวน 9,500 บาทในรูปกองทุนหมุนเวียนสำหรับให้สมาชิกรับไปเลี้ยงหมู

ยอดเงินกองทุน ณ เดือน เมษายน 2546 มีงบประมาณ อยู่ทั้งสิ้น จำนวน 42,000 บาท

กิจกรรมของกลุ่ม

- 1) ให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น ซื้อปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงที่ใช้ในการทำสวนกระเทียม และเลี้ยงหมู จำนวนวงเงินที่ให้อาจจะจัดสรรให้สมาชิกได้จำนวนเท่าๆกัน โดยเอาจำนวนเงินที่มีอยู่หารด้วยจำนวนสมาชิกที่กู้ ในระยะเวลา 1 ปี ปลดปล่อยกู้เงินได้ 1 ครั้ง และกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ภายใน 1 ปี ซึ่งช่วงเวลาที่สมาชิกกู้คือ เดือนเมษายนของทุกปี และชำระหนี้เดือนเมษายนของปีถัดไป หลังจากขายผลผลิตแล้ว ถ้ายังไม่ได้ขายผลผลิตจะผ่อนผันการชำระหนี้ออกไปจนกว่าจะขายผลผลิตได้โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน
- 2) ให้สมาชิกได้ฝากเงินออมทรัพย์

หน่วยงานที่สนับสนุนกลุ่ม

- 1) สำนักงานพัฒนาชุมชน ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำงานกลุ่มให้แก่สมาชิกในช่วงเริ่มก่อตั้งกลุ่ม
- 2) สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท จัดอบรมแก่สมาชิกเรื่องการทำข้าวเกรียบ น้ำยาล้างจาน และน้ำยาสระผม ในปี พ.ศ.2545 ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มไม่ได้ทำกิจกรรมนี้ต่อเนื่อง เนื่องจากผลิตแล้วไม่ได้ขาย และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้มีคุณภาพไม่ดี เช่น ยาสระผมใช้แล้วมีอาการคัน น้ำยาล้างจานถ้าทิ้งไว้นานมีลักษณะเหลว การทำน้ำยาสระผมและน้ำยาล้างจานใช้แต่สารเคมี และหัวเชื้อที่ใช้ทำน้ำยาสระผมและน้ำยาล้างจานมีราคาแพง ต้องไปซื้อที่จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น

ปัญหาของกลุ่ม

สมาชิกคืนเงินช้า เนื่องจากขายผลผลิตไม่ได้ แก้ไขโดยให้สมาชิกจ่ายดอกเบี้ยให้แก่กลุ่ม แต่เมื่อสมาชิกขายผลผลิตได้แล้ว สมาชิกทั้งหมดจะนำเงินมาใช้คืนให้แก่กลุ่ม

7.4 กองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทบ้านในซอย

ก่อตั้งเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2544 โดยรัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนให้ก่อตั้งกลุ่มขึ้น ปัจจุบันเป็นกองทุนระดับ 3A

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

- 1) เพื่อช่วยเหลือประชาชนในหมู่บ้าน โดยการให้กู้ยืมเงินจากกองทุนไปใช้ในการประกอบอาชีพ
- 2) ดอกผลจากกำไรสุทธิ ให้นำไปสนับสนุนเป็นทุนการศึกษาพัฒนาอาชีพ และเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกและคนในชุมชน
- 3) จัดให้มีเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกเมื่อถึงแก่กรรม

การบริหารจัดการกลุ่ม

บริหารจัดการกลุ่มในรูปคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง โดยสมาชิกกลุ่มปัจจุบันมีกรรมการ 15 คน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ซึ่งกันทำ ประธาน คือ นายทุนเหน ซีพพาณิชย์ ทรัพย์ คือ นางจินดา คำดีเจริญ และเลขานุการ คือ นางพิศมร คำอ่อง มีที่ปรึกษากลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่จากสำนักพัฒนาชุมชน ในปี พ.ศ.2547 จะลดจำนวนกรรมการลงเหลือ 9 คน

จำนวนสมาชิกกลุ่ม

ช่วงก่อตั้งมีสมาชิกจำนวน 167 คน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 174 คน

ทุนในการดำเนินการ

รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณให้แก่กลุ่ม จำนวน 1 ล้านบาทในรูปกองทุนหมุนเวียน กลุ่มเก็บดอกเบียจากสมาชิกในปี พ.ศ. 2545 ได้จำนวน 59,000 บาท และในปี พ.ศ.2546 ได้จำนวน 56,613 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 115,613 บาท ซึ่งดอกผลจากการทำไรสุทธิได้นำไปใช้ในการสร้างศูนย์เด็กเล็ก และสงเคราะห์คนชรา ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 110,713 บาท ปัจจุบันมีทุนดำเนินการจำนวน 1,004,900 บาท ซึ่ง ปี พ.ศ.2547 ธนาคารกรุงไทยจำกัด(มหาชน) ได้พิจารณาให้กลุ่มกู้เงินจากธนาคารอีก 1 ล้านบาท เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม แต่กลุ่มยังไม่ได้ดำเนินการติดต่อกับธนาคาร

การกู้ยืมเงิน ซึ่งการปล่อยเงินกู้มีการจัดเกรดสมาชิกเป็น 3 ระดับ คือ เกรด A, B และ C สมาชิกที่อยู่ในเกรด A สามารถกู้เงินได้ จำนวนไม่เกิน 8,000 บาท เกรด B กู้ได้ไม่เกิน 6,000 บาท และเกรด C กู้ได้ไม่เกิน 3,000 บาท และยังใช้เกณฑ์พิจารณาก่อนปล่อยกู้ คือ ถ้าสมาชิกเป็นคนขยัน เช่น ทำสวน ทำนาในปริมาณมาก และชำระเงินกู้ดี คณะกรรมการจะจัดสรรเงินให้กู้มาก การกู้เงินจะให้บุคคลค้ำประกัน จำนวน 3 คน ค้ำประกันเวียนกันในกลุ่มที่กู้ กลุ่มละ 3 คน กลุ่มคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ร้อยละ 6 ต่อปี เป็นอัตราคงที่มาจากตลอดตั้งแต่ตั้งกลุ่มมา สาเหตุสำคัญที่สมาชิกกู้เงินไป คือ ทำสวนกระเทียม ถั่วเหลือง และงา ค้าขาย เลี้ยงสัตว์และทำนาตามลำดับ

ข้อดีของกลุ่มคือ เมื่อถึงเวลาใกล้ชำระเงินกู้คืน ในเดือนพฤศจิกายน กรรมการจะมีหนังสือแจ้งให้สมาชิกที่กู้เงินไปทราบก่อนและนำเงินมาชำระให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 30 พฤศจิกายน ก่อนการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี ซึ่งมีสมาชิกบางส่วนได้ชำระเงินกู้ก่อนล่วงหน้าครบกำหนดก็มี และสมาชิกที่กู้เงินไปทุกคนชำระหนี้ได้ตามสัญญาที่กำหนดไว้

ปัญหาของกลุ่ม

- 1) ในช่วงแรกๆ ที่ตั้งกลุ่มมีสมาชิกบางส่วนไม่เข้าใจลักษณะการดำเนินกิจการของกลุ่ม คิดว่ารัฐบาลให้เงินมาแบบให้เปล่า แต่ในปี พ.ศ.2546 สมาชิกได้เข้าใจดีแล้วว่ารัฐบาลให้เงินในรูปกองทุนหมุนเวียน

- 2) กรรมการบางส่วน ไม่สนใจ ไม่เข้าร่วมประชุม และการทำงานบางอย่าง เช่นการทำบัญชีมี ความยาก ไม่ค่อยเข้าใจ

4. กลุ่มผู้ปลูกงา ในสอย

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2547 โดยเกษตรกรมีการรวมตัวกันโดยความสมัครใจ กลุ่มเกิดขึ้น จากการจัดเวทีคืบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้กระบวนการผลิตงาที่ปลอดภัยและมี และบทเรียน ในการดำเนินงาน ของกลุ่มเกษตรกรบ้านในสอย จัดโดยทีมวิจัยโครงการ ซึ่งหลังจากที่เกษตรกรได้ วิเคราะห์ข้อมูลแล้วทำให้ทราบสถานการณ์ ศักยภาพ และปัญหาในการปลูกงาของพื้นที่ จึงได้กำหนด แนวทางแก้ปัญหา โดยการก่อตั้งกลุ่มขึ้น มีจำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 23 คน และมีผู้ประสานงานกลุ่ม 4 คน เนื่องจากการตั้งกลุ่มอยู่ในช่วงแรกจึงยังไม่ได้มีการดำเนินการอะไร เพียงแต่อยู่ในขั้นตอนของการ สร้างความเข้าใจเรื่องกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่านั้น

8. ปัญหาในชุมชนบ้านในสอย

ปัญหาหลักที่พบในชุมชนบ้านในสอย มีจำนวน 8 ด้าน คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาด้านสวัสดิการชุมชน ปัญหาด้าน การเมืองการปกครอง ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความมั่นคงและความปลอดภัย มีราย ละเอียด ดังนี้

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีดังนี้

- 1.1 ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ
- 1.2 ต้นทุนการผลิตสูง
- 1.3 พ่อค้าคนกลาง ขาดตลาดรับซื้อ
- 1.4 ไม่มีการรวมกลุ่ม
- 1.5 ดินมีคุณภาพต่ำ สารเคมีในดินสูง
- 1.6 ขาดแคลนน้ำใช้ในการเกษตร
- 1.7 ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง
- 1.8 คนว่างงานไม่มีงานทำ ใช้แรงงานต่างด้าว
- 1.9 ขาดการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐ

2. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีดังนี้

- 1.1 ไม่มีการแบ่งเขตป่าที่ชัดเจน เขตป่าทับที่ทำกินชาวบ้าน
- 1.2 ปัญหาขยะ ไม่มีสถานที่ทิ้งที่เพียงพอ ขาดการดูแลรักษา การจัดการขยะ

- 1.3 การตัดไม้ทำลายป่า การทำลายสภาพแวดล้อม เช่น การเผาป่า ซึ่งเกิดขึ้นจากผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบ

3. ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย มีดังนี้

- 3.1 ปัญหาโรคติดต่อตามแนวชายแดน และศูนย์อพยพ เช่น มาลาเรีย, โรคเท้าช้าง, วัณโรค, โรคเรื้อน โรคติดต่อที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีน
- 3.2 ปัญหาด้านอนามัยแม่และเด็ก
- 3.3 ขาดบุคลากรด้านสาธารณสุข
- 3.4 ขาดการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หมอพื้นบ้าน ยาสมุนไพร

4. ปัญหาด้านสวัสดิการชุมชน

- 4.1 ขาดเบี้ยยังชีพของคนชรา
- 4.2 ขาดอุปกรณ์กีฬาเยาวชน และผู้สูงอายุ
- 4.3 ขาดการสนับสนุนส่งเสริมกลุ่มอาชีพสตรี
- 4.4 ขาดงบประมาณต่อเติมศูนย์เลี้ยงเด็ก
- 4.5 ขาดการส่งเสริมทุนการศึกษาแก่เด็กยากจน

5. ปัญหาด้านการเมือง การปกครอง มีดังนี้

- 5.1 ปัญหาการปกครอง การบริหารจัดการไม่ชัดเจน เกิดความขัดแย้ง
- 5.2 ปัญหาเด็กเยาวชนไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ก่อปัญหาไม่ทำงาน
- 5.3 ปัญหาการลักขโมย การพนัน

6. ปัญหาด้านโครงการพื้นฐาน มีดังนี้

- 6.1 ขาดน้ำใช้ในการเกษตร
- 6.2 ขาดการจัดสรรน้ำที่ถูกต้อง
- 6.3 ไม่มีแหล่งที่กักเก็บน้ำ
- 6.4 ขาดฝายกักเก็บน้ำ
- 6.5 ถนนทุกสายในชุมชน ขาดร่องระบายน้ำ
- 6.6 ขาดการซ่อมแซมสะพานภายในชุมชน
- 6.7 ขาดการซ่อมแซมประปาภูเขา
- 6.8 น้ำดื่มไม่ใช่ไม่สะอาด
- 6.9 ขาดไฟฟ้าถึงตามหัวบ้านท้ายบ้าน ตามตรอกซอย

7. ปัญหาภัยธรรมชาติ ได้แก่ ปัญหาอุทกภัย

8. ปัญหาด้านความมั่นคง และความปลอดภัย เนื่องจากอยู่ติดกับชายแดน ซึ่งมีการสู้รบของทหาร

พม่ากับชนกลุ่มน้อย และอยู่ใกล้กับศูนย์อพยพ

9. แผนแม่บทชุมชนบ้านในสอยในระยะ 5 ปี

ตารางที่ 84 แสดงแผนแม่บทชุมชนบ้านในสอยในระยะ 5 ปี

กิจกรรม	ระยะเวลา การดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ		
		ชุมชน	ชุมชน+ รัฐ	รัฐ+เอกชน
ด้านเศรษฐกิจ				
1. จัดตั้งกลุ่มเกษตรกร	1 – 5 ปี	/		
2. อบรมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ	1 – 5 ปี		/	
3. จัดเวทีเกษตรกร		/	/	
4. ออกสำรวจพื้นที่ทำกินและแหล่งน้ำ	1 – 5 ปี			/
5. ออกเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน	1 – 5 ปี			/
6. สำรวจขึ้นบัญชี, แรงงาน การแจ้งเข้าทำงาน	1 – 5 ปี			/
7. ส่งเสริมอาชีพ เช่น ผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน อาหาร, การบรรจุภัณฑ์ กลุ่มเกษตร/แม่บ้าน	1 – 5 ปี		/	
8. จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เกษตรกร	1 – 5 ปี	/		
ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม				
1. จัดหาสถานที่ ที่ทิ้งขยะ วัสดุ, อุปกรณ์, การจัดการ	1 – 5 ปี		/	
2. จัดอบรมให้ความรู้และศึกษาดูงาน การบริหารจัดการขยะอย่างถูกวิธี	1 – 5 ปี		/	/
3. จัดเวทีประชาคม พุดคุยผลกระทบจากศูนย์ อพยพ หาแนวทางแก้ไข ระดับพื้นที่ / ประเทศ	1 – 5 ปี		/	
ด้านสุขภาพ อนามัย				
1. จัดสร้างสำนักงาน อาสาสมัครสาธารณสุข กองทุนหมู่บ้าน ร้านค้าผลิตภัณฑ์	1 – 5 ปี		/	
2. จัดหาเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจำนวน 1 คน	1 – 5 ปี		/	
3. ส่งเสริมสวนสมุนไพรชุมชน กองทุนการ	1 – 5 ปี		/	

ผลิตและการถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพร				
4.โครงการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ พร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์	1 – 5 ปี		/	
ด้านสวัสดิการชุมชน				
1.จัดสรรเบี้ยสงเคราะห์ผู้สูงอายุ/ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ	1 – 5 ปี		/	/
2.สนับสนุนงบประมาณส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ	1 – 5 ปี		/	/
3.จัดหาอุปกรณ์กีฬาออกกำลังกายผู้สูงอายุ	1 – 5 ปี		/	/
4.จัดแข่งกีฬาระดับหมู่บ้าน	1 – 5 ปี		/	/
5.จัดการอบรมให้ความรู้ด้านการบริหาร จัดการแหล่งทุนชุมชน	1 – 5 ปี		/	/
ด้านการศึกษา				
1.ขอสนับสนุน อุปกรณ์สื่อการเรียน การสอน, ศูนย์เด็กเล็ก	1 – 5 ปี		/	/
2.จัดหาทุนการศึกษาให้เด็กยากจน	1 – 5 ปี		/	/
3.จัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภายในชุมชน ระดับประถม และมัธยม	1 – 5 ปี		/	/
4.จัดการเรียนการสอนภาษาใต้(ไทยใหญ่)	1 – 5 ปี		/	/
ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น				
1.จัดฝึกอบรมเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี ดั้งเดิม เช่น ข้าวหยากรู้,ปอยส่างลอง,กันตอ, ปอยอ่องจ๊อด,การรำนก,กิ่งกะหว่า,พ็อนไต, ปอยจำตี,การทำบุญบ้าน,ดับไฟเทียนกองหลัว, ต้นหอม,จองพารา,หลู้ห่อข้าว,เขาวงกต	1 – 5 ปี		/	
2.โครงการฝึกสอนวัฒนธรรมทุกด้าน	1 – 5 ปี		/	
ด้านการบริหารจัดการ / การเมืองการปกครอง				
1.จัดเวทีให้ความรู้บทบาทหน้าที่ของฝ่าย	1 – 5 ปี		/	

ปกครองท้องถิ่น				
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน				
1.สร้างอ่างเก็บน้ำ(ลำน้ำสอย น้ำตก)	1 – 5 ปี			/
2.ปรับปรุงซ่อมแซมอ่างเก็บน้ำห้วยจอง	1 – 5 ปี			/
3.ปรับปรุงซ่อมแซมฝายน้ำล้น (ทุ่งสายแล,ห้วยโป่ง,นาปางแย)	1 – 5 ปี			/
4.จัดสร้างคลองส่งน้ำทุกฝาย	1 – 5 ปี			/
5.ซ่อมแซมประปาภูเขา / หมู่บ้านพร้อมถัง กรองน้ำสะอาดใช้อุปโภคบริโภค	1 – 5 ปี		/	/
6.สร้างถนนภายในหมู่บ้าน 7 สาย 2500 เมตร พร้อมร่องระบายน้ำ	1 – 5 ปี			/
7.สร้างร่องระบายน้ำภายในชุมชนและ ซ่อมแซมร่องระบายน้ำเดิม	1 – 5 ปี		/	/
8.สร้างสะพานคอนกรีต 1 แห่ง	1 – 5 ปี			/
9.ขยายไฟกิงภายในชุมชน 40 จุด	1 – 5 ปี			/
10.ตู้โทรศัพท์สาธารณะ	1 – 5 ปี			/
11.ขยายเขตเขตโทรศัพท์บ้าน	1 – 5 ปี			/
12.ขยายเขตไฟฟ้าภายในชุมชน	1 – 5 ปี			/
13.จัดสร้างตลาดชุมชน / จัดหาสถานที่	1 – 5 ปี		/	/
ด้านความมั่นคงและความปลอดภัย				
1.ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแลรักษา ความสงบเรียบร้อยในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	1 – 5 ปี			/

บทที่ 5

สรุปและวิเคราะห์ผล

1. สรุปภาพรวมของโครงการวิจัย

โครงการการจัดการองค์ความรู้เพื่อการขยายผลผลิต และแปรรูปน้ำมันงา (อีดงา) ปลอดสารเคมีสู่วิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นโครงการที่เกิดจากเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี และต้องการให้เกษตรกรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี ในการทำการเกษตร ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ “เกษตรยั่งยืน” เครือข่ายได้มีข้อสรุปร่วมกันว่า เครือข่ายจะทำการวิจัยเพื่อถอดองค์ความรู้ในการทำการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรที่มีระบบผลิตที่ปลอดสารเคมี มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์และมีระบบตลาดที่ดี เป็นการทำให้โครงการวิจัยแบบต่อยอดแล้วนำไปขยายผลให้แก่เกษตรกรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยระยะแรกจะเน้นพืชเศรษฐกิจหลัก 1 ชนิด ก่อนเป็นตัวนำร่องแล้วค่อยปรับเปลี่ยนเป็นพืชชนิดอื่นในระยะต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรเกิดความมั่นใจและกล้าที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเป็นแบบปลอดสารเคมีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งพืชเศรษฐกิจหลักที่จะทำการวิจัย คือ งา เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ในอำเภอเมืองปทุมมาโดยไม่ใช้สารเคมี มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์งาได้หลายรูปแบบ และมีระบบการตลาดที่ดี ในเบื้องต้นพบว่า การปลูกงา การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการตลาดมีปัญหาหลายด้าน และเกิดผลกระทบต่อกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกงา และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ อาทิเช่น ขยายผลผลิตงาที่เป็นวัตถุดิบได้ในราคาที่ต่ำ ถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบ ผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบไม่เพียงพอต่อความต้องการในการแปรรูป มีการใช้สารเคมีในการปลูกงา การแปรรูปผลิตภัณฑ์ กำลังผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด การหาตลาดภายนอกจังหวัดกระจุกตัวอยู่ที่ตัวแทนของกลุ่มเพียงคนเดียว ไม่มีการรวมกลุ่มผู้ปลูกงาในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ยังไม่เข้มแข็ง และไม่สามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ปลูกงาได้

ดังนั้น เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงมีกระบวนการทำงานในการพัฒนาโครงการวิจัยเป็นระยะเวลาจำนวน 3 เดือน โดยจัดกิจกรรม ดังนี้

1.) พัฒนาโครงการวิจัยในเวทีการประชุมประจำเดือนของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 1 ครั้ง เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2546 ซึ่งที่ประชุมได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินงานโครงการวิจัย คือ

1.1 กลุ่มเกษตรกรที่ผลิตวัตถุดิบงาปลอดสารเคมีบ้านปางหมู หมู่ที่ 1 และบ้านในสอย หมู่ที่ 4 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2 กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู

2.) พัฒนาโครงการวิจัย โดยจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาการปลูกและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ จัดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดโจทย์วิจัย และวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานโครงการวิจัย จำนวน 1 ครั้ง เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2546 ซึ่งโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานโครงการวิจัย คือ

โจทย์วิจัย

1. ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่มในการผลิต และแปรรูปน้ำมันงาเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยเงื่อนไขที่เกษตรกรทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี มีอะไรบ้าง
3. รูปแบบ กระบวนการในการผลิตงาที่ปลอดสารเคมีเป็นอย่างไร
4. มีองค์ความรู้อะไรบ้างในการสกัดน้ำมันงาที่ปลอดสารเคมีโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่
5. การถ่ายทอดและพัฒนาองค์ความรู้สู่เกษตรกรในเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะทำได้อย่างไร
6. กระบวนการในการสร้างกลุ่มผู้ผลิตงา และพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งเป็นอย่างไร
7. รูปแบบ กระบวนการในการบริหารจัดการกลุ่มแปรรูปให้มีความเข้มแข็งเป็นอย่างไร
8. วิธีการขยายเครือข่าย การแปรรูปน้ำมันงาไปสู่การทำเป็นธุรกิจชุมชนจะทำได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไข และข้อจำกัดของกลุ่ม/ชาวบ้านในการผลิต และการแปรรูปผลิตภัณฑ์น้ำมันงา
2. เพื่อศึกษา ปัจจัยเงื่อนไขที่เกษตรกรทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี
3. เพื่อถอดองค์ความรู้กระบวนการผลิตงาที่ปลอดสารเคมี
4. เพื่อถอดองค์ความรู้กระบวนการสกัดน้ำมันงาที่ปลอดสารเคมี โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่
5. เพื่อขยายแนวคิด และองค์ความรู้กระบวนการผลิตงาที่ปลอดสารเคมีให้แก่เกษตรกรในเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งนำไปสู่การ

ปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของเกษตรกรในการลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในการทำการเกษตร

6. เพื่อขยายแนวคิด และองค์ความรู้ด้านการสกัดน้ำมันงา(อีตงา) ซึ่งเกษตรกรสามารถนำไปประกอบอาชีพเป็นการเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว และส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง

7. เป็นการขยายเครือข่ายเกษตรกร และพัฒนาให้มีความเข้มแข็งขึ้น

3.) การกำหนดกิจกรรมในการดำเนินงานของโครงการวิจัยในช่วงที่ 1

4.) การสรรหาทีมงานวิจัย

การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ได้แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 การศึกษาบริบทชุมชน สืบค้น หรือถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทบทวนสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัย เพื่อทราบถึงศักยภาพ และปัญหาแล้วใช้ข้อมูลทั้ง 2 ด้าน มาเป็นฐานในการกำหนดทางเลือกหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการในช่วงที่ 2

ช่วงที่ 2 เป็นช่วงปฏิบัติการในการทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพเดิมที่มีอยู่

ช่วงที่ 3 เป็นการวิเคราะห์ผลของกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาทั้งหมดว่าสามารถตอบโจทย์ หรือ คำถามวิจัยและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยหรือไม่ ด้วยปัจจัย เงื่อนไขใดบ้าง โดยเฉพาะการวิเคราะห์การบรรลุเป้าหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยภาพรวมในเรื่องการพัฒนาคนให้เข้มแข็ง การเกิดกลุ่ม และเครือข่ายในการแก้ปัญหา และการขยายผลในระดับต่างๆ โดยมีรายละเอียดของการดำเนินงานในแต่ละช่วงดังนี้

การดำเนินงานในช่วงที่ 1 เป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การศึกษาบริบทชุมชน สืบค้น หรือถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทบทวนสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหางานวิจัย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักในปัญหา วิเคราะห์ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์และทุนเดิม ซึ่งเป็นศักยภาพในการกำหนดแนวทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการ ดังนี้

1. กิจกรรมสร้างความเข้าใจ โครงการวิจัยและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ทีมงานวิจัย กลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ที่ปรึกษาโครงการ สมาชิกเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. กิจกรรมสร้างความเข้าใจ การเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ให้แก่ทีมงานวิจัยและอาสาสมัครเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เช่น ปฏิทิน แผนที่ แบบเก็บข้อมูลและการถอดองค์ความรู้รวมถึงวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

อาสาสมัครทำแผนที่เพาะ
ปลูกของชุมชน

3. กิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยทีมงานวิจัย และอาสาสมัครเก็บข้อมูลมีส่วนร่วมในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ประเด็นข้อมูลที่จัดเก็บ คือ

3.1 บริบทชุมชนใช้ข้อมูลทุติยภูมิ และบางประเด็นเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน แผนที่ด้านการเกษตร ปฏิทินการปลูกพืช สถานการณ์การใช้สารเคมีในการทำการเกษตรและข้อมูลเรื่องกลุ่มอาชีพ

3.2 สถานการณ์การปลูกงา ประเด็นข้อมูลที่จัดเก็บคือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ปลูกงา และข้อมูลเฉพาะเรื่องการเพาะปลูก ได้แก่ การเพาะปลูกพืชทั่วไป (พืชที่ปลูก สาเหตุที่ปลูกและพื้นที่เพาะปลูก) และการปลูกงา ประเด็นข้อมูลที่จัดเก็บคือ พื้นที่ปลูก / จำนวนผู้ปลูก / ลักษณะการปลูก / ประสิทธิภาพการปลูก / พันธุ์ที่นิยมปลูก / วิธีการเก็บรักษาพันธุ์งา / โรคและแมลงศัตรูของงา / สถานการณ์การใช้สารเคมีและสารอินทรีย์ในการปลูกงา / ปริมาณและราคาผลผลิต / ต้นทุนการผลิต / ปัญหาที่พบในการปลูกงา หนี้สินของเกษตรกรโดยระบุวงเงินที่เป็นหนี้ สาเหตุที่เป็นหนี้ และแหล่งเงินกู้ รวมถึงข้อมูลกลุ่มปลูกงา

3.3 สถานการณ์การแปรรูปน้ำมันงาประเด็นข้อมูลที่จัดเก็บ คือ แหล่งผลิตน้ำมันงา / จำนวนผู้ผลิตน้ำมันงา / ตลาดน้ำมันงา / ปัญหาที่พบในการผลิตน้ำมันงา / ต้นทุนการผลิต / ข้อมูลกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์

3.4 มีการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยทีมวิจัยและอาสาสมัครเก็บข้อมูล

4. กิจกรรมการถอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการปลูกและการสกัดน้ำมันงา (อีตงา) ประเด็นข้อมูลที่ได้ถอดองค์ความรู้ คือ ข้อมูลทั่วไปขององค์ความรู้ และข้อมูลองค์ความรู้เฉพาะสาขา ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปองค์ความรู้ ได้แก่

- 4.1.1 ประวัติความเป็นมาขององค์ความรู้
- 4.1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์การเกิดองค์ความรู้
- 4.1.3 ความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยใหญ่
- 4.1.4 หลักคิดในการดำเนินการต่อองค์ความรู้
- 4.1.5 จุดยืนของชุมชนต่อองค์ความรู้
- 4.1.6 ปัจจัยภายนอกที่เข้ามกระทบต่อองค์ความรู้
- 4.1.7 วิกฤตกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้
- 4.1.8 ปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลิต และกระบวนการผลิตน้ำมันงาแบบพื้นบ้าน หรือใช้ภูมิปัญญาไทยใหญ่

4.2 ข้อมูลองค์ความรู้เฉพาะสาขา ได้แก่

- 4.2.1 องค์ความรู้ในการปลูก คือ วิธีการและขั้นตอนในการปลูก การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ รวมถึงความเชื่อและพิธีกรรม
- 4.2.2 องค์ความรู้ในการสกัดน้ำมันงา (อีตงา) ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และที่ไม่ใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น มี 4 รูปแบบ คือ

ถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญา

- 4.2.2.1 องค์ความรู้ในการสกัดน้ำมันงาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

- การสกัดน้ำมันงาที่ใช้แรงงานวัว หรือควาย
- การสกัดน้ำมันงาที่ใช้พลังน้ำ

- 4.2.2.2 องค์ความรู้ในการสกัดน้ำมันงาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบก้ำกึ่ง ได้แก่ การสกัดน้ำมันงาแบบประยุกต์ คือ ครกอีตงาน้ำมันงาแบบพื้นบ้านและใช้พลังไฟฟ้า

4.2.2.3 องค์ความรู้ในการสกัดน้ำมันงาที่ไม่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การสกัดน้ำมันงาที่ใช้ครกเหล็ก และใช้พลังงานไฟฟ้า

4.2.3 องค์ความรู้ในการทำครกคือน้ำมัน มี 2 รูปแบบได้แก่ การทำครกคือน้ำมันแบบพื้นบ้าน และแบบประยุกต์

4.2.4 องค์ความรู้ในการทำกั้งหันน้ำ สำหรับใช้ในการคือน้ำมัน

4.2.5 องค์ความรู้ในการเลี้ยงวัวหรือควาญ และฝึกวัว สำหรับใช้ในการคือน้ำมัน

5. กิจกรรมวิเคราะห์ข้อมูลและองค์ความรู้ทั้งหมด เพื่อกำหนดแผนกิจกรรมดำเนินการในช่วงที่ 2 ของโครงการวิจัย ได้ดำเนินการจัดเวทีคั่นข้อมูล องค์ความรู้และวิเคราะห์ข้อมูล และองค์ความรู้ทั้งหมดให้แก่กลุ่มเป้าหมาย โดยจัดเวทีเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย และจัดเวทีในภาพรวม คือ

5.1 จัดเวทีเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 7 ครั้ง ได้แก่ กลุ่มปลูกงาบ้านปางหมู กลุ่มปลูกงาบ้านในสอย กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู และกลุ่มผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการสกัดน้ำมันงา โดยใช้ภูมิปัญญาไทยใหญ่บ้านปางหมู

5.2 จัดเวทีในภาพรวมให้แก่กลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง คือ กลุ่มปลูกงาบ้านปางหมู กลุ่มปลูกงาบ้านในสอย และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู

5.3 กิจกรรมวิเคราะห์ข้อมูลและองค์ความรู้ทั้งหมด ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและศักยภาพ สำหรับใช้ข้อมูลทั้ง 2 ด้านในการกำหนดแผนกิจกรรมในการดำเนินการในช่วงที่ 2

2. การวิเคราะห์ผล

การวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการวิจัย จะใช้วัตถุประสงค์โครงการเป็นตัววิเคราะห์ และบอกถึงปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้บรรลุหรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ เนื่องจาก การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ในระยะยาวของโครงการในการดำเนินงานวิจัยในช่วงที่ 1 สามารถบรรลุวัตถุประสงค์โครงการจำนวน 3 วัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อทราบเงื่อนไข และข้อจำกัดของกลุ่ม/ชาวบ้านในการผลิต และการแปรรูปผลิตภัณฑ์น้ำมันงา

2. เพื่อถอดองค์ความรู้ กระบวนการผลิตงาที่ปลอดสารเคมี

3. เพื่อถอดองค์ความรู้ กระบวนการสกัดน้ำมันงาที่ปลอดภัยและมี โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่

การบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 มีรายละเอียด ดังนี้

จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบการปลูกและการแปรรูปน้ำมันงา และศักยภาพของพื้นที่เพื่อกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจำนวน 3 เดือน เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาและผลกระทบของการปลูกและการแปรรูปน้ำมันงา รวมถึงศักยภาพของพื้นที่สำหรับกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา ข้อมูลสถานการณ์การปลูกงา นั้น เก็บโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูก ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการรายบุคคล โดยใช้แนวคำถามที่กำหนดขึ้น เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ซึ่งได้เก็บข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการปลูก การต้นทุนการผลิต และหนี้สินของเกษตรกร แต่ผลปรากฏว่าเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 หมู่บ้าน ให้ข้อมูลทั้ง 3 ประเด็นนี้ ไม่ครบถ้วนเนื่องจากไม่ยอมเปิดเผยข้อมูล แต่ข้อมูลที่เก็บได้บางส่วนก็สามารถสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพ สภาพปัญหาและ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรได้อย่างชัดเจน ซึ่งนำไปสู่การกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาของเกษตรกรในระยะต่อไป โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้ นั้นทำให้เกษตรกร เกิดความตระหนัก และตื่นตัวที่จะแก้ปัญหาการลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในการทำ การเกษตรเป็นลำดับแรก

ในส่วนข้อมูลสถานการณ์การแปรรูปน้ำมันงานั้น เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกสมาชิกกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยรายบุคคลและจากการจัดเวที โดยเริ่มตั้งแต่ช่วงที่พัฒนาโครงการจนถึงช่วงทำวิจัยซึ่งเป็นเวทีคืนข้อมูลให้กลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์ตรวจสอบยืนยัน และเพิ่มเติมข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์นั้นเก็บข้อมูลไปพร้อมกันกับการสืบค้นองค์ความรู้ ซึ่งได้เก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับข้อมูลเรื่องกลุ่มแปรรูปทั้งหมด และต้นทุนในการแปรรูปน้ำมันงา และตลาดน้ำมันงา ข้อมูลที่เก็บได้ค่อนข้างจะสมบูรณ์ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพสภาพปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มแปรรูปได้ ซึ่งนำไปสู่การกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาของกลุ่มแปรรูปในระยะต่อไป โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้นั้นทำให้สมาชิกกลุ่มแปรรูปเกิดความตระหนักและตื่นตัวในการที่จะแก้ปัญหาโดยการพัฒนากลุ่มของตนเองให้มีความเข้มแข็ง และสร้างเครือข่ายกับกลุ่มผู้ปลูกงา โดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกแบบปลอดภัยและมี และช่วยเหลือกลุ่มผู้ปลูกงา โดยการรับซื้อผลผลิตรวมถึงการผลิตน้ำมันงาที่มีคุณภาพ

สำหรับกระบวนการเก็บข้อมูลนั้น ได้ใช้กระบวนการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดประเด็นข้อมูลที่จะจัดเก็บ การสร้างเครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีทีมเก็บข้อมูลซึ่งประกอบด้วยนักวิจัยและอาสาสมัครเก็บข้อมูลของทั้ง 2 หมู่บ้าน รวมถึงการกำหนดให้มีเวทีคืนข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย ผลที่เกิดขึ้นคือได้

ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งรายละเอียดของข้อมูลอยู่ในบทที่ 4 สำหรับปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อต่อการปลูกงา และการแปรรูปน้ำมันงา และปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัด หรืออุปสรรคต่อการปลูกงา และการแปรรูปน้ำมันงา มีดังนี้

ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อต่อการปลูกงา

1. งาเป็นพืชที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเมล็ดงา และน้ำมันงามีประโยชน์ และคุณค่าทางอาหารสูง เหมาะสำหรับใช้เป็นอาหารเพื่อสุขภาพ เป็นยารักษาโรค ทำเครื่องสำอาง สี ฯลฯ จึงทำให้ตลาดมีความต้องการสูง
2. งาเป็นพืชเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร เนื่องจากสามารถปลูกขึ้นง่าย และลงทุนน้อย หรือต้นทุนการผลิตต่ำ
3. การปลูกงาของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นแบบปลอดสารเคมี
4. มีผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ และประสบการณ์ในการปลูกงาอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก
5. มีตลาดรองรับผลผลิตภายในพื้นที่ และมีการแปรรูปน้ำมันงา

ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัด หรือเป็นอุปสรรคต่อการปลูกงา

1. ดินเสื่อม เนื่องจากพื้นที่ทำกินมีจำกัดทำให้เกษตรกรต้องปลูกพืชหลายชนิด และปลูกแบบซ้ำที่ในแปลงเดียวกันประกอบกับขาดการบำรุงดินที่ถูกต้อง และมีการใช้สารเคมีในการปลูกพืช และเกษตรกรไม่มีความรู้ และประสบการณ์ในการบำรุงดินที่ถูกต้องโดยใช้สารอินทรีย์
2. สภาพแวดล้อมในการปลูกงาที่ไม่เหมาะสม เช่น ฝนตกมากเกินไป แล้งมากเกินไป น้ำท่วม ทำให้มีผลกระทบต่อผลผลิต
3. เกิดโรคระบาดในแปลงงา ทำให้ผลผลิตได้น้อยลง หรือไม่ได้เลย และเกษตรกรไม่ทราบวิธีป้องกันรักษา
4. ต้นทุนด้านแรงงานในการปลูกงาทั้ง 2 หมู่บ้านมีต้นทุนที่สูงมาก เนื่องจากเป็นการผลิตเพื่อขาย ซึ่งเกษตรกร ต้องไปกู้ยืมเงินมาลงทุน ทำให้เกษตรกรมีภาระหนี้สิน
5. ขาดแรงงานทำให้มีการใช้สารเคมีในการปลูกงา โดยเฉพาะที่บ้านปางหมู
6. การปลูกงาซ้ำในพื้นที่เดิม ทำให้มีปัญหาหญ้ารกมาก ซึ่งมีแนวโน้มที่เกษตรกรจะใช้สารเคมีในการกำจัดหญ้าหรือวัชพืช แทนการใช้แรงงาน

ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อต่อการแปรรูปน้ำมันงา

1. เป็นการแปรรูปน้ำมันงาที่ใช้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ ใช้ครกอัดน้ำมันที่เป็นไม้ และใช้แรงงานสัตว์ในการอัด ซึ่งกระบวนการผลิตเน้นแบบธรรมชาติและปลอดสารเคมี

2. มีผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบบางส่วนปลอดสารเคมีอยู่ในพื้นที่
3. มีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้อย่างกว้างขวาง และเป็นตลาด เฉพาะและมีคนที่มีการประกอบการในการหาตลาดอยู่ในกลุ่มแปรรูป
4. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ โทรทัศน์ ฯลฯ ทำให้ผู้บริโภคได้รู้จักสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ และมีตลาดเพิ่มขึ้น
5. มีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ และประสบการณ์ในการแปรรูปน้ำมันงาในพื้นที่
6. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต
7. เป็นแหล่ง (ศูนย์) เรียนรู้เรื่อง การแปรรูปน้ำมันงาที่ใช้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ ให้แก่นักเรียน นักศึกษา หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่

ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดหรือเป็นอุปสรรคต่อการแปรรูปน้ำมันงา

1. ผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบมีสารเคมีตกค้าง และมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการในการแปรรูป
2. ต้นทุนในการแปรรูปน้ำมันงาสูงขึ้นเนื่องจากราคาวัตถุดิบมีราคาแพงจากการแย่งกันซื้อและไม่มีคุณภาพ เช่น มีความชื้นสูง ถูกน้ำท่วม มีสิ่งเจือปนมาก จากงา 1 ถึง หลังจากคัดเอาสิ่งเจือปนออกเหลือสำหรับผลิตน้ำมันงาจำนวน 12-13 ลิตร
3. มีการแข่งขันการผลิตภายในพื้นที่สูง เนื่องจากมีผู้ผลิตรายใหม่เพิ่มขึ้น และมีการทำครกอัดน้ำมันแบบประยุกต์เพิ่มขึ้นทำให้สามารถผลิตน้ำมันได้เร็วขึ้นและมากขึ้น
4. น้ำมันงาที่ผลิตได้จากแหล่งผลิตต่าง ๆ มีคุณภาพและมาตรฐานไม่เท่ากัน
5. การแปรรูปน้ำมันงา โดยใช้ภูมิปัญญาไทยใหญ่เหลือผู้ประกอบการจำนวน 3 คน ซึ่งในอนาคตอาจสูญหายไป เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่สนใจ และไม่มีความรู้ประสบการณ์ในการทำ , การเลี้ยงวัวมีความยากลำบาก และการบังคับใช้กฎหมาย คือ การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ คือ อาหารและยา ซึ่งการแปรรูปน้ำมันงา โดยใช้แรงงานสัตว์ไม่สามารถทำตามเกณฑ์มาตรฐานของ อย.ได้ ซึ่งอาจส่งปิดกิจการได้
6. ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์
7. ขาดเงินทุนในการซื้อผลผลิตที่เป็นวัตถุดิบ
8. การรวมกลุ่มของผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์ยังไม่เข้มแข็ง

การบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ ข้อที่ 3 มีรายละเอียด ดังนี้

การสืบค้นองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยดำเนินการถอดองค์ความรู้จำนวน 3 เดือน เพื่อศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และไม่ใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งเป็น

ศักยภาพของพื้นที่ สำหรับใช้ข้อมูลกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่ ข้อมูลองค์ความรู้นั้น เก็บโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ และปัจจุบันได้ทำอยู่จริงของทั้ง 2 หมู่บ้าน และจัดเวทีคืนข้อมูล เพื่อให้ผู้รู้ได้วิเคราะห์ตรวจสอบยืนยัน และเพิ่มเติมข้อมูลองค์ความรู้ ผลที่เกิดขึ้น คือได้ข้อมูลองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ องค์ความรู้ในการปลูกงา และองค์ความรู้ในการแปรรูปน้ำมันงาในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาไทยใหญ่ และไม่ใช่ภูมิปัญญาไทยใหญ่ นอกจากนี้ยังได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปน้ำมันงา เช่น องค์ความรู้ในการทำครกอัดน้ำมัน องค์ความรู้ในการทำกังหันน้ำสำหรับใช้อัดน้ำมัน องค์ความรู้ในการเลี้ยงดูหรือดูแลวัว และเทคนิคในการฝักวัวหรือควายที่ใช้ในการอัดน้ำมัน ซึ่งรายละเอียดของข้อมูลองค์ความรู้ อยู่ในรายงานส่วนที่ 2

สำหรับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านยังใช้หรือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน คือ

1. องค์ความรู้ในการปลูกงา ได้แก่ วิธีการขั้นตอนในการปลูกงา วิธีการคัดเลือกพันธุ์ และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ฯ ส่วนความเชื่อและพิธีกรรมที่ยังเชื่อ หรือนับถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ การอธิษฐานบอกกล่าวเจ้าที่ก่อนปลูกงาและในระหว่างปลูกงาจะมีการต่างก๊อกชอมต่อ และจุดเทียนไขหรือธูปบูชาเจ้าที่ เนื่องจากเชื่อว่าเจ้าที่ได้แก่ เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าน้ำ เจ้าดิน จะดูแลรักษาปกป้องให้ได้ผลผลิตดี และไม่มีโรคหรือแมลงมารบกวน และไม่มีเหตุการณ์ที่ไม่ดีใด ๆ เกิดขึ้นกับสวนงา

2. องค์ความรู้ในการสกัดน้ำมันงา (อัดงา) โดยใช้แรงงานสัตว์ คือ วัวหรือควายหรือกังหันน้ำในการอัด ได้แก่ วิธีการและขั้นตอนในการอัดงา ซึ่งยังคงไว้เป็นรูปแบบเดิมเหมือนในอดีตและพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่น การพักตะกอนในน้ำมัน ส่วนความเชื่อ และพิธีกรรมที่ยังเชื่อ หรือนับถือและปฏิบัติต่อกันมา โดยเคร่งครัด คือ

1) ไม่อัดน้ำมันงาในวันพระ เพื่อให้คนกับวัวได้พักผ่อน และเชื่อว่า ถ้าทำงานในวันพระอาจเกิดอุบัติเหตุเกิดขึ้นกับคนและวัวได้

2) ทุกวันพระจะมีการต่างก๊อกชอมต่อ จุดเทียนไข เปลี่ยนดอกไม้ในแจกันที่บูชาไว้บนหิ้งบริเวณที่อัดน้ำมัน และมีการอธิษฐานบอกกล่าวเจ้าที่หรือผีครกน้ำมันให้ดูแลรักษาปกป้องให้คนและวัวที่อัดน้ำมันปลอดภัยไม่เกิดอุบัติเหตุใด ๆ ในขณะที่อัด มีสุขภาพดีอยู่สบาย หรือภาษาไทยใหญ่เรียกว่า “อยู่หลี กินหวาน” และให้อัดน้ำมันได้ผลผลิตดี

3) ไม่จับบริเวณหัวจุกของสากครกที่อัดน้ำมัน เนื่องจากเชื่อว่าจะทำให้มีเสียงดังมาก และเป็นการรบกวนชาวบ้าน

4) คนอัดน้ำมันงาต้องมีความซื่อสัตย์ ซึ่งถือว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่คนอัดน้ำมันต้องมีในขณะที่ประกอบอาชีพนี้ ถ้าไม่ซื่อสัตย์จะทำให้ไม่เจริญก้าวหน้า

นอกจากนี้องค์ความรู้ในด้านนี้ยังถูกนำไปปรับหรือประยุกต์ใช้กับการสกัดน้ำมันงาแบบประยุกต์ ซึ่งใช้ครกอัดน้ำมันที่เป็นไม้เหมือนกัน เพียงแต่ใช้พลังงานไฟฟ้าในการอัด สำหรับวิธีการขั้นตอนในการสกัดน้ำมันงาล้วนคล้ายคลึงกับการสกัดน้ำมันงา โดยใช้แรงงานสัตว์ และมีความเชื่อและทำพิธีกรรมเหมือนกัน

3. องค์ความรู้ในการคัดเลือกวัว และเทคนิคการฝึกวัวหรือควายที่ใช้ในการอัดน้ำมันงา ได้แก่ การคัดเลือกวัวที่จะนำมาใช้ในการอัดน้ำมัน ซึ่งมีลักษณะหรือคุณสมบัติที่สำคัญตามรายละเอียดในรายงานส่วนที่ 2 และลักษณะที่ใช้ประกอบการพิจารณาอีกประเด็น คือ ขวัญที่อยู่บนตัววัว ซึ่งมีความเชื่อว่า ถ้าขวัญอยู่ท้องนอกจะเชื่อว่ดี ถ้าขวัญอยู่ที่รูเยี่ยววัว เชื่อว่าจะทำให้รั่วไหล ผู้อัดน้ำมันจะไม่ซื้อวัวตัวนั้น ส่วนเทคนิคการฝึกวัวหรือควายที่ใช้ในการอัดน้ำมัน ยังใช้เทคนิคเดิมที่คนสมัยก่อนทำกันมาตามรายละเอียดในรายงานส่วนที่ 2

4. องค์ความรู้ในการทำครกอัดน้ำมันงา ซึ่งการทำครกอัดน้ำมันจะยึดตามหลักเกณฑ์ในการทำครกอัดน้ำมันในสมัยก่อนเป็นหลักเกณฑ์ในการทำ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ยอดเยียมที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญเป็นพิเศษ ถึงจะทำได้ แต่ในปัจจุบันได้มีการปรับหรือประยุกต์ไปใช้กับพลังงานไฟฟ้า หรือรถไถในการอัดน้ำมัน จึงต้องมีการคิดค้น และประยุกต์ให้สามารถใช้งานได้ ซึ่งต้องปรับแก้ไปเรื่อย ๆ เป็นระยะ ๆ ในส่วนของความเชื่อและพิธีกรรมยังเชื่อหรือนับถือและปฏิบัติที่สำคัญ คือ

- 1) การหาฤกษ์ยามยามดี ก่อนที่จะทำครกอัดน้ำมัน
- 2) ในวันที่จะลงมือทำครกอัดน้ำมัน จะมีการไหว้ครู โดยใช้ผืนสลา หรือของสำหรับไหว้ครู และบูชาเจ้าที่คือ ต้าวตางห้า และเจ้าน้ำ เจาดิน โดยการต่างก๊อกชอมต่อ และจุดเทียนไขบูชา พร้อมทั้งอธิษฐานบอกล่าว ซึ่งเชื่อว่าการไหว้ครูนั้นจะช่วยให้ออกใจคิดออกว่าจะทำครกอย่างไร และเป็นกำลังใจช่วยทำครกให้สำเร็จ สำหรับการบูชาเจ้าที่ เชื่อว่าเจ้าที่จะช่วยคุ้มครองช่างให้ปลอดภัย ไม่ให้มีอุบัติเหตุใด ๆ เกิดขึ้นกับช่างในระหว่างที่ทำครก

5. องค์ความรู้ในการทำกังหันน้ำ ซึ่งการทำกังหันน้ำจะยึดตามหลักเกณฑ์ในการทำกังหันน้ำในสมัยก่อนเป็นหลักในการทำ และนำมาใช้กับครกอัดน้ำมัน ซึ่งเป็นครกเก่า จึงต้องมีการคิดค้น และประยุกต์ให้สามารถใช้งานได้ ซึ่งต้องปรับแก้ไปเรื่อย ๆ เป็นระยะ ๆ ในส่วนความเชื่อ และพิธีกรรมมีความเชื่อ และปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการทำครกอัดน้ำมันงา

สำหรับวัตถุประสงค์โครงการวิจัยข้อที่ 7 เพื่อขยายเครือข่ายเกษตรกรและพัฒนาให้มีความเข้มแข็งขึ้นนั้น การสร้างกลุ่มผู้ปลูกงา และเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ปลูกงา และ

กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมี รวมถึงพัฒนากลุ่มและเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งนั้น ยังไม่ได้ดำเนินการอะไร เนื่องจากกลุ่มผู้ปลูกทั้ง 2 หมู่บ้าน อยู่ในช่วงก่อตั้งกลุ่มใหม่ เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2547 ซึ่งถ้าจะให้กลุ่มผู้ปลูก กลุ่มแปรรูป และเครือข่ายของกลุ่มผู้ปลูกและกลุ่มแปรรูปมีความเข้มแข็งนั้น ต้องมีองค์ประกอบ หรือปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้สำเร็จหรือไม่สำเร็จดังนี้

1. ต้องมีแกนนำกลุ่มและเครือข่ายที่ชัดเจนในรูปของอาสาสมัคร สำหรับเป็นกลไกที่จะดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่เป็นรูปธรรมชัดเจนและอย่างต่อเนื่อง
2. ต้องมีที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงของกลุ่มและเครือข่ายที่สนับสนุน หนุนเสริมแกนนำ และสมาชิกกลุ่มและเครือข่ายในการทำงานของกลุ่ม และเครือข่าย
3. การเสริมแนวคิด ความรู้ และทักษะให้แก่สมาชิกกลุ่มและเครือข่ายในการทำเกษตรแบบปลอดสารเคมี การปรับปรุงคุณภาพดินให้มีชีวิตการปรับปรุงปริมาณและคุณภาพของผลผลิต การแปรรูป การตลาดและบทบาทหน้าที่ของแกนนำกลุ่มและเครือข่าย โดยการศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยนการประชุมและการทดลองปฏิบัติจริง
4. มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มในการแก้ปัญหาของกลุ่มหรือทำกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่าย

การเชื่อมโยงข้อมูลสู่แผนกิจกรรม

จากข้อมูลสถานการณ์การปลูก และสถานการณ์การแปรรูปน้ำมันงา ซึ่งข้อมูลที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและผลกระทบต่อเกษตรกรที่สำคัญ คือ

1. เกษตรกรทั้ง 2 หมู่บ้านมีการใช้สารเคมีในการทำเกษตรสูง โดยเฉพาะในการปลูกพืชหลักที่ปลูกในพื้นที่นา เช่น ข้าว กระเทียม ถั่วเหลือง และถั่วลิสง และมีเกษตรกรบางส่วนที่บ้านปางหมูเริ่มใช้สารเคมี คือ ยาฆ่าหญ้า และปุ๋ยเคมีในการปลูกงาโดยตรงและใช้ในการปลูกพืชชนิดอื่นที่ปลูกในแปลงเดียวกันกับงา จากการเก็บข้อมูลพบว่า เกษตรกรบ้านปางหมูใช้ปุ๋ยเคมีในการปลูกงาจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 14.29 และใช้ยาฆ่าหญ้าในการปลูกงาจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 22.45 และไม่ใช้ปุ๋ยและยาที่เป็นสารอินทรีย์ในการปลูกงาจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 85.72 สาเหตุที่ไม่ใช้ คือ ไม่แน่ใจว่าจะใช้ได้ผล ไม่ทราบข้อมูลว่าจะใช้อย่างไร และไม่สะดวกในการนำไปใช้ และไม่มีขาย

2. ต้นทุนในการปลูกงา ซึ่งต้นทุนที่เกษตรกรใช้ในการลงทุนมากที่สุดจากต้นทุน ทั้งหมด คือ ต้นทุนด้านแรงงาน ซึ่งค่าแรงงานในการปลูกงาปี พ.ศ. 2546 ของเกษตรกรในภาพรวมที่เก็บข้อมูลได้ของบ้านปางหมูจำนวน 163,495 บาท คิดเป็นร้อยละ 91.59 และบ้านในสอย จำนวน 107,400 บาท คิดเป็นร้อยละ 97.13 สำหรับค่าแรงงานที่มีความสำคัญ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในลำดับที่ 3 ของทั้ง 2 หมู่

บ้านก็ตาม แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแนวโน้มที่เกษตรกรจะใช้สารเคมีในการปลูกงามากขึ้น คือ ค่าแรงงานในการถางหญ้า ในภาพรวมของบ้านปางหมู จำนวน 36,210 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.15 และ บ้านในสอย จำนวน 16,650 บาท คิดเป็นร้อยละ 15.50 สำหรับต้นทุนที่เป็นค่าแรงงานอื่น ๆ ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากเกษตรกรปลูกงาเพื่อขายและแรงงานในครอบครัวมีน้อยจึงจำเป็นต้องจ้างแรงงานในการปลูกงา ซึ่งต้นทุนในการปลูกงาทั้งหมดเกษตรกรต้องจ่ายเป็นเงินสด มีเกษตรกรบางส่วนขาดเงินทุนในการปลูกงา จึงต้องไปกู้ยืมเงินเพื่อนำมาลงทุน ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินจากข้อมูลที่เก็บได้ บ้านปางหมูมีเกษตรกรที่เป็นหนี้สินจำนวน 26 คน จาก 49 คน คิดเป็นร้อยละ 53.06 และ บ้านในสอย มีเกษตรกรที่เป็นหนี้สินจำนวน 23 คนจาก 31 คน คิดเป็นร้อยละ 74.20 และสาเหตุที่เกษตรกรเป็นหนี้อันดับแรกของบ้านปางหมู คือ การลงทุนทำการเกษตร เช่น ทำสวนเงาะ ถั่วเหลือง กระเทียม และ ถั่วลิสง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการซื้อปัจจัยการผลิต คือ สารเคมี และเป็นค่าแรงงานคิดเป็นร้อยละ 31.82 (ดูตารางที่ 58-59 และ 81 ในบทที่ 4) และสาเหตุที่เกษตรกรบ้านในสอยเป็นหนี้สินที่เกี่ยวกับการทำการเกษตรอยู่ในลำดับที่ 2 และลำดับที่ 3 คือ ขยายผลผลิตแล้วขาดทุน คิดเป็นร้อยละ 27.42 และลงทุนทำการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 19.74 (ดูตารางที่ 82 ในบทที่ 4)

3. การปลูกงาซ้ำในพื้นที่เดิมหลายปีทำให้หญ้าขึ้นรกมาก โดยเฉพาะหญ้าแห้วหมู หญ้าไมยราบ เครือหมามุ่ย เครือมะระป่า เครือถั่วป่า หญ้ายางขาว และหญ้าดอกเหลือง ซึ่งกำจัดยากมาก ประกอบกับเกษตรกรไม่รู้วิธีการหรือเทคโนโลยีที่จะกำจัดวัชพืช โดยไม่ใช้สารเคมี ประกอบกับขาดแรงงาน โดยเฉพาะบ้านปางหมู และขาดเงินทุนที่จะจ้างแรงงานกำจัดหญ้า ทำให้มีแนวโน้มที่เกษตรกรจะใช้สารเคมีในการปลูกงามากขึ้น

4. ยังไม่มีการรวมกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกงาทั้ง 2 หมู่บ้าน และไม่มีเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ปลูกงาและกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ สำหรับช่วยในการแก้ปัญหาของเกษตรกรในพื้นที่

5. กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ยังไม่เข้มแข็ง เช่น การบริหารจัดการกลุ่มยังไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้สมาชิกช่วยกันทำ งานไปกระจุกตัวอยู่ที่สมาชิกบางคนเท่านั้น เช่น ประธานกลุ่มต้องทำหน้าที่ทั้งหมด ตั้งแต่ตำแหน่งประธาน เหนียวญิก และเลขานุการ และที่ปรึกษากลุ่ม ทำหน้าที่หาตลาดแต่เพียงผู้เดียว

6. มีการแข่งขันการผลิตน้ำมันงาภายในพื้นที่สูง เนื่องจากมีผู้ผลิตรายใหม่เพิ่มขึ้น และมีการทำครกอัดน้ำมันทั้งแบบที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแบบประยุกต์ เพิ่มขึ้น ได้แก่ ครกอัดน้ำมันที่ใช้พลังงาน และครกอัดน้ำมันแบบประยุกต์ที่บ้านสบสอย รวมจำนวน 2 ใบ ครกอัดน้ำมันโดยใช้แรงงานสัตว์ในการอัดน้ำมันที่บ้านในสอย จำนวน 2 ใบ และบ้านปางหมูจำนวน 1 ใบ ครกอัดน้ำมันแบบประยุกต์ที่บ้านปางหมู จำนวน 4 ใบ (สร้างเสร็จและทำการอัดได้แล้ว 2 ใบ และอยู่ในระหว่างกำลังดำเนินการ 2 ใบ) และครกอัดน้ำมันแบบประยุกต์ที่บ้านหมอกจำแป้ 1 ใบ

7. น้ำมันงาที่ผลิตได้ ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์

จากปัญหาและสาเหตุของปัญหาดังกล่าว กลุ่มเป้าหมายจึงได้กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. การอบรมทำปุ๋ยชีวภาพ และหารูปแบบการแปลงสาธิต
2. การทดลองทำแปลงสาธิต
3. การศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับการเสริมแนวคิดการทำการเกษตรแบบปลอดภัยเคมี การสร้างกลุ่มและเครือข่ายรวมถึงการพัฒนากลุ่มและเครือข่าย และการแปรรูปผลิตภัณฑ์
4. การสร้างและพัฒนากลุ่มและเครือข่าย
5. การประกันราคาผลผลิต
6. การรักษาคุณภาพน้ำมันงาที่ผลิตได้
7. การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ได้แก่ อาหารและยา มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
8. การตลาดโดยรักษาสตลาดเดิมไว้และแสวงหาตลาดใหม่

สำหรับประเด็นเรื่องต้นทุนค่าแรงงานที่สูงขึ้น เนื่องจากเกษตรกรผลิตเพื่อขายและการฟื้นฟูการลงแขก หรือเอามือกันเหมือนสมัยก่อน และการแก้ปัญหาเรื่องภาวะหนี้สินของเกษตรกร กลุ่มเป้าหมายประเมินว่าในช่วงนี้เป็นไปได้ยาก จึงจะทำกิจกรรมที่ทำได้ง่ายและมีความเป็นไปได้ก่อน ซึ่งจะดำเนินงานในช่วงที่ 2 และช่วงที่ 3 ในระยะต่อไป

3. การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้น

จากการทำวิจัยได้เกิดการเปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบที่เกิดขึ้นหลายประการไม่ว่าจะเป็นนักวิจัย เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย และการเกิดกลุ่มและเครือข่าย โดยเฉพาะที่นางนวิชัยได้มีการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัดเจน รวมทั้งเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายได้มีความตื่นตัว และตระหนักเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรมากขึ้น และการรวมตัวกันเป็นกลุ่มและเครือข่ายในการที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการแก้ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายดังมีรายละเอียดดังนี้

3.1 นักวิจัยได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง คือ

นางจันทร์ศรี สุธรรม

1. รู้จักตัวเองมากขึ้นว่าความสามารถของตนเองควรจะอยู่จุดไหน หรือจะทำบทบาทหน้าที่อะไรในงานวิจัย ซึ่งตนเองเหมาะในการปฏิบัติมากกว่า เช่น ทำกิจกรรมด้านการเกษตร

2. มีความกล้ามากขึ้น เช่น เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดเวทีได้หรือกล้าที่จะพูดคุยพบปะแลกเปลี่ยนกับคนในและนอกชุมชน
3. รู้จักเทคนิคการพูดคุย หรือสัมภาษณ์บุคคลในการเก็บข้อมูลที่แท้จริง
4. ได้เรียนรู้ประสบการณ์การทำงานใหม่ ๆ และบางเรื่องเป็นสิ่งที่ท้าทาย
5. มีความจริงจังกับงานที่รับผิดชอบมากขึ้น และได้ประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงและต่อเนื่อง
6. ทำให้เป็นคนตรงต่อเวลา โดยเฉพาะเมื่อมีการนัดหมาย

นางสาวจินตนา โพธิ์ทิพย์

1. ได้ฝึกความพยายาม และความอดทนในการทำงานมากขึ้นรวมถึงการจัดการอารมณ์ และความเครียดให้เหมาะสม
2. ทำให้ต้องกระตือรือร้นในการใฝ่รู้มากขึ้นกว่าเดิม แต่ต้องบริหารจัดการเวลาให้ดีกว่าเดิม จึงจะมีเวลาอ่านหนังสือมากขึ้น หรือไปค้นคว้าข้อมูลความรู้ทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเติมเต็มเรื่องราวที่กำลังทำอยู่ให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น
3. ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เช่น กระบวนการถอดองค์ความรู้ การวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูล รวมถึงการจัดเวทีคืนข้อมูลองค์ความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้วิเคราะห์ข้อมูล แต่มีบางประเด็นที่ยังไม่เข้าใจอย่างแท้จริง คงต้องได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงอีกหลาย ๆ ครั้ง จึงจะทำให้ตนเองมีความกระฉับกระเฉง และเกิดความมั่นใจที่จะทำงานวิจัยต่อไป
4. มีความเข้าใจและสามารถบริหารจัดการโครงการวิจัยทั้งระบบได้
5. ได้พัฒนาทักษะในการทำงานหลายด้าน เช่น การทำสื่อ การเขียนเอกสาร การจัดเวที การสัมภาษณ์เชิงลึกในการถอดองค์ความรู้ เป็นต้น
6. ได้รับความรู้และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มากมายทำให้ได้ปรับวิธีคิดของตนเอง โดยเฉพาะด้าน “เกษตรยั่งยืน”
7. มีความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น

3.2 เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย

การเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย อาจยังไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ได้มีการขยับบางเรื่องที่พอจะมองเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายได้มีความตื่นตัว และตระหนักเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการทำเกษตรมากขึ้น จากการสัมภาษณ์เกษตรกรบ้านปางหมู จำนวน 4 คน คือ นางพินิจ ปัญญา นางสุมิตร รุ่งกมลวิชัย นางกิ่งคำ ชูวงศ์ และนางเยาวเรศ วรสุเมธี พบว่า จากการที่เกษตรกรได้เข้าร่วมเวทีที่โครงการวิจัยจัดขึ้น ทำให้ได้ข้อ

คิดเกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี ซึ่งช่วยให้เกษตรกรได้รู้จักตนเองมากขึ้น อยากฟังตนเองมากขึ้น กล้าซักถาม หรือแสดงความคิดเห็นในเวที และทราบเรื่องราวที่เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่และปัญหาของคนในชุมชน ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรสนใจเฉพาะแต่เรื่องในครอบครัวของตนเองเท่านั้น นอกจากนี้มีเกษตรกรบางส่วนมีความมุ่งมั่นที่จะทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี จากการสัมภาษณ์เกษตรกรทั้ง 4 คนดังกล่าว และ สังเกตได้จากเกษตรกรของทั้ง 2 หมู่บ้าน จำนวน 4 คน ที่ได้ไปดูงานและเข้ารับการอบรมเรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพที่ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาหนองปากอ เมื่อวันที่ 16-17 มีนาคม 2547 จัดโดยเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้กลับมาทำน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมักชีวภาพไว้ในการทำการเกษตรในแปลงของตนเอง เพียงแต่ว่ายังไม่เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารอินทรีย์ในการทำการเกษตร

สำหรับกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้างป่างหมู่นั้น จากการที่สมาชิกได้มีเวทีพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่โครงการวิจัยจัดขึ้นทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบสถานการณ์การปลูกและการแปรรูปน้ำมันงา รวมถึงศักยภาพและปัญหาของการผลิตและการแปรรูป มีผลทำให้สมาชิกมีความเข้าใจกันมากขึ้นและอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม สังเกตได้จากการกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม บทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มและกำหนดผู้รับผิดชอบในการทำงานของกลุ่มที่ชัดเจนขึ้น

3.3 การเกิดกลุ่มและเครือข่าย

กลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ คือ กลุ่มผู้ปลูกทั้ง 2 หมู่บ้าน โดยเกษตรกรมีการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ กลุ่มเกิดขึ้นจากการจัดเวทีคืนข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้กระบวนการผลิตที่ปลอดสารเคมี และบทเรียนในการดำเนินงาน เมื่อวันที่ 24 และ 25 มกราคม 2547 เนื่องจากการตั้งกลุ่มอยู่ในช่วงแรกจึงยังไม่ได้มีการดำเนินการอะไร เพียงแต่อยู่ในขั้นตอนของการสร้างความเข้าใจเรื่องกลุ่มให้แก่สมาชิกกลุ่มเท่านั้น

การเกิดเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ปลูก 2 หมู่บ้าน และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยสมาชิกเครือข่ายมีการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เครือข่ายเกิดขึ้นจากการจัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้ และบทเรียนในการดำเนินงานเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2547 เนื่องจากการตั้งเครือข่ายอยู่ในช่วงแรก จึงยังไม่ได้มีการดำเนินการอะไรเพียงแต่อยู่ในขั้นตอนการสร้างความรู้ความเข้าใจ เรื่องเครือข่ายให้แก่สมาชิกเครือข่ายเท่านั้น

3.4 ด้านการมีส่วนร่วม

เทคนิควิธีการดึงเอากลุ่มเป้าหมายมามีส่วนร่วมในกิจกรรม

1. นักวิจัยเป็นคนในชุมชน ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนมากที่สุด เนื่องจากมีอาชีพเป็นเกษตรกร เป็นประธานกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีและมีบทบาทหน้าที่

สำคัญที่จะช่วยเหลือคนในชุมชน เช่น เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กรรมการกองทุนหมู่บ้าน เป็นที่ปรึกษาให้แก่คนในชุมชนด้านครอบครัว และเศรษฐกิจ ทำให้นักวิจัยมีความสัมพันธ์ที่ดีและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการวิจัย

2. การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณีและการพัฒนาชุมชน

3. นักวิจัยได้ทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมีเป็นตัวอย่างให้เกษตรกรในชุมชนได้เห็นจริงมาโดยตลอด เป็นระยะเวลาประมาณ 5 ปี ก่อนที่จะทำงานวิจัย และนักวิจัยได้มีบทบาทสำคัญที่เสริมสร้างแนวคิดการทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมีที่มีความเป็นไปได้สู่การปฏิบัติจริงให้แก่เกษตรกร หรือกลุ่มต่างๆ ในชุมชนมาโดยตลอด ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความศรัทธาและมีความเชื่อถือแก่นักวิจัย

4. มีผลประโยชน์ร่วมกันในกิจกรรมที่ร่วมกันทำ และยึดหลักการทำงานร่วมกันที่สำคัญ คือ มีความซื่อสัตย์ต่อกันในการทำงาน ให้ข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นจริงแก่ทีมงาน และหางานที่ทำมีปัญหาก็กว่ร่วมกันแก้ไข ซึ่งนักวิจัยได้ทำงานในลักษณะนี้มาโดยตลอด

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

4.1 นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายงานวิจัยยังไม่เข้าใจโครงการวิจัยที่ดำเนินการ และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำวิจัยมาก่อนและช่วงระยะเวลาในการสร้างความเข้าใจมีน้อยมาก เริ่มตั้งแต่การพัฒนาโครงการจนถึงช่วงการทำวิจัยจริง จึงทำให้มีปัญหา เช่น

4.1.1 บทบาทหน้าที่ของนักวิจัยที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ตั้งแต่แรกนักวิจัยไม่สามารถทำตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ได้ จึงต้องมีการปรับบทบาทหน้าที่ของนักวิจัยใหม่ตามความรู้ความสามารถ ความถนัด และประสบการณ์ของแต่ละคน ให้เป็นในลักษณะค่อยเรียนรู้การทำงานไปด้วยกัน

4.1.2 นักวิจัยขาดความรู้และทักษะในการทำงาน เช่น การเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดประชุม / จัดเวที การผลิตสื่อประกอบการจัดประชุม / จัดเวที เทคนิคในการจับประเด็น จดบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีคืนข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงาน

4.1.3 กลุ่มเป้าหมายงานวิจัยที่ไม่แน่นอน หรือมีการเปลี่ยนแปลงตลอด โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกงากล่าวคือ กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยในช่วงแรกของโครง

การกับช่วงหลังของโครงการไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน และกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยในช่วงหลังของโครงการกลับเป็นกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง

4.2 นักวิจัยโครงการวิจัยนี้จำนวน 2 คน เป็นนักวิจัยโครงการวิจัยการพัฒนาและส่งเสริมกลไกการจัดการองค์ความรู้ในการขับเคลื่อนประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งต้องทำวิจัยในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ประกอบกับนักวิจัยโครงการนี้มีอาชีพหลักที่แตกต่างกันมาก คือ เป็นเกษตรกร ค้าขาย และรับราชการ ทำให้มีเวลาร่วมที่ไม่ตรงกัน จึงทำให้นักวิจัยเกิดความเครียด และทำงานได้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4.3 ช่วงระยะเวลาการดำเนินงานของโครงการวิจัยตั้งแต่เดือน กันยายน จนถึงเดือน ธันวาคม 2546 รวม 4 เดือน เป็นช่วงระยะเวลาที่ตรงกันกับปฏิทินเกษตรกรรม และปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย กล่าวคือ

- เดือนกันยายน 2546 ตรงกับช่วงที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวและขายผลผลิตงา และงานทำบุญให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว หรือแสนซอมโกจา (ภาษาไทยใหญ่)
- เดือนตุลาคม 2546 ตรงกับงานวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทใหญ่ ได้แก่ ประเพณีออกพรรษา ดับไฟเทียน ปอยสงกรานต์ หรือกฐิน งานผ้าป่า งานศพ ฯลฯ
- เดือนพฤศจิกายน 2546 ตรงกับช่วงที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว ประเพณีทำบุญหล่ข้าวใหม่ หรือก่าบซอมอู (ภาษาไทยใหญ่) คือ เมื่อได้ผลผลิตข้าวใหม่นำมาไว้ที่ทุ่งฉางที่บ้านเรียบร้อยแล้วชาวบ้านจะทำบุญโดยนำข้าวใหม่ไปถวายพระ
- ธันวาคม 2546 การปลูกกระเทียม ถั่วเหลือง และถั่วลิสง

จึงมีผลทำให้ต้องขยายเวลาในการทำงานวิจัยออกไปอีก 3 เดือน และไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ครบตามที่ได้กำหนดแผนไว้

4.4 การดึงกลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยยังทำได้ไม่เต็มที่ โดยเฉพาะบ้างปangหมู เช่น การหาอาสาสมัครในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ยังมีจำนวนน้อยอยู่หรือคณะทำงานวิจัยของบ้านปางหมูได้ออกไปเนื่องจาก ไม่มีเวลาและไม่ชอบงานวิจัย หรือแกนนำที่เป็นตัวแทนของกลุ่มปลูกงาและกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ซึ่งมีจำนวนน้อยเช่นเดียวกัน เนื่องจากไม่ชอบแบบรับภาระ และไม่มีเวลา

4.5 การติดต่อสื่อสารกับคณะทำงานวิจัยบ้านในสอยมีความลำบาก

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะของทีมงานวิจัย

1. การพัฒนาโครงการวิจัยอาจต้องทำเข้มข้น และใช้ระยะเวลานานพอสมควรก่อนที่จะทำงานวิจัยจริงทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อม และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยไม่ว่าจะเป็น วิทยานิพนธ์ วัตถุประสงค์หรือกิจกรรมที่จะดำเนินการ และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้แก่ทีมงานวิจัย กลุ่มเป้าหมายงานวิจัยและเป็นการคัดกรองกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง
2. การสรรหาทีมงานวิจัย ควรเป็นบุคคลที่มีความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และโครงการวิจัยที่จะทำพอสมควร มีความสนใจ ใฝ่รู้ อดทน และเป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนจริง ๆ
3. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องอาศัยเวลานานพอสมควรในการเรียนรู้คงต้องเป็นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งทีมงานวิจัยและกลุ่มเป้าหมายต้องปรับตัวในการทำงานวิจัยมากพอสมควร
4. การทำงานวิจัยในช่วงแรกอาจจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมเห็นผลชัดเจนบ้าง แต่สอดคล้องและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการแก้ปัญหาเพื่อดึงดูดความสนใจและการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย
5. แผนกิจกรรมบางอย่าง เช่น การจัดเวทีต้องมีการปรับแผนและเลื่อนกิจกรรมออกไป เพื่อรอให้ทีมงานวิจัย และกลุ่มเป้าหมายเสร็จสิ้นภาระกิจทางด้านเกษตรกรรม หรือด้าน วัฒนธรรมประเพณีก่อนจึงจะดำเนินการได้ ทำให้ต้องขยายเวลาในการดำเนินงานตามโครงการวิจัยออกไป ซึ่งการกำหนดระยะเวลาในการทำกิจกรรมในช่วงต่อไป ควรกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานให้เหมาะสม คือ จำนวน 1 ปี เพื่อจะทำกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 86 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรที่ปลูกยา และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยเคมีบ้านปางหมู ดังนี้

หน่วยงาน	ประเด็นที่ควรส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกร
1. เกษตรอำเภอเมือง หรือ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรตำบล	<ol style="list-style-type: none"> 1. เสริมความรู้ และทักษะรวมถึงข้อมูลวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรแบบปลอดภัยเคมี 2. เป็นที่ปรึกษา หรือพี่เลี้ยงที่ใกล้ชิด และจริงใจกับเกษตรกรในการทำการเกษตรแบบปลอดภัยเคมี 3. งบประมาณสำหรับปัจจัยการผลิต หรือการเปลี่ยนแปลงทดลองสาธิตในการทำการเกษตรแบบปลอดภัยเคมีที่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร
2. องค์การบริหารส่วนตำบล	<ol style="list-style-type: none"> 1. สนับสนุนงบประมาณในรูปแบบกองทุนหมุนเวียน ให้แก่เกษตรกรเป็นทุนในการทำการเกษตรปลอดภัยเคมี หรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ของชุมชน 2. ส่งเสริมการตลาดสำหรับขายผลผลิตให้แก่เกษตรกร 3. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย และพัฒนากลุ่ม/เครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง
3. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด	มีความเข้าใจในกระบวนการผลิตน้ำมันงาที่ใช้ภูมิปัญญาไทยใหญ่อย่างลึกซึ้ง และให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของภูมิปัญญาในการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ คือ อาหารและยา หรือ อย.
4. สถานีอนามัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เผยแพร่ข้อมูลด้านสุขภาพ โดยเฉพาะผลการตรวจเลือดหาสารเคมีตกค้างและข้อมูลภาวะการเจ็บป่วยที่เกิดจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรให้เกษตรกรทราบและกระตุ้นให้เกษตรกร

	<p>ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในการทำการเกษตร</p> <p>2. ให้ความรู้เกี่ยวกับโทษ และพิษภัยของการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร และการป้องกันตนเองของเกษตรกรในการใช้สารเคมีในกลุ่มเกษตรกรที่ยังไม่สามารถ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีได้</p>
5. สำนักงานพัฒนาที่ดิน	<p>1. ให้ความรู้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงดิน โดยวิธีการที่ไม่ใช้สารเคมี</p> <p>2. การเก็บดินตรวจวิเคราะห์หาธาตุอาหารในดิน เพื่อประกอบการปรับปรุงดินในการปลูกพืชให้เหมาะสม</p>
6. สถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัยชุมชน	ขยายผลองค์ความรู้ โดยจัดทำหลักสูตร และจัดการเรียนรู้ให้แก่คนในท้องถิ่น
7. สำนักงานพาณิชย์จังหวัด	ให้ข้อมูลและความรู้เรื่องการจัดลิขสิทธิ์ หรือสิทธิบัตรที่เป็นภูมิปัญญา

ตารางที่ 86 แสดงข้อเสนอต่อแผนปฏิบัติการโครงการวิจัย ในระยะต่อไป

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
1. จัดอบรมเสริมแนวความคิด การทำเกษตรแบบปลอดภัย เคมี ให้ความรู้เทคนิควิธีการ ทำปุ๋ยชีวภาพ การกำหนด รายละเอียดในการทำแปลง สาธิตการปลูก และหาวิธี กำหนดประเด็นในการศึกษา ดูงานของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย	1. เพื่อเสริมสร้างแนวความคิด ทำเกษตร แบบปลอดภัยเคมี ให้เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย 2. เพื่อเสริมความรู้และ ทักษะในการทำปุ๋ยชีวภาพ สารป้องกันและกำจัดแมลง ศัตรูพืชที่เป็นสารชีวภาพให้ แก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย และสามารถนำไปใช้ในการ เกษตรของแต่ละฟาร์มได้ อย่างแท้จริง 3. เพื่อหารือ และกำหนดแนว ทางในการทำแปลง สาธิต การปลูกของเกษตรกรกลุ่ม เป้าหมาย 4. เพื่อหารือและกำหนด ประเด็นในการศึกษาดูงาน ของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย และคัดเลือกเกษตรกรไป ศึกษาดูงาน	1. จัดทำรายละเอียดกิจกรรมการ อบรมและเสนอขออนุมัติจากแหล่ง ทุน 2. ติดต่อประสานงานกับวิทยากร ในการกำหนดประเด็น/หัวข้อ และ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการ อบรม 3. ติดต่อประสานงานตัวแทน เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายในการจัด เตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และ อาหารในการจัดอบรม 4. ทำหนังสือเชิญและเชิญเกษตรกร กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมอบรม 5. จัดอบรม 6. ประเมินผลการอบรมหลังเสร็จ สิ้นการอบรม 7. ติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงานของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย ตามเป็นระยะๆ ในช่วงของการวิจัย	1. เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายได้รับการเสริม สร้างแนวความคิดการทำเกษตรปลอดภัยเคมี ซึ่ง นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการทำการ เกษตร แบบลดละเลิกการใช้สารเคมีในการ ทำเกษตรในที่สุด 2. เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีความรู้และ ทักษะในการทำปุ๋ยชีวภาพ สารป้องกันและ กำจัดแมลงศัตรูพืชที่เป็นสารเคมีชีวภาพ และนำไปใช้ในการเกษตรโดยเฉพาะการ ปลูกของแต่ละฟาร์ม 3. ได้แนวทางในการทำแปลงสาธิตการปลูก ของเกษตรกรและสามารถนำไป ปฏิบัติได้จริง 4. ได้ประเด็นในการศึกษาดูงานและได้ตัว แทนเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่จะไปศึกษาดู งานไปศึกษาดูงานไปวางแผน และติด ต่อสถานที่สำหรับการศึกษาดูงานในระยะ ต่อไป	1. เกษตรกรที่ผ่านการอ บรมมีความรู้ทักษะในการ ทำปุ๋ยชีวภาพและนำไปใช้ ในการทำเกษตรใน แปลงของตนเองร้อยละ 50 2. ได้แนวทางในการทำ แปลงสาธิตและเกษตรกร สามารถทำแปลงสาธิตได้ จริง 3. ได้ประเด็นในการไป ศึกษาดูงาน 4. เกษตรกรที่ผ่านการอ บรมมีความรู้ทักษะในการ ทำนํ้ายาเอนกประสงค์ และนำไปใช้ในชีวิต ประจำวันร้อยละ 50	

	5. เพื่อเสริมความรู้และทักษะในการทำน้ำยาเอนกประสงค์ เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า และสบู่เหลวให้ แก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริงซึ่งเป็นการลดรายจ่ายของเกษตรกร		5. เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทักษะในการทำน้ำยาเอนกประสงค์และนำไปใช้ประโยชน์จริงในชีวิตประจำวันซึ่งทำให้เป็นการลดรายจ่ายของเกษตรกร	
2.จัดประชุมทีมงานวิจัย คณะทำงานและกลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 หมู่บ้านเนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายใหม่	1. เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน	1. กำหนดประเด็นการประชุม และจัดทำวาระการประชุม	1. ทีมงานวิจัย คณะทำงานและเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจและชัดเจนในการทำงานร่วมกัน	1. มีการประชุมเตรียมการอย่างน้อย 3 ครั้ง
2.1 ประชุมเตรียมการก่อนทำวิจัยในระยะปฏิบัติการ	2. กำหนดแนวทางและแผนงานในการทำงานร่วมกัน	2. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ในการประชุม	2. ได้แนวทางและแผนงานในการทำงานร่วมกันที่สามารถปฏิบัติได้จริง	2. มีเอกสารรายงานการประชุม ทุกครั้งที่มีการประชุม
- ทีมงานวิจัยและคณะทำงาน 1 ครั้ง	3. เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และผู้รับผิดชอบในการทำงานที่ชัดเจน	3. ประสานงานนัดหมายทีมงานวิจัย คณะทำงานและเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย	3. สามารถกำหนดบทบาทหน้าที่และผู้รับผิดชอบในการทำงานที่ชัดเจน	3. มีการส่งเอกสารการประชุมให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง
- กลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายบ้านปางหมู 1 ครั้ง		4. จัดประชุม		4. มีผู้รับผิดชอบงานที่ชัดเจน ทำตามบทบาทหน้าที่ และสามารถติดตามงานได้
- กลุ่มเกษตรกรที่เป็นกลุ่ม		5. สรุปผลการประชุมและจัดทำเอกสารการประชุม		

เป้าหมายบ้านในสอย 1 ครั้ง					
กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
3. จัดประชุมประจำเดือน ทีมงานวิจัยและคณะทำงาน	1. เพื่อรายงานผลการปฏิบัติงาน ทำให้ทราบความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคในการวิจัยและหาแนวทางในการแก้ไขได้เหมาะสมและทันเวลา 2. ปรับแผนการทำงานเป็นระยะๆตามความเหมาะสมกับสถานการณ์จริง	1. กำหนดประเด็นการประชุมและจัดทำวาระการประชุม 2. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ในการประชุม 3. ประสานงานนัดหมายทีมงานวิจัยและคณะทำงาน 4. จัดประชุม 5. สรุปผลการประชุมและจัดทำเอกสารการประชุม	1. ทราบผลการปฏิบัติงานหรือความก้าวหน้าในการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำงานและสามารถหาแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสมและทันเวลา 2. ได้ปรับแผนการทำงาน	1. มีการประชุมทุกเดือน 2. มีเอกสารรายงานการประชุมทุกครั้ง 3. มีการส่งเอกสารการประชุมให้แก่งานวิจัยและคณะทำงานครบถ้วน	
4. การทำแปลงสาธิตการปลูกงาโดยทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์สูตรต่างๆ(เกษตรกรที่ทำแปลงสาธิต จำนวน 10	เพื่อให้เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกันทดลองทดสอบการใช้ปุ๋ยอินทรีย์สูตรต่างๆในการปลูกงาซึ่งเป็น	1. ประชุมเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทำแปลงสาธิต กำหนดแนวทางในการทำแปลงสาธิตสรรหาเกษตรกรที่จะ	1. เกษตรกรได้เรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการทำแปลงสาธิตการปลูกงาตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง	1. เกษตรกรที่สมัครใจทำแปลงสาธิตตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการจำนวน 10 คน	

คน ได้แก่ เกษตรกรบ้านปาง หมู 4 คน และบ้านในสอย 6 คน	การปฏิบัติจริงในพื้นที่โดย ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วม กันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ กระบวนการ	ทำแปลงสาธิตด้วยความสมัครใจ และกำหนดพื้นที่ 2. กำหนดสูตรปุ๋ย จัดหาวัสดุ อุปกรณ์และทำปุ๋ยชีวภาพสูตรต่างๆ เพื่อใช้ในการทำแปลงสาธิต 3. ประชุมชี้แจงเกษตรกรกลุ่มเป้า หมายทั้ง 2 หมู่บ้านเกี่ยวกับราย ละเอียดในการทำแปลงสาธิตตั้งแต่ เริ่มต้นจนจบกระบวนการ 4. เตรียมพื้นที่แปลงสาธิตการปลูก 5. ดำเนินการทำแปลงสาธิตฯ 6. สมาชิกกลุ่มผู้ปลูกมาร่วมกันดู แลรักษา สังเกต เก็บและบันทึกข้อ มูลในแปลงสาธิตและแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทุก 1 เดือน 7. รวบรวม สรุปข้อมูลที่ได้จากการ ทดสอบและประเมินผลการทำ แปลงสาธิต	2. เกษตรกรได้มีโอกาสทดลองทำซึ่งเป็น การค้นหาทางเลือกการปลูกที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และทำให้ เกษตรกรมีความมั่นใจเกี่ยวกับการปลูกงาที่ ปลอดภัยและมี	2. มีข้อมูลที่ได้จากการ ทำแปลงสาธิตของทั้ง 2 หมู่บ้าน
5. จัดเวทีสรุปผลและแลกเปลี่ยน เรียนรู้การทำแปลงสาธิต ของเกษตรกรทั้ง 2 หมู่บ้าน 5.1 จัดเวทีแยกหมู่บ้านฯละ	เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จาก แปลงสาธิตให้เกษตรกรทราบ และมีการแลกเปลี่ยน วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน	1. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทำ แปลงสาธิตและจัดทำสื่อสำหรับนำ เสนอในเวที 2. จัดเตรียมเอกสาร	1. มีข้อมูลที่ได้จากแปลงสาธิตทั้ง 2 หมู่ บ้านสำหรับใช้ในการนำเสนอและเกษตรกร มีการแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน 2. ได้ข้อสรุปทางเลือกในการปลูกงาที่	1. มีการจัดเวทีอย่างน้อย 2 ครั้ง 2. ได้ทางเลือกที่เหมาะสม สำหรับการปลูกงาใน

1 ครั้ง	5.2 จัดเวทีในภาพรวมของ 2 หมู่บ้าน		3. กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมเวทีและเชิญเข้าร่วมเวที 4. เตรียมทีมงาน 5. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ 6. เตรียมวัสดุอุปกรณ์เอกสารและสถานที่ 7. จัดเวทีให้กลุ่มเป้าหมายได้นำเสนอข้อมูลจากการทำแปลงสาธิต มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นต่อผลที่ได้จากการทดสอบและสรุปทางเลือกในการปลูกยางที่เหมาะสม 8. สรุปผลการจัดเวทีและจัดทำเอกสาร	3. กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมเวทีและเชิญเข้าร่วมเวที 4. เตรียมทีมงาน 5. กำหนดระยะเวลาและสถานที่ 6. เตรียมวัสดุอุปกรณ์เอกสารและสถานที่ 7. จัดเวทีให้กลุ่มเป้าหมายได้นำเสนอข้อมูลจากการทำแปลงสาธิต มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นต่อผลที่ได้จากการทดสอบและสรุปทางเลือกในการปลูกยางที่เหมาะสม 8. สรุปผลการจัดเวทีและจัดทำเอกสาร	เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง	พื้นที่ทั้ง 2 หมู่บ้าน
6. การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนกับแหล่งที่ทำการเกษตรแบบปลอดสารเคมี การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาด การสร้างและพัฒนา กลุ่มและเครือข่าย ภายนอก จังหวัด (กลุ่มเป้าหมายที่จะไปศึกษาดูงานจำนวน 20	เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกยางและกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเห็นตัวอย่างของจริงในการทำเกษตรทางเลือก การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาด การสร้างและพัฒนากลุ่มและเครือข่าย ภายนอก จังหวัด (กลุ่มเป้าหมายที่จะไปศึกษาดูงานจำนวน 20	เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกยางและกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเห็นตัวอย่างของจริงในการทำเกษตรทางเลือก การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาด การสร้างและพัฒนากลุ่มและเครือข่าย ภายนอก จังหวัด (กลุ่มเป้าหมายที่จะไปศึกษาดูงานจำนวน 20	1. จัดประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อหารือ และกำหนดประเด็นในการศึกษาดูงานและคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายไปศึกษาดูงาน 2. ติดตามประสานงานกับเจ้าของพื้นที่ที่จะไปศึกษาดูงาน 3. เตรียมกลุ่มเป้าหมายที่จะไปศึกษาดูงาน	1. กลุ่มเป้าหมายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและเห็นของจริงของพื้นที่ไปศึกษาดูงานทำให้เกิดความมั่นใจ 2. กลุ่มเป้าหมายได้ปรับแนวคิดการทำงานเกษตรและมีพฤติกรรมลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในที่สุด 3. กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่		1. เกษตรกรผู้ปลูกยางมีพฤติกรรมลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร อย่างน้อย 3 คน 2. สามารถกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีสามารถจัดการและหาตลาดได้อย่างน้อย

คน)	เครือข่าย	4. ติดต่อสถานพหุภาษาที่จะไปศึกษาดูงานและทำประกันชีวิต	4. ติดต่อยานพหุภาษาที่จะไปศึกษาดูงานและทำประกันชีวิต	ได้รับนำมาปรับใช้ในการปรับปรุงและการตลาดของกลุ่มได้	1 คน	
		5. พากลุ่มเป้าหมายไปศึกษาดูงานและเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความรู้	5. พากลุ่มเป้าหมายไปศึกษาดูงานและเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความรู้	4. กลุ่มเป้าหมายได้แนวทางในการพัฒนากลุ่มและเครือข่ายของตนเอง		
		6. สรุปผลการศึกษาดูงาน	6. สรุปผลการศึกษาดูงาน			ระยะเวลา
กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด		
7. การสร้างและพัฒนา กลุ่ม/เครือข่าย	เพื่อส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกยางทั้ง 2 หมู่บ้านกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์และเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งขึ้น	1. การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนกับแหล่งที่มีความรู้และประสบการณ์ในการสร้างและพัฒนาในกลุ่มเครือข่าย 2. กำหนดโครงสร้างแกนนำและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มและเครือข่ายที่เป็นรูปธรรมชัดเจน 3. มีการประชุมกลุ่มและเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง 4. มีการทำกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง 5. สรุปและประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มและเครือข่าย	กลุ่มผู้ปลูกยางทั้ง 2 หมู่บ้าน กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์และเครือข่ายได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนากลุ่มและเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง	กลุ่มผู้ปลูกยางกลุ่มแปรรูปและเครือข่ายทั้ง 2 กลุ่มมีความเข้มแข็งด้านผู้นำการบริหารจัดการกลุ่มและทำกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง		
8. การประกันราคาผลผลิต	เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกยางซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเกิดความ	เกษตรกรผู้ปลูกยางและกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกำหนดข้อตกลง	มีตลาดรองรับผลผลิตที่ปลอดสารเคมีของกลุ่มผลิตและผลผลิตมีราคาที่เหมาะสม	มีการประกันราคาผลผลิตเกิดขึ้นจริงและเป็นธรรม		

	มั่นใจว่ามีตลาดรองรับผลผลิตงาที่ปลอดภัยและมีผลผลิตที่มีราคาที่เหมาะสม	ร่วมกันที่จะให้มีการประกันราคาผลผลิตในฤดูกาลปีพ.ศ. 2547 ในการจัดประชุมเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2547	2.ผู้ผลิตวัตถุดิบต้องรอจนเอาวัสดุหรือสิ่งแปลกปลอมที่ปนมากับเมล็ดงาออกให้หมดมีการจดชื่อผู้ผลิตที่กระสอบงาและมีการส่งตรวจหาสารเคมีตกค้างในผลผลิต	ทั้ง 2 ฝ่ายตามที่กลุ่มผลิตและกลุ่มแปรรูปได้ตกลงกันไว้	
กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
9. การรักษาคุณภาพน้ำมันงาที่ผลิตได้จากทุกแหล่งผลิตของกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยบ้านปางหมู	เพื่อรักษาตลาดน้ำมันงาของกลุ่ม	ผู้ผลิตน้ำมันงาผลิตตามกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนเหมือนกันโดยผู้ทางที่هندسืพและอีดน้ำมันจนเกได้ทรวมถึงการรักษาความสะอาดในกระบวนการผลิต	น้ำมันงาที่ผลิตได้จากทุกแหล่งผลิตของกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรมีคุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน	น้ำมันงาที่ผลิตได้มีคุณภาพ คือ มีสีเหลืองเข้ม ใส ไม่มีตะกอนมีกลิ่นหอมงา และเก็บไว้ได้เป็นระยะเวลานานประมาณ 1 ปีขึ้นไป	
10. การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์อาหารและยา หรือ สุข	เพื่อรับรองความปลอดภัยของน้ำมันงาที่ผลิตได้	1. ผู้ผลิตน้ำมันงาขึ้นแสดงความจำนงขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์คืออาหารและยาที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด 2. เจ้าหน้าที่ตรวจสถานที่ผลิตน้ำมันและให้คำแนะนำในการปรับปรุง	สถานที่ผลิตน้ำมันงาโดยใช้ครกอีต๋นน้ำมันแบบประยุกต์ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์คืออาหารและยา	ผู้ผลิตน้ำมันงาในกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยเคมีได้รับการรับรองมาตรฐานคืออาหารและยาหรือ อย. อย่างน้อย 1 แห่ง	

		สถานประกอบการตามเกณฑ์มาตรฐานของ อย. 3. ผู้ผลิตน้ำมันปรับปรุงตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่จนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน 4. เจ้าหน้าที่ที่ตรวจประเมินซ้ำและให้การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ โดยออกไปอนุญาตให้แก่สถานประกอบการ		
11. จัดเวทีสรุปบทเรียนและเผยแพร่ผลการทักวักวิจัย	1. เพื่อสรุปบทเรียนของการทักวักว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยหรือไม่ 2. เพื่อเผยแพร่ผลการทำวิจัยสู่สาธารณะให้รับรู้ในวงกว้าง	1. รวบรวมข้อมูลบทเรียนที่ได้จากการทักวักและจัดทำสื่อสำหรับนำเสนอในเวที 2. จัดเตรียมเอกสาร 3. จัดทำกำหนดการการจัดเวที 4. กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมเวทีและเชิญเข้าร่วมเวที 5. เตรียมทีมงาน 6. กำหนดระยะเวลาสถานที่ 7. เตรียมวัสดุอุปกรณ์เอกสารและสถานที่ 8. จัดเวที	1. ได้ประเมินผลการทักวักตามวัตถุประสงค์ของโครงการ 2. ชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายได้รับรู้รับทราบผลงานวิจัย	1. มีบทเรียนที่เกิดจากการปฏิบัติจริงและแต่ละพื้นที่สามารถนำไปใช้ได้ 2. ชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายได้รับรู้รับทราบผลงานวิจัย

12. จัดทำเอกสารรายงานความก้าวหน้าในการทำวิจัย	เพื่อรายงานความก้าวหน้าในการทำการวิจัยให้แหล่งทุนทราบ	สรุปผลการจัดเวทีและจัดทำเอกสาร 1. กำหนดเค้าโครงเรื่องเอกสาร 2. รวบรวมข้อมูลรายงานและตรวจสอบข้อมูล 3. เขียนรายงานความก้าวหน้า 4. พิมพ์เอกสาร ตรวจสอบ Node จังหวะ ฉบับ ส่งให้ผู้ประสาน Node จังหวัด พิจารณา ทำการแก้ไขเข้าเล่ม และ ส่งให้แหล่งทุนต่อไป	ได้เอกสารรายงานความก้าวหน้าในการทำวิจัยที่เป็นประโยชน์สำหรับใช้เผยแพร่ต่อไป	มีเอกสารรายงานความก้าวหน้าที่ผ่านความเห็นชอบจากแหล่งทุน	
กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ/ขั้นตอน	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ตัวชี้วัด	ระยะเวลา
13. จัดทำเอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	เพื่อรายงานผลในการทำการวิจัยให้แหล่งทุนทราบ	1. กำหนดเค้าโครงเรื่องเอกสาร 2. รวบรวมข้อมูลรายงานและตรวจสอบข้อมูล 3. เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ 4. พิมพ์เอกสาร ตรวจสอบต้นฉบับ ส่งให้ผู้ประสานงาน Node จังหวัด พิจารณาทำการแก้ไขเข้าเล่มและส่ง ให้แหล่งทุนต่อไป	ได้เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่เป็นประโยชน์สำหรับใช้เผยแพร่ต่อไป	มีเอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากแหล่งทุน	

บรรณานุกรม

กนกวรรณ พรหมตัน และ ถาวร ศรีภักดี. น้ำมันงา ภูมิปัญญาท้องถิ่นของดีเมืองสามหมอก.

วารสารส่งเสริมการเกษตรปีที่ 33 ฉบับที่ 176 กันยายน. กรุงเทพฯ : บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, 2545.

คมสัน หุตะแพทย์ และกำพล กาหลง. มากคุณค่า น้ำมันงา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทแอดมี พรินติ้ง จำกัด , 2546.

ทวีศักดิ์ เตชะโกเมนทร์ สุทัต ปินตาเสน และอดุลย์ ชัดสีใส. งาพืชไร่ที่มีคุณค่า. เอกสารประกอบการ
สาธิตการสกัดน้ำมันงาแบบพื้นบ้านแม่ฮ่องสอน งานมหกรรมเทคโนโลยีการเกษตรอีสาน วันที่ 16
สิงหาคม 2543 ณ ศูนย์วิจัยพืชไร่ขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพืชไร่ขอนแก่น, 2543.

ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน. แมลงศัตรูผักกับการป้องกันและกำจัดโดยไม่ใช้สารเคมี (ไรขาว).
วารสารเกษตรกรรมธรรมชาติ ฉบับที่ 10/2544. กรุงเทพฯ : บริษัทฐานการพิมพ์จำกัด, 2544.

ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการจัดการ
ทรัพยากร. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นพบุรีการพิมพ์, 2544.

สรศักดิ์ มณีขาว . งา . พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , 2537.

สุรัชย์ พิศไหว. เอกสารบรรยายสรุปหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) บ้านในสอย หมู่ที่ 4
ตำบลปางหมู. แม่ฮ่องสอน , 2545.

สุนภา กันทะมา ชัชฎาพร มีศรี และอุมาพร วิราชะ. การศึกษาหาสาเหตุและแนวทางในการลดค่าของ
กรดในน้ำมันงาที่ผลิตโดยวิธีการอัดงา. เอกสารประกอบการประกวดโครงงานวิทยาศาสตร์ระดับประเทศ
เนื่องในงานการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 20-22 ตุลาคม 2546
ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. แม่ฮ่องสอน : โรงเรียนห้องสอนศึกษา, 2546.

หยาดฝน ธิญชิติกานต์. “อัดงา” การสกัดน้ำมันงาแบบพื้นบ้านชาวไทยใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
วารสารกรีนเนท ปีที่ 3 ฉบับที่ 9 ตุลาคม. กรุงเทพฯ : บริษัท ทีซีจี พรินติ้ง จำกัด , 2543.

หวังสุข (เขียน) มานิสรา ธีระวัฒน์สกุล และศิริพงษ์ คุ่มภัย (แปล). การใช้งาในการรักษาโรคของแพทย์
จีน. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษสัมมนาเชิงปฏิบัติการวิจัยงา ครั้งที่ 7 วันที่ 20-22 สิงหาคม 2539
ณ โรงแรมลายทอง จังหวัดอุบลราชธานี : กรมวิชาการเกษตร , 2545.

อุดร วงษ์ทับทิม และคณะ. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. รายงานความก้าวหน้างานวิจัย ฉบับที่ 1 : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) , ตุลาคม 2544.

-----, งา : เมล็ดพืชที่มีคุณค่าน่าสนใจ. Info @ Green-X.com หรือ www.Green-X.com - \products/coolproduct 1.htm:\products/cool product1.htm

-----, ฐานความรู้ด้านพืช กรมวิชาการเกษตร . สถานการณ์การผลิตและการตลาด วันที่ 17 กันยายน. http : www.doa.go.th/data-doa/SESAMI/1 stat/st 02.htm : กรมวิชาการเกษตร , 2546.

-----, ฐานความรู้ด้านพืช กรมวิชาการเกษตร. เทคโนโลยีการผลิต วันที่ 17 กันยายน. http ://www.doa.go.th/data-doa/SESAMI/4 tech/tec01.htm :กรมวิชาการเกษตร , 2546.

-----, ผลงานวิชาการประจำปี 2544 เล่มที่ 1 พืชไร่ตระกูลถั่วและพืชไร่น้ำมัน. กรุงเทพฯ . ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด , 2544.

-----, รายงานการปฏิบัติงานโครงการเรียนรู้ร่วมกันสรรค์สร้างชุมชน ณ ตำบลปางหมู . แม่ฮ่องสอน : ทบวงมหาวิทยาลัย และสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ , 2545.

-----, เอกสารข้อมูลทั่วไปบ้านในสอย . แม่ฮ่องสอน : สถานีอนามัยบ้านในสอย.

-----, เอกสารเผยแพร่งาดำ และผลิตภัณฑ์จากงาดำ . แม่ฮ่องสอน : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน , 2543.

-----, เอกสารร่างกระบวนการถอดองค์ความรู้สู่สังคมไทยจากเวทีวันที่ 3-4 กรกฎาคม 2546 : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

-----, เอกสารสรุปบัญชี 1 กลุ่มประชากร และชาติพันธุ์ของประชากร เดือนกรกฎาคม ถึง เดือนกันยายน. แม่ฮ่องสอน : สถานีอนามัยปางหมู , 2546.

-----, เอกสารสรุปบัญชี 1 กลุ่มประชากร และชาติพันธุ์ของประชากร เดือนกรกฎาคม ถึง เดือนกันยายน. แม่ฮ่องสอน : สถานีอนามัยบ้านในสอย , 2546.

ประวัตินักวิจัย คนที่ 1

ชื่อ นางสาวสุดาณี คำดี

อายุ 47 ปี

เกิดเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2500

สัญชาติ ไทย

ศาสนา พุทธ

ที่อยู่/ที่ติดต่อ 255/1 หมู่ที่ 1 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน 58000

โทรศัพท์ : ที่ทำงาน 0-5361-2543 มือถือ 09-5575420

การศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ปกศ.สูง)
เอกพลศึกษา วิทยาลัยพลศึกษาเชียงใหม่

อาชีพ นักพัฒนาอิสระ

ประสบการณ์การทำงาน

- ปี 2524 – 2529 ทำงานเป็นครูอาสาสมัครเดินสอน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ปี 2529 – 2530 ทำงานกับโครงการพัฒนาชนบทจังหวัดแม่ฮ่องสอน (เรดบาน่า)
- ปี 2531-2532 ทำงานกับโครงการชุมชนวิจัย สถาบันปรีดี พนมยงค์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- ปี 2533 – 2538 เป็นผู้ประสานงานโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มและชุมชน ส่งเสริมการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ
- ปี 2539 – 2543 เป็นสมาชิก อบต.ปางหมู (เลขานุการและกรรมการบริหาร) บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ปี 2539 – ปัจจุบัน รวบรวม ภาววัตถุ ปลอดสารเคมีจากกลุ่มเกษตรกรมาจำหน่ายให้กับตลาดในเครือข่ายตลาดสีเขียว ในต่างจังหวัดและเสนอขายทั่วประเทศ
- ปี 2546 – ปัจจุบัน ประธานเครือข่ายเกษตรกรทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประวัตินักวิจัย คนที่ 2

ชื่อ นางสาวจินตนา โพธิ์ทิพย์

อายุ 40 ปี **เกิดเมื่อวันที่** 25 ตุลาคม 2507

สัญชาติ ไทย **ศาสนา** พุทธ

ที่อยู่/ที่ติดต่อ โรงพยาบาลศรีสังวาลย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน
101 ถนนสิงหนาทบำรุง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน 58000

โทรศัพท์ : ที่ทำงาน 0-5362-0731-2 / 0-5361-1378 /

0-5361-1398 ต่อ 5017 มือถือ 09-9508604

การศึกษา ปริญญาตรี วิทยาลัยบรมราชชนนีลำปาง

อาชีพ พยาบาลวิชาชีพ 7 โรงพยาบาลศรีสังวาลย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ระยะเวลาในการทำงาน 17 ปี

ประสบการณ์การทำงาน

- ที่ปรึกษาชมรมเพื่อนเตือนเพื่อนโรงเรียนห้องสอนศึกษา ปี 2541 จนถึงปัจจุบัน
- พี่เลี้ยงอาสาสมัครสาธารณสุขในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2543 ถึง ปัจจุบัน
- วิทยากรป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2546
- เป็นสมาชิกเครือข่ายนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2539-2541

ประวัตินักวิจัย คนที่ 3

ชื่อ นางจันทร์ศรี สุธรรม

อายุ 44 ปี **เกิดเมื่อวันที่** 18 เมษายน 2503

สัญชาติ ไทย **ศาสนา** พุทธ

ที่อยู่/ที่ติดต่อ 118/2 หมู่ที่ 1 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน 58000 โทรศัพท์ 0-5361-3106

การศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 จากโรงเรียนชุมชนบ้าน
ปางหมู

อาชีพ เกษตรกร

ประสบการณ์การทำงาน

- 2536 - 2540 เหรียญกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมู
- 2540 – 2547 เหรียญกอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน
- 2542 – 2547 ประธานกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดสารเคมีบ้านปางหมู
- 2544 – 2546 กรรมการประชาคมหมู่บ้านปางหมู
- 2545 – 2547 กรรมการกองทุนหมู่บ้าน
- 2545 – 2547 กรรมการเครือข่ายเกษตรทางเลือกจังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทบาท/ผลงานเด่น

- เป็นตัวแทนชุมชนในการวางแผนงานด้านการพัฒนาและร่วมเสนอโครงการต่างๆ ในหมู่บ้านสู่ อบต.
- นำความรู้ด้านการพัฒนาอาชีพ ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติมาถ่ายทอดแนะนำให้สมาชิกกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านให้เข้าใจการผลิต , การเก็บรักษาวัตถุดิบที่จะนำมาแปรรูป เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตของตนเองให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และได้รับคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปี 2545

ทีมงาน Node แม่ฮ่องสอน (ทีมพี่เลี้ยง)

1. นางสาวอรุณี เวียงแสง	ผู้ประสานงาน
2. นายธนันชัย มุ่งจิต	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
3. นางสาวสุทธิลักษณ์ มงคลทรัพย์	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
4. นางสาววาสนา ไสส่วง	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน

สถานที่ติดต่อ ศาลากลางจังหวัด ชั้น 4 ห้องราชการรวมพิทักษ์ ถนนขุนลุมประพาส ตำบลปางหมู

อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 58000 โทร. 0-5361-4165 หรือ 09-8503389

โทรสาร 0-5361-4165

E-mail : arunee 98@hotmail.com

Website : www.geocities.com/machongson_node

แนวคำถามในการเก็บข้อมูล การปลูกยางของเกษตรกร

● ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ.....สกุล.....

อายุ.....ปี

จบการศึกษาสูงสุด.....ที่อยู่ บ้านเลขที่.....ชื่อหมู่บ้าน ☐ ปางหมู

☐ ในซอย หมู่ที่ ☐ 1 ☐ 4 ต.ปางหมู เป็นสมาชิกกลุ่มใด ☐ กลุ่มปลูกยาง ☐ กลุ่มแปรรูป

☐ กลุ่มแม่บ้าน ☐ อื่นๆ ระบุ.....

☐ ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใด

● ข้อมูลเรื่องการเพาะปลูก

1. ท่านปลูก พืชหลัก ชนิดใดบ้าง

☐ ข้าว ☐ ถั่วเหลือง ☐ กระเทียม ☐ งา ☐ ถั่วลิสง

☐ อื่นๆ โปรดระบุชนิดพืชที่ปลูก.....

☐ ปลูกพืชชนิดนี้เพราะอะไร.....

2. พื้นที่เพาะปลูกของท่านมีขนาดพื้นที่ เท่าใด.....ไร่.....งาน

☐ เป็นของตนเอง ☐ เช่า ☐ รับจ้าง

3. ท่านปลูกยางมาเป็นเวลา.....ปี, ขนาดพื้นที่ปลูก.....ไร่.....งาน

☐ เป็นพื้นที่ใหม่ ปลูกปีแรก ☐ เป็นพื้นที่เก่าปี

☐ ปลูกยางชนิดเดียว ☐ ปลูกพืชชนิดอื่นด้วยในพื้นที่เดียวกัน / พืชที่ปลูก

ได้แก่ 3.1 ☐ ข้าว / ระยะเวลาที่ปลูก เดือนอะไรถึงเดือนอะไร.....

☐ ใช้น้ำ / ยา ☐ ไม่ใช้น้ำ / ยา

3.2 ☐ ถั่วเหลือง / ระยะเวลาที่ปลูก เดือนอะไรถึงเดือนอะไร.....

☐ ใช้น้ำ / ยา ☐ ไม่ใช้น้ำ / ยา

- 3.3 ☐ ถั่วลิสง / ระยะเวลาที่ปลูก เดือนอะไรถึงเดือนอะไร.....
☐ ใช้น้ำ / ยา ☐ ไม่ใช้น้ำ / ยา
- 1.4 ☐ อื่นๆ ระบุพืชที่ปลูก...../ระยะเวลาที่ปลูกเดือนอะไรถึงเดือนอะไร
..... ใช้น้ำ ☐ ยา ☐ ไม่ ☐ ยา / ยา
4. เมล็ดพันธุ์ที่ได้มาจาก แหล่งใด.....
/ในปี 2546 ท่านใช้จำนวนเมล็ดพันธุ์ในการปลูก จำนวน.....ลิตร
5. วิธีการเก็บรักษาพันธุ์ฯ ทำอย่างไร.....
.....
.....
6. พันธุ์ที่ปลูกแล้วให้ผลผลิตดี และทนทานต่อโรค และแมลงศัตรูพืช (ที่นิยมปลูก) คือ
☐ งาดำ ☐ งาขาว ☐ งาแดง ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....
.....
7. โรคของงาที่พบบ่อย คืออะไร
- 7.1เกิดจากสาเหตุอะไร.....
ท่านมีวิธีการป้องกันหรือดูแลรักษาอย่างไร.....
.....
- 7.2เกิดจากสาเหตุอะไร.....
ท่านมีวิธีการป้องกันหรือดูแลรักษาอย่างไร.....
.....
- 7.3เกิดจากสาเหตุอะไร.....
ท่านมีวิธีการป้องกันหรือดูแลรักษาอย่างไร.....
.....
- 7.4เกิดจากสาเหตุอะไร.....
ท่านมีวิธีการป้องกันหรือดูแลรักษาอย่างไร.....
.....
8. แมลงศัตรูของงาที่พบบ่อย คืออะไร
- 8.1ท่านมีวิธีการป้องกัน หรือกำจัดอย่างไร.....
.....

8.2ท่านมีวิธีการป้องกัน หรือกำจัดอย่างไร.....

8.3ท่านมีวิธีการป้องกัน หรือกำจัดอย่างไร.....

9. ท่านใช้ยาฆ่าหญ้า หรือสารเคมีในการปลูกงา หรือไม่

9.1 ยาฆ่าหญ้า ☐ ใช้ ☐ ไม่ใช้, ถ้าใช้ใช้ช่วงใดของการปลูกงา

☐ ก่อนปลูก ☐ ระหว่างปลูก, แหล่งที่ซื้อ.....

จำนวนเงินที่ซื้อ.....บาท, ประเภทยาที่ใช้คือ.....

ปริมาณที่ใช้.....ระยะเวลาที่ใช้.....

วิธีที่ใช้.....

9.2 ปุ๋ยเคมี ☐ ใช้ ☐ ไม่ใช้, ถ้าใช้ใช้ช่วงใดของการปลูกงา

☐ ก่อนปลูก ☐ ระหว่างปลูก, แหล่งที่ซื้อ.....

จำนวนเงินที่ซื้อ.....บาท, ประเภทยาที่ใช้คือ.....

ปริมาณที่ใช้.....ระยะเวลาที่ใช้.....

วิธีที่ใช้.....

10. ท่านใช้ปุ๋ย หรือสารกำจัดศัตรูพืช หรือโรคพืช ที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติ หรือไม่

☐ ใช้ ถ้าใช้ๆ อะไรโปรดระบุ.....

ระยะเวลาที่ใช้.....ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร.....

☐ ไม่ใช้ เพราะอะไร

11. ปริมาณผลผลิตงาที่ปลูกได้ในแต่ละปี เป็นจำนวนประมาณเท่าใด และราคาขายถึงละ เท่าไหร่

☐ ปี 2544 ปลูก.....ไร่ ผลผลิต.....ถึง, ราคาขายขายถึงละ.....

บาท

รวมรายได้.....บาท / ขายผลผลิตให้ใคร.....

☐ ปี 2545 ปลูก.....ไร่ ผลผลิต.....ถึง, ราคาขายขายถึงละ.....

บาท

รวมรายได้.....บาท / ขายผลผลิตให้ใคร.....

☐ ปี 2546 ปลูก.....ไร่ ผลผลิต.....ถึง , ราคาขายขายถึงละ.....

บาท

รวมรายได้.....บาท / ขายผลผลิตให้ใคร.....

12. ต้นทุนในการปลูก (ปี 2546) มีดังนี้

1. ค่าพันธุ์.....เป็นเงิน.....บาท

ค่าแรงงาน **เป็นเงิน.....บาท**

1. ค่าตัดไม้.....เป็นเงิน.....บาท

2. ค่าเพียวถาง (เก็บเศษไม้ / ตอไม้).....เป็นเงิน.....บาท

3. ค่าตัดหญ้า.....เป็นเงิน.....บาท

4. ค่าขุดสวน.....เป็นเงิน.....บาท

5. ค่าไถ.....เป็นเงิน.....บาท

6. ค่าหว่าน (ป่น) งบ.....เป็นเงิน.....บาท

7. ค่าหายหญ้า.....เป็นเงิน.....บาท

8. ค่าเอาเครือ.....เป็นเงิน.....บาท

9. ค่าตัด (ตัด) งบ.....เป็นเงิน.....บาท

10. ค่ามัดงา.....เป็นเงิน.....บาท

11. ค่าต่อโยง.....เป็นเงิน.....บาท

12. ค่าหาบงา.....เป็นเงิน.....บาท

ค่าสารอินทรีย์ **เป็นเงิน.....บาท**

13. ปุ๋ยชีวภาพ.....เป็นเงิน.....บาท

14. สารขับไล่แมลง.....เป็นเงิน.....บาท

15. อื่นๆ (ระบุ).....เป็นเงิน.....บาท

ค่าใช้จ่ายอื่นๆ **เป็นเงิน.....บาท**

16.เป็นเงิน.....บาท

17.เป็นเงิน.....บาท

18.เป็นเงิน.....บาท

19.เป็นเงิน.....บาท

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น.....บาท

13. ท่านพบปัญหาอะไรมากที่สุดในการปลูกงา ขอให้เรียงตามลำดับความสำคัญ จากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด

19.1 ปัญหาคือ.....

ท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร.....

19.2 ปัญหาคือ.....

ท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร.....

19.3 ปัญหาคือ.....

ท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร.....

3.4 ปัญหาคือ.....

ท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร.....

3.5 ปัญหาคือ.....

ท่านมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร.....

14. ท่านมีหนี้สิน หรือไม่ ☐ ไม่มี

☐ มี / รวมทั้งสินจำนวนประมาณบาท

สาเหตุที่เป็นหนี้

1.จำนวน.....บาท

2.จำนวน.....บาท

3.จำนวน.....บาท

4.จำนวน.....บาท

5.จำนวน.....บาท

6.จำนวน.....บาท

ท่านเป็นหนี้กับแหล่งเงินกู้ใด

1. ☐ ธกส.จำนวนประมาณ.....บาท

2. ☐ ญาติพี่น้องจำนวนประมาณ.....บาท

3. ☐ นายทุนจำนวนประมาณ.....บาท

4.นอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูงจำนวนประมาณ.....บาท

☐

5. ☐ กองทุน 1 ล้านบาท จำนวนประมาณ.....บาท
6. ☐ กองทุนออมทรัพย์สัจจะ จำนวนประมาณ.....บาท
7. ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ , รวมจำนวน.....บาท
- 7.1จำนวนประมาณ.....บาท
- 7.2จำนวนประมาณ.....บาท
- 7.3จำนวนประมาณ.....บาท

ลงชื่อ.....ผู้สำรวจ

(.....)

...../...../2546

แนวคำถามในการถอดองค์ความรู้การปลูกและการแปรรูปน้ำมันงา

แนวคำถามทั่วไปที่เกี่ยวกับการถอดองค์ความรู้

1. การปลูก / การผลิตน้ำมันงาเริ่มทำตั้งแต่เมื่อใด หรือเกิดมาแล้วกี่ปี
2. ลักษณะทางพื้นที่การเกิดองค์ความรู้นั้น อยู่ในพื้นที่แบบใด
3. ชาวไทยใหญ่มีความเชื่อทางศาสนาว่าอย่างไร
4. การปลูก / การผลิตน้ำมันงา สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ต้องมี / ใช้ หรือพึ่งพาอะไรในการผลิตบ้าง
5. เราจะสืบทอดการปลูก / การผลิตน้ำมันงา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่ ทำไปเพื่ออะไร หรือมีความคิดอย่างไร
6. สิ่งภายนอกหมู่บ้านที่มีผลกระทบต่อการปลูก / การผลิตน้ำมันงา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยใหญ่มีอะไรบ้าง
7. เราจะทำอย่างไร ที่จะให้มีการสืบทอดภูมิปัญญานี้ให้คงอยู่ตลอดไป
8. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรบ้างเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานสินค้าที่ผลิต คือ อบย. / เราจะแก้ปัญหา หรือมีวิธีการรับมือกับเรื่องเหล่านี้ได้อย่างไร
9. วิธีการที่เราได้ช่วยกันทำให้คนในชุมชนรู้สึกหวงแหน และตระหนักว่าภูมิปัญญาเป็นของมีค่า ต้องรักษาหรือฟื้นฟูภูมิปัญญาขึ้นมาใหม่ ทำอย่างไรบ้าง
10. การจัดการทรัพยากรของชุมชน สำหรับการปลูก / การผลิตน้ำมันงาเป็นอย่างไร
11. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนสำหรับการปลูก และการผลิตน้ำมันงาเป็นอย่างไร
12. โครงสร้างการปกครองของชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร
13. โครงสร้างการปลูก และการผลิตน้ำมันงาของชุมชน เป็นอย่างไร

แนวคำถาม การถอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการปลูกเพิ่มเติม

1. ประวัติความเป็นมาของการปลูก
2. สาเหตุที่ทำให้ทำสวนงา เพราะอะไร
3. สถานการณ์การปลูกในพื้นที่
 - 3.1 พื้นที่หรือบริเวณที่ปลูกของหมู่บ้านอยู่ที่ไหนบ้าง
 - 3.2 จำนวนเกษตรกรที่ปลูกในแต่ละพื้นที่มีจำนวนใด
 - 3.3 ขนาดของพื้นที่ที่ใช้ปลูกในภาพรวมของหมู่บ้านมีจำนวนเท่าใด
 - 3.4 ลักษณะพื้นที่ที่เกษตรกรปลูกเป็นอย่างไร
4. วิธีการเก็บรักษาพันธุ์ให้มีคุณภาพดี ทำอย่างไร

5. ระยะเวลาในการเก็บรักษาพันธุ์ให้ได้มากที่สุด ซึ่งเมื่อนำไปปลูกแล้วงายังงอกอยู่
6. วิธีการและขั้นตอนการปลูกทำอย่างไร ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ การปลูก การบำรุงดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยวผลผลิต
7. ตลาดของงามีที่ไหนบ้าง / แนวโน้มของตลาดเป็นอย่างไร

แนวคำถามในการถอดองค์ความรู้เรื่องการแปรรูปน้ำมันงาในรูปแบบต่าง ๆ

1. ประวัติความเป็นมาของการอัดน้ำมันงา
2. สาเหตุที่ทำให้ทำอัดน้ำมันงา เพราะอะไร
3. เริ่มทำอัดน้ำมันงามาตั้งแต่เมื่อใด หรือทำมาแล้วเป็นระยะเวลานานเท่าใด
4. ได้รับการถ่ายทอดความรู้การอัดน้ำมันงาจากใคร และวิธีการถ่ายทอดความรู้เป็นอย่างไร
5. มีความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการอัดน้ำมันงาอะไรบ้าง และเพราะอะไร / ทำไมถึงเชื่อแบบนั้น
6. วิธีการและขั้นตอนในการอัดน้ำมันงาทำอย่างไร
7. ระยะเวลาที่ใช้ในการอัดน้ำมันงา
8. วิธีการทำให้น้ำมันงาตกตะกอน และการเก็บรักษาน้ำมันงาให้มีคุณภาพดีทำอย่างไร
9. คุณภาพน้ำมันงาที่ผลิตได้เป็นอย่างไร
10. วิธีการบำรุง ดูแลรักษาครกอัดน้ำมันงา และ เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการอัดน้ำมันงาทำอย่างไร
11. ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญและพบบ่อยในการอัดน้ำมันงา มีอะไรบ้าง / มีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร
12. ความคาดหวังหรือความต้องการในการอัดน้ำมันงา
13. ต้นทุนการแปรรูปน้ำมันงา
14. ตลาดสำหรับขายน้ำมันงามีที่ไหนบ้าง / เทคนิควิธีการหาตลาด / แนวโน้มของตลาดเป็นอย่างไร
15. สถานการณ์การแปรรูปน้ำมันงาในพื้นที่เป็นอย่างไร

แนวคำถามในการถอดองค์ความรู้เรื่องการทำครกอัดน้ำมันงา

1. ใช้ไม้อะไรในการทำครกและอุปกรณ์ของครกอัดน้ำมันงา และไม้ชนิดใดที่ทนทานมากที่สุด
2. หลักเกณฑ์ในการทำครกอัดน้ำมันงามีอะไรบ้าง เช่น ขนาดของครก และอุปกรณ์ของครกอัดน้ำมัน
3. วิธีการและขั้นตอนในการทำครกอัดน้ำมันงาทำอย่างไร
4. การบำรุงดูแลรักษาครกและอุปกรณ์ของครกอัดน้ำมันงา ทำอย่างไร
5. ครกอัดน้ำมันงามีอยู่ที่ไหนบ้างในพื้นที่ และอายุการใช้งานนานเท่าใด
6. ช่างที่ทำครกและอุปกรณ์ครกอัดน้ำมันงาเป็นใครบ้าง และอยู่ที่ไหน
7. มีความเชื่อและพิธีกรรมอะไรบ้างที่เกี่ยวกับครกอัดน้ำมัน

แนวคำถาม ในการถอดองค์ความรู้เรื่องวัวที่ใช้ในการอัดน้ำมันงา

1. ใช้วัวพันธุ์ใดในการอัดน้ำมันงา
2. วัวที่ใช้ในการอัดน้ำมันงาเป็นเพศผู้หรือเพศเมีย
3. อายุของวัวที่สามารถใช้อัดน้ำมันงาได้อายุเท่าไร และใช้งานได้นานแค่ไหน หรืออายุเท่าไร
4. ลักษณะหรือคุณสมบัติของวัวที่ใช้ในการอัดน้ำมันงาเป็นอย่างไร
5. เทคนิคในการฝึกวัวที่ใช้ในการอัดน้ำมันงา มีเทคนิค หรือวิธีการใดบ้าง และใช้ระยะเวลานานเท่าใด ในการฝึก
6. การเลี้ยงวัวหรือดูแลวัวทำอย่างไร
7. ต้นทุนในการเลี้ยงวัวมีอะไรบ้าง / เป็นจำนวนเงินเท่าไร
8. คนเลี้ยงวัว หรือคนที่ใช้วัวในการอัดน้ำมันงาควรเป็นคนที่มีความรู้คุณสมบัติอย่างไร
9. ปัญหาที่พบบ่อยในการใช้วัวอัดน้ำมันงามีอะไรบ้างและมีวิธีการป้องกัน หรือดูแลรักษาอย่างไร

ในฐานะ “พี่เลี้ยง” ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือ Node แม่ฮ่องสอน มีบทบาทหลักในการสนับสนุน เอื้ออำนวย ให้การดำเนินงานวิจัย บรรลุวัตถุประสงค์โครงการ โดยพยายาม “เติมเต็ม” สิ่งที่นักวิจัยขาด ตามความจำเป็นและเหมาะสม หรือตามการร้องขอของนักวิจัย รวมถึงการเสริม “กำลังใจ” และรับรู้ ปัญหา/ ข้อจำกัด ข้อคับข้องใจของทีมวิจัยในด้านต่าง ๆ เพื่อจะร่วมกัน คลี่คลาย ดังคำกล่าวที่ว่า “ให้สิ่งที่หลวมได้ร้อยรัด ให้สิ่งที่ติดขัดได้คลี่คลาย”

โครงการวิจัยนี้ แม้จะเป็นโครงการที่อยู่ในยุคที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน จะมีบทเรียน ประสพการณ์ตามบทบาทตนมาระดับหนึ่งแล้วก็ตาม แต่กับ**ชุมชนวิจัย**นั้น ถือว่า **เป็นบริบทใหม่** เพราะเป็นชุมชนเขตชานเมือง ใกล้เมือง ที่พี่เลี้ยงยังไม่มีประสบการณ์การทำงานในพื้นที่แบบนี้มาก่อน เพราะ 23 โครงการที่ผ่านมาล้วนเป็นชุมชนที่ห่างไกล เป็นชาวเขาแทบทั้งสิ้น

ด้วยเชื่อในศักยภาพนักวิจัย โดยเฉพาะ มือเขียน คุณจินตนา โพธิ์ทิพย์ ที่เป็นทั้งมือบันทึก มือจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่ผ่านงานมาร่วม 10 ปี บนทางสายนี้ร่วมกับพวกเรา ที่คาดว่าจะสามารถทำให้ทีมรอบข้างสามารถยกระดับตนเอง ในทักษะดังกล่าวได้

ยอมรับว่า พี่เลี้ยงไม่ได้ทำหน้าที่หนุนเสริมมากนัก เพราะต้องการให้นักวิจัยมีอิสระในการสร้างสรรค์ วิจัย วิทยาวิจัย ใหม่ ๆ ออกมา เพราะประเมินแล้วเห็นว่าฐานความรู้ของคุณจินตนา นั้นสามารถชักชวนชาวบ้าน**ออกแบบงานวิจัยในบริบทของตนเองได้** ซึ่งในเวลา 6 เดือน พบว่า สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายของโครงการ ได้อย่างน่าชื่นชม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **การถอดองค์ความรู้** ที่มีความลุ่มลึกทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการ ที่สามารถเป็นแบบอย่างแก่โครงการอื่นๆ ได้

แน่นอนว่า การที่จะทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายทุกอย่างของงานวิจัย (สร้างคน สร้างความรู้ แก้ไขปัญหา และขยายผลงานวิจัย) ให้ได้ภายใน 6 เดือนนั้น เป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **การดึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเมือง** เพราะความเจริญ และระบบคุณค่า จะแตกต่างจากชนบทที่ห่างไกล จึงต้องใช้เวลามากในการสร้างความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง**ในช่วงพัฒนาโครงการ ที่ต้องเข้มข้นขึ้น** จนสามารถตรวจสอบความพร้อมของทุกฝ่าย สามารถสร้างฉันทะแก่กลุ่มคน เพราะด้วยบริบทของชุมชนอาจจะยังไม่สามารถมองปัญหาได้ชัดเจนนัก อีกทั้งเป็นประเด็นสู่วิสาหกิจชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับรายได้ ผลประโยชน์ ซึ่งก็เป็นประเด็นใหม่ของพี่เลี้ยงเช่นกัน ซึ่งในประเด็นเหล่านี้ ถือเป็นบทเรียนที่พี่เลี้ยงต้องปรับปรุง

ทีมงาน Node แม่ฮ่องสอน

สิงหาคม 2547